

T.C.
MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL PLANLAMA YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ
VE PLANLAMA İLİŞKİSİNDE
İSTANBUL İL BÜTÜNÜ ÖRNEĞİ

HALE MAMUNLU (KENT PLANCISI)

DANIŞMAN: PROF. DR. MEHMET ÇUBUK

İSTANBUL – TEMMUZ 2001

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMAN İZLEME VE KONTROL BÜYÜKBAŞKANLIĞI

105826

105826

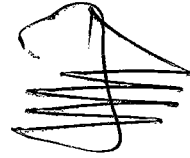
Hale MAMUNLU tarafından hazırlanan “ KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ VE PLANLAMA İLİŞKİSİNDE İSTANBUL İL BÜTÜNÜ ÖRNEĞİ “ adlı araştırmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

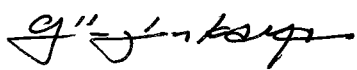
İmza

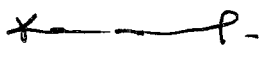

Yüksek Lisans Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet ÇUBUK

Danışman: PROF. DR. MEHMET ÇUBUK

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Güzin KAYA

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Hüseyin CENGİZ

2001 Mart Döneminde başlamış olduğum Kentsel Planlama Yüksek Lisans Tezi çalışmalarımın ilk aşamasından itibaren beni engin bilgi ve tecrübeleriyle yönlendiren, her aşamasında ilgi ve alakasını eksik etmeyen değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet ÇUBUK' a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda çalışmanın hazırlanması sırasında, doküman ve bilgileriyle katkıda bulunarak yardımcı olan herkese çok teşekkür ederim.

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
ALMANCA ÖZET	VI
HARİTA LİSTESİ	VIII
ŞEKİL LİSTESİ	IX
TABLO LİSTESİ	X
EKLER LİSTESİ	XII

GİRİŞ

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEM	XIII

BÖLÜM I: KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ VE SORUNLARI

1.1. GENEL TANIMLAR VE KAVRAMLAR	1
1.2. KIRSAL ALANLARIN ÖNEMİ	7
1.3. KIRSAL ALANLAR VE KENTLEŞME İLİŞKİSİ	8
1.4. KENTLEŞMENİN KIRSAL ALANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	10
1.5. KENTSEL ALANA DÖNÜŞEN KIRSAL ALANLAR	12
1.5.1. TARIM ALANLARININ AMAÇ DIŞI KULLANIMI.....	12
1.5.2. DOĞAL KAYNAKLARIN TÜKETİMİ.....	14
1.5.3. TARİHİ DEĞERLERİN KAYBI.....	15
1.5.4. TOPLUMSAL SORUNLAR.....	16
1.5.5. SİYASİ YÖNETİM GÜÇLÜKLERİ.....	17

I. BÖLÜM SONUCU18

BÖLÜM II: TÜRKİYE' DE KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ

2.1. KIRSAL ALANLARIN / KÖY YERLEŞMELERİNİN MEVCUT DURUMU.....	20
2.2. KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ FAALİYETLERİ	28
2.2.1. TARIM ALANLARI VE KULLANIMI	28
2.2.2. HAYVANCILIK.....	39
2.2.3. ORMAN ALANLARI VE KULLANIMI.....	42
2.3. GENEL OLARAK KIRSAL KALKINMA AMAÇLI YAKLAŞIMLAR, GİRİŞİMLER VE POLİTİKALAR	44
2.3.1. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER	46
2.3.2. BÖLGESEL GELİŞME PROJELERİ.....	49
2.3.3. KIRSAL KALKINMA PROJELERİ.....	53
2.3.4. TOPLUM KALKINMASI ÇALIŞMALARI.....	53
2.3.5. MERKEZ KÖYLER PROJESİ.....	53
2.3.6. KÖY-KENT VE TARIM KENT PROJELERİ.....	55
2.3.7. KIRSAL SANAYİ UYGULAMALARI.....	58
2.3.8. KÖY KALKINMA KOOPERATİFLERİ ÇALIŞMALARI.....	58
2.4. KIRSAL ALANLAR VE KÖY YERLEŞMELERİNE İLİŞKİN YASAL DAYANAKLAR VE PLANLAMA İLİŞKİSİ.....	59
2.4.1. KIRSAL ALANLARIN KALKINMASINDA ETKİLİ KURUM VE KURULUŞLAR	59
2.4.2. KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ VE PLANLAMA İLİŞKİSİ.....	69
II. BÖLÜMÜN SONUCU	75

BÖLÜM III: İSTANBUL İL BÜTÜNÜNDE KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ VE PLANLAMA İLİŞKİSİ

4.1. İLİN KONUMU	78
4.2. İLİN DOĞAL YAPISI	79
4.2.1. TOPOĞRAFYA.....	79
4.2.2. İKLİM.....	80
4.2.3. BİTKİ ÖRTÜSÜ.....	81
4.2.4. ARAZİ YAPISI VE KABİLİYETİ.....	82
4.2.5. SU TOPLAMA HAVZALARI.....	85
4.3. CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI İLİN KENTSEL GELİŞİMİNE GENEL BAKIŞ	94
4.4. İLDE DEMOGRAFİK YAPI VE KIRSAL ALAN İLİŞKİSİ.....	97
4.5. İLDE KIRSAL ALANLAR VE FAALİYETLERİ	106
4.5.1 TARIM.....	106
4.5.2. HAYVANCILIK.....	112
4.5.3. ORMANCILIK.....	113
4.5.4. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI.....	114
4.6. İLDE KIRSAL ALANLARIN TEKNİK ALTYAPI DURUMU	118
4.6.1. KÖY YOLLARI.....	119
4.6.2.KÖY İÇME SULARI.....	121
4.6.3.İNŞAAT – İSKAN VE KÖY İÇİ ALT YAPILARI.....	121
4.6.4HAVZA ISLAHI, GÖLET VE SULAMA TOPRAK İŞLERİ.....	125
4.7.İL BÜTÜNÜNDE KIRSAL ALANLAR VE PLANLAMA İLİŞKİSİ.....	125
III. BÖLÜMÜN SONUCU	131

BÖLÜM IV: GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	136
KAYNAKLAR.....	147
ÖZGEÇMİŞ.....	151
EKLER	154

**LAENDLICHE GEBIETEN / DÖRFERSIEDLUNGEN
UND PLANUNG
AM BEISPIEL ISTANBUL**

**Präsentiert von:
HALE MAMUNLU (Stadtplanerin)**

**Begutachter:
PROF. DR. MEHMET ÇUBUK**

**Mimar Sinan Üniversitesi
Fakültesi Mimarlık
Bölümü**

Istanbul, Juli 2001

ZUSAMMENFASSUNG

Der Zweck dieser Arbeit ist die Untersuchung, wie die Entwicklungen des Lebensbedingungen aus Agrarfazilitäten besonders auf die ländlichen Gebieten wirken und mit welcher Rolle die Planungsdisziplin in diesem Fall teilnehmen soll. In dieser Hinsicht besteht die Arbeit aus vier Kapiteln.

Das erste Kapitel dieser Arbeit intensiviert sich auf die begriffliche Erläuterungen der Stadt und ländlichen Gebieten. Es behandelt die Wichtigkeit dieser Gebieten, die Veränderung und die Konflikte im Zusammenhang der Verwendung der Grundstücke, weiters die Einflüsse der städtischen Entwicklung auf die natürlichen Quellen und alle damit zusammenhängenden sozialen und politischen Problemen.

Die Wichtigkeit der laendlichen Funktionen und Quellen werden im diesem Kapitel bestimmt und weiters der Einfluss der laendlichen Gebieten und deren Aktivitaeten auf die Umverteilung der Grundstücke sowie auf die Wirtschaft der Stadt festgehalten.

Im zweiten Kapitel werden die laendlichen Aktivitaeten und Quellen der Türkei im Rahmen der sozio-ökonomische und natürliche Kriterien behandelt. In der die vorhandene Situation werden die Landpotentiellen und -problemen festgestellt. Der Schwerpunkt des Kapitels ist die Beziehung zwischen diese Gebieten und verschiedenen gesetzlichen, administrativen Planungsmethoden, -politiken während der planmassigen Entwicklung.

Im dritten Kapitel werden die Einflüsse zwischen Stadt und laendlichen Gebieten am Beispiel Istanbul behandelt. Istanbul ist die grösste Stadt der Türkei und hat eine spezielle Position als die anderen Staedten im Land. Das ungesunde und schnelle Wachstum, die nicht befriedigten Bedürfnisse der staedlichen, immer mehr werdenden Bevölkerung zusammen, üben einen grossen Druck auf die natürlichen und künstlichen Quellen. Im Zusammenhang mit den technologischen Entwicklungsmöglichkeiten und dazu paralel der immer schneller wachsenden Bevölkerung steigender Autobesitz führt dazu, dass bestimmte Teile der staedlichen Bevölkerung die Flucht in die laendliche Ortschaften nimmt, welches im Endeffekt diese Teile negativ beeinflusst. In dieser Hinsicht wurde speziell die Entwicklung der in der Naeh der Stadt Istanbul niedergelassenen Dörfersiedlungen detailliert untersucht.

Im vierten und letzten Kapitel werden die Erwartungen der laendlichen und staedlichen Gebieten und dessen Konfliktpotentiellen für die Zukunft erlaeutert und hinsichtlich Planungsvorschlaege angeboten. Die Verwirklichung einer gesunden zukünftigen Entwicklung der Laender in sozio - ökonomischer sowie in kultureller Hinsicht bedarf einer neu gedachten Behandlung der zwischen dem Land und der Stadt.

HARİTA LİSTESİ:

HARİTA 1: İstanbul' un İdari Sınırları

HARİTA 2: İstanbul' un Arazi Kullanma Kabiliyeti ve Sınıfları

HARİTA 3: İstanbul' un Tarihsel Gelişimi

HARİTA 4: 1985 –1997 Yılları İlçelere Bağlı Köylerin Nüfus Gelişimleri

HARİTA 5: İstanbul' un Kırsal Amaçlı Arazi Kullanışı

HARİTA 6: İstanbul İl Bütününde Yerleşmeler ve Kırsal Alanlar İlişkisi

HARİTA 7: İstanbul' un Köy Yolları Hizmet Haritası

HARİTA 8: İstanbul İl Haritası

ŞEKİL LİSTESİ:

ŞEKİL (1): Kır – Kent Tanımlamaları

ŞEKİL (2): İdeal Cumhuriyet Köyü

ŞEKİL (3): BYKP ‘ ında Alınan Kararlar Bütününde Kırsal Alana İlişkin Kararlar

ŞEKİL (4): İstanbul’ un Su Kaynakları

ŞEKİL (5): Ömerli Havzası Örneği

ŞEKİL (6): Toplum, İktidar ve Planlama Arasındaki İlişkiler Modeli

TABLO LİSTESİ:

- TABLO (1): Kırsal / Kentsel Yerleşme İçin Nüfus Ölçeği**
- TABLO (2): Türkiye Toplam, Kır ve Kent Nüfusları**
- TABLO (3): Toplam Nüfus ve Kırsal (Tarım) Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)**
- TABLO (4): Yıllara Göre Kırsal Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı**
- TABLO (5): Bölgelerin Yıllık Nüfus Artışları: Kır – Kent 1935-1990 (%)**
- TABLO (6): Tarımın GSMH İçindeki Payı**
- TABLO (7): Sivil İstihdam (12+ Yaş)**
- TABLO (8): Tarımın Milli Gelir İçindeki Payı**
- TABLO (9): 1987 Sabit Fiyatlarla GSMH'daki Büyüme Hızları**
- TABLO (10): 1969 –1995 Türkiye Tarım ve Orman Alanları (km2)**
- TABLO (11): Tarımda Parça Sayısı ve İşletme Yüzdesi**
- TABLO (12): İşletmelerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı**
- TABLO (13): Tarımsal İşletmelerde Arazi Parça Sayısı**
- TABLO (14): Türkiye ve AB'deki Bazı Göstergelerin Karşılaştırılması**
- TABLO (15): Milli Gelirlerin Karşılaştırılması (Dolar) (1998)**
- TABLO (16): Kalkınma Planlarında Hayvancılık Sektörü**
- TABLO (17): Yıllara Göre Büyükbaş Hayvan Sayısı**
- TABLO (18): Yıllara Göre Küçükbaş Hayvan Sayısı**
- TABLO (19): Yıllara Göre Hayvansal Üretim**
- TABLO (20): Yıllara Göre Hayvansal Ürün Talep Miktarı**
- TABLO (21): ABD, Japonya ve Fransa' daki Kırsal Alan Nüfuslarındaki Gelişmeler**
- TABLO (22): Mevcut Köy Kapsamındaki İller (1999)**
- TABLO (23): Ocak 1999 Tarih İtibariyle Nüfus Gruplarına Göre Kurulu Belediyeler**
- TABLO (24): Türk Mevzuatında Plan Türleri, Planlar Sıradüzeni ve Planlamada Yetki**
- TABLO (25): Bazı İllerimizde Tarım Dışı Amaçlı Kullanılan Tarım Arazilerinin Arazi Kullanım ve Kabiliyet Sınıflarına Göre Dağılımı (HA)**
- TABLO (26): İstanbul'a Su Sağlayan Kaynaklar, Kapasiteleri ve İşlet. Giriş Yılları**

TABLO (27): Yıllara Göre Türkiye ve İstanbul Nüfus Değerleri

TABLO(28): Yıllara Göre İstanbul'un Türkiye Toplam, Kentsel ve Kırsal Nüfusundan Aldığı Paylar

TABLO (29) :Kentsel ve Toplam Nüfus İçinde Metropolitan Nüfusun Payı

TABLO (30) :Kentsel ve Toplam Nüfus İçinde Metropolitan Alanların Payı

TABLO (31): Yıllara Göre İstanbul' un Toplam, Kır ve Kentsel Nüfusu

TABLO (32): 1990 Yılı İstanbul Metropolitan Alanına Göçler

TABLO (33): Yıllara Göre İl Bütününde Kentsel ve Kırsal Alanların Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı

TABLO (34): Yıllara Göre İstanbul İl Bütününde İlçelerin Kır ve Kent Nüfusları

TABLO (35): Yıllara Göre İstanbul İl Bütününde Köy Sayısı ve Nüfusları

TABLO (36): Yıllara Göre İstanbul Mücavir Alanlarında Yer Alan Köy ve Bucak Sayıları

TABLO (37): İstanbul Metropolitan Alanında Yıllara Göre Sektörel Dağılım

TABLO(38):İstanbul'daki Tarım İşletmelerinin Büyüklüklerine Göre Sayı, Arazi, İşlenen Alan Dağılımı

TABLO (39): İstanbul Metropolitan Alan İçindeki Mevcut Sit Alanları

TABLO (40: İstanbul' un 1994 Yılı Arazi Kullanım Değerleri (İl Bütünü)

TABLO(41): İstanbul İlçe Seviyesinde Hizmet Götürülen Köyler

TABLO (42): İstanbul İli Köy Hizmet Uygulamalarının Durumu

TABLO (43): İstanbul İli Köy İçme Sularının Ünitelerinin Durumu

TABLO (44): İstanbul İli Köy İçme Sularının Durumu

TABLO (45: İstanbul İli Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçindeki Belde Belediyeleri

TABLO (46): İstanbul İli Mücavir Alan Sınırı Dışında yer Alan Belde Belediyeleri

EKLER LİSTESİ:

EK 1: DANIŞTAY KARARI: 1998 /356 Karar Nolu Köy hizmetlerine İlişkin

EK 2: HARİTA 5: İstanbul' un Köy Yolları Hizmet Haritası

EK 3: HARİTA 6: İstanbul İl Haritası

GİRİŞ

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEM

Çalışmanın temel amacı, günümüze değin yaşanan kentsel gelişmelerin özellikle kırsal alanlar üzerinde yarattığı değişimlerin, ülkemizde planlama disiplini ile olan ilişkisinin tarihsel süreç içerisinde irdelenerek ortaya konmasıdır.

Bu gün ülke nüfusunun % 65' inin kentlerde, özellikle de ağırlıklı olarak büyük ve metropoliten kentlerde toplandığı, kırsal nüfusun ise giderek azaldığı bilinmektedir. Özellikle büyük kentlerimizde son elli yıldır yaşanan hızlı ve sağlıksız kentleşme faaliyetleri, başta kenti çevreleyen yakın kırsal alanlar olmak üzere, doğal ve yapay çevre üzerinde baskı yaratmaktadır. Kentlerde yaşanan bu sağlıksız gelişimin kontrol altına alınması ve ülke genelinde bölgelerarası dengeli bir gelişimin sağlanmasında, kırsal alanların planlı gelişimi son derece önem taşımaktadır. Günümüzde kırsal alanların ihtiva etmiş olduğu tüm kaynakların, rasyonel ve planlı bir şekilde kullanılması sürdürülebilirliğin sağlanması açısından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu temel amaç doğrultusunda çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle kırsal alanlar ve köy yerleşmeleri üzerinde genel bir kuramsal yaklaşımda bulunmaktadır. Konuyu daha iyi kavrama ve yakalama açısından yardımcı olması düşüncesiyle temel kavramlar ve tanımlar üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda öncelikle kır ve kent tanımları üzerinde durularak, kavramların farklı tanımlarına yer verilecektir. Kavramsal belirleme planlama disiplini açısından ele alınacak değişkenleri belirleme açısından da yardımcı olacaktır. Kısaca bu bölüm konuyu nasıl ve hangi araçlarla yaklaşacağımızı belirleyecektir.

Bu bağlamda kırsal alanlar / köy yerleşmelerinin önemi ve sorunları irdelenerek kentsel dinamiklerin özellikle kırsal alanlar üzerinde yarattığı baskılar ve değişimler üzerinde yoğunlaşarak kırsal alan planlamasının gerekliliği üzerinde durulacaktır.

İkinci bölüm ise, ülkemizdeki kırsal alanlar ve köy yerleşmelerinin sosyo - ekonomik, ve doğal kaynaklar açısından mevcut durumun ortaya konarak değerlendirilmesi şeklinde olacaktır. Konunun can alıcı noktası ülkemiz kırsal alanları ve kullanımına ait potansiyellerin ve sorunların saptanmaya çalışılmasıdır.

Ayrıca bu bağlamda Türkiye' de kırsal alanların planlama ve uygulamadaki yasal dayanakları, hangi politikalarla yönlendirdiği üzerinde durulmaktadır. Kırsal alanlar üzerindeki yaklaşımların değişimini gösterebilme açısından tarihsel süreçte kırsal alanların kullanımının Cumhuriyet dönemi Türkiye' sinde ve planlı dönemde nasıl ele alındığı hususunda durulacaktır. Bu bağlamda, Türkiye' de bölgesel gelişme ve kırsal kalkınma hedefleri amaçlayan proje ve girişimler incelenerek planlamayla olan ilişkisi üzerinde durulacaktır.

Üçüncü bölüm metropoliten bir kent olan İstanbul il bütününde yaşanan kentsel gelişmeler karşısında, kırsal alanlarımızın toplumsal, ekonomik ve mekansal durumu irdelenecektir. Bu bağlamda il bütününde kırsal alanların mevcut durumu ve sorunları saptanmaya çalışılarak planlamayla olan ilişkisi kurulacaktır.

Dördüncü bölüm, çalışmanın belli bir olgunluğa ulaşarak konunun aynı zamanda genel değerlendirmesinin yapılabildiği bir bölümdür. Türkiye' de kırsal alanların gelişiminde mevcut planlama faaliyetleri ve ortaya çıkan sorunlar, İstanbul il bütünü örneği ile ilişkilendirilerek saptanmaya çalışılmaktadır. Bu bilgiler ışığında günümüzde çok hızlı bir şekilde gelişen kentleşme hareketleri ile yoğun bir etkileşime konu olan kırsal alanların dengeli ve sağlıklı bir biçimde sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla planlama disiplininin etkin kılınmasına ilişkin öneriler sunulacaktır.

BÖLÜM I: KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ VE SORUNLARI

1.1. GENEL TANIMLAR VE KAVRAMLAR

Türk Dil Kurumu' nun yayınlamış olduğu Türkçe sözlükte **kır**; “ kent dışı, çoğu boş ve geniş yer “ olarak tanımlanmaktadır. Yalın bir anlatımla kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler **kır** olarak adlandırılmaktadır.

Kırsal alan kavramı ise, aslında tanımlayıcı somut nesnel öğeleri bulunan bir mekandır.

1. Kırsal alanda yaşam ortamı ve ekonomik aktiviteler, önemli ölçüde doğal üretim kaynaklarının kullanım ve değerlendirilmesine bağlıdır.
2. Ekonomik – toplumsal – kültürel gelişim süreci, görece olarak yavaş işlemektedir.
3. Teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansıma oranının, görece olarak gecikmeli olduğu bir alandır
4. Gelenek ve törelerin, yaşam biçimini ve kurallarını etkileme gücünün, yüksek olduğu alandır.
5. Yaşam biçimi ve tüketim kalıbı, görece gelenekseldir.
6. İnsan ilişkilerinde yüz yüzelik yaygındır. ¹

Günümüze değin farklı disiplinler tarafından **kır** ve **kırsal alanlar** için farklı tanımlamalar yapılmıştır.

En geniş anlamıyla **kırsal alanlar**, kırsal işlevlerin mutlak yada çoğunlukla egemen olmasıyla karakterize olurlar. Bu işlevler kendilerini arazi kullanımında, kırsal nüfusun meslek yapısında, oturma - çalışma yeri bağlantısında, alanın karakterinde ve üretici ve hizmet kurumlarının çekim alanlarında göstermektedir. Kırsal

¹ VIII. B.Y.K.P. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Raporu, 2000, Ankara, S:2

mekanlarda bulunan tüm işlevler kırsal işlevler olarak kabul edilebilir. Bunlardan bazıları aynı zamanda şehirsal mekanlarda da bulunabilirler (ama oranlar farklıdır); ancak diğerleri özel bir karaktere sahiptirler ki yalnızca kırsal mekanlarda bulunurlar. Örneğin tarım, ormancılık, açık hava rekreasyon alanları, su depolama ve muhtemelen geniş mekanlar gerektiren diğer fonksiyonlar.²

Yerleşme birimleri, başta nüfus etkeni olmak üzere, iktisadi faaliyetleri ve doğa ile ilişkileri açısından kendine özgü nitelikler taşıyan iki yaşayış biçimi ortaya koymaktadır. Bu yaşayış biçimleriyle yerleşme birimleri arasında bağlar, ortak özelliklerin anlatımı kolaylaştırmak bakımından kırsal ve kentsel ayrımını gerekli kılmıştır.³

ÜLKELER	NÜFUS (Kişi)
Belçika, Kongosu, Uganda	100
Greenland	200
Danimarka	250
İzlanda	300
Arnavutluk	400
Güney Afrika Birliği	500
Brezilya, Kanada, Malaya, Venezuela	1.000
İrlanda, Kolombiya, Panama	1.500
Almanya, Angola, Avusturya, Cezayir	2.000
Fransa, Gabon, İsrail, Kenya, Portekiz, Yunanistan	2.500
ABD, Alaska, Portoriko	5.000
Belçika, Hindistan, Gana, Jamaika, İran	10.000
İspanya, İsviçre	20.000
Hollanda	30.000
Japonya	40.000

TABLO (1): KIRSAL / KENTSEL YERLEŞME İÇİN NÜFUS ÖLÇEĞİ

KAYNAK: CAVİT ORHAN TÛTENGİL, KIRSAL TÜRKİYE' NİN YAPISI VE SORUNLARI, GERÇEK YAYINEVİ, İSTANBUL, 1977, S: 8

² Erol Tümertekin, Ekonomik Coğrafya - Küreselleşme ve Kalkınma, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1999, S:128

³ C. Orhan Tütengil, Kırsal Türkiye' nin Yapısı ve Sorunları, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1977, S: 7-8

Çeşitli disiplinler kırsal ve kentsel yerleşmeler için farklı tanımlamalar yapmakla birlikte **kent**; tarımsal ve tarım dışı üretimin denetlendiği; dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek biçimde tarım dışı üretime dayanmış, teknolojik gelişmelerin getirdiği ihtisaslaşma, teşkilatlanma ve iş bölümünün en yüksek dereceye ulaştığı, büyüklüğüne ve yoğunluğuna erişmiş, karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın devamlı işlediği bir insan yerleşmesidir.⁴

Yapılan çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda köy ve kent için tek bir tarif ve sınırlama üzerinde uzlaşmaya varmanın mümkün olmadığı, coğrafi ortam içinde her boyutta yerleşme noktasını birbirinden ayırt edecek sınırların suni kalmaya mahkum olduğu, yerleşmenin yapay **sınırlar tanımayan devamlı bir varlık** olduğu⁵ bu nedenle de köy / kent ayrımında kullanılan ölçütlerin günümüzde artık yeterli olmadığı ve doyurucu olmaktan uzak bulunduğu anlaşılmıştır.⁶

Bugün özellikle büyük kentsel yerleşmelerin hemen kenarında, köy yerleşmelerinde olduğu gibi, konut ve tarımsal alanlarının kesin bir biçimde ayrılmış olmadığı⁷ görmekteyiz. Artık şehirselleşmelerin de tarım, hayvancılık ve orman alanlarının yakınında, içinde yada ayrı olarak yer aldığı **kent kenarı** oluşmuştur.

Kent kenarı olarak nitelendirilen alanlarda, sosyal, demografik, ekonomik, idari, fiziksel yapılarda bir dönüşüm yaşanmaktadır ve bu dönüşüm özellikle **metropolitan kentlerde** çok yönlü, hızlı ve belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda metropolitan kent kavramının da irdelenmesi gerekmektedir.

1930' lu yıllarda ilk kent sosyologları olan Park, Burgess ve Mc Kenzie Şikago kenti çevresindeki yerleşimler arasındaki etkileşimi gözlemleyip “ yeni “ bir olgudan söz etmişlerdir. 1910' lardan sonra ulaşım ve haberleşme de (demiryolu ve telgraf) oluşan ilerlemelerin, Şikago çevresindeki kentsel yerleşmeler arası karşılıklı etkileşimi değiştirdiğini ve kentler arası büyüklükler ve işlevler açısından yeni bir

⁴ Mehmet Çubuk, Kent Planlamaya Giriş, Ders Notları, M.S.Ü. Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 1996

⁵ B. Darkot, Türkiye' de Nüfus Artışı ve Şehirleşme; Mimarlık Dergisi, No: 11, 1966, S:34

⁶ Ruşen Keleş, Kentleşme ve Konut Politikası, A.Ü. Siyasal Bilimler Fak. Yayını, 540, 1984, S:43.

farklılaşmanın doğduğunu ileri sürmüşlerdir. McKenzie, çeşitli faaliyetlerin farklılaşması, imalat sanayiinin orta büyüklükteki kentlere kayması, çalışma alanları ile konut bölgelerinin birbirinden farklılaşması, küçük alt yerleşmeler kurulması (suburb) gibi değişim süreci içinde bu ilişkilerin yayıldığı alandaki bölgenin merkezinin sosyal, ekonomik ve yönetsel ilişkilere egemen olduğuna dikkat çekmiştir. Metropolen kent olarak tanımladığı yeni olgu aynı zamanda yeni bir sosyal ve ekonomik birim olarak kabul edilmiştir.⁷

Hans Blumenfeld' e göre **geleneksel kent** ile **metropol** arasındaki fark ise şöyle sıralanmaktadır.

1. Metropoller, bünyelerinde geleneksel kentin idare merkezi işlevini ve kırsal geleneksel kentin üretim merkezi fonksiyonunu bir arada taşırlar.
2. Kırsal üretim merkezi ile kentin idare merkezini bir arada taşıdıklarından metropollerin nüfusu, şehirlere oranla çok daha fazladır.
3. Bu büyük nüfus, kentin alanına kıyasla çok daha geniş bir alana yayılmıştır.
4. Bu geniş alan sadece kentsel gelişmiş bölgeleri değil, geniş boş kırsal bölgeleri de kapsar.
5. Çalışma ve konut yerleri, metropollerde farklı farklı bölgelerdir.
6. Konut bölgelerinde, orada oturanların sınıf veya gelir düzeyine göre farklılık vardır.
7. Merkez, endüstri, konut, açık alanlar diye başlıca dört tip arazi kullanışı belirli olmalıdır.⁸

⁷ Feral Eke, Demet Erol, Bilge Armatlı, Metropolen Planlama ve Yönetimi Deneyimleri, Metropolen Alanlar ve Planlama Sorunları I.Sempozyum Bildirileri, Ortak Bildiri, Yıldız Teknik Üni., Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 15-16 Ekim 1998, İstanbul, S: 2

⁸ Orhan Göçer, Metropolen Planlama, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1990, İstanbul, S:35

Gelişmiş toplumlarda; kentleşme olgusu tarihsel gelişim süreci içerisinde ülkesel kalkınma ile eş zamanlı gelişmiştir. 20. yy' ı etkileyen en önemli olaylardan biri olan **teknolojik gelişmelerin** paralelinde endüstri ötesine geçmiş toplumlarda, özellikle enformasyon zenginliği içerisinde yoğun emek yerine, bilgiye dayalı zihinsel emeğin ön plana çıkması, üretim türünün değişmesi sonucu büyük ve metropol kentlerindeki büyüme frenlenerek, ülke genelinde küçük ve orta büyüklükteki kentlerin gelişmesine olanak sağlanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri' nde 1940' lardan bu yana , İngiltere' de yüzyılın başından beri metropolden dışarı doğru bir nüfus kayması olduğu gözlenmektedir. Gelişmiş ülke metropollerinde bir değişme olduğu kabul edilmektedir.⁹

Gelişmiş ülkelerde metropoliten yerleşmelerin dağılımı, az gelişmiş ülkelere göre daha homojen bir yapı göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde metropoliten yerleşmelerin nüfusları belli bir denge konumunda iken, az gelişmiş ülkelerde metropoliten yerleşmeler genellikle bir ya da birkaç bölgede kontrolsüz bir biçimde yoğunlaşmaktadır.¹⁰

Gelişmekte olan ülkelerde, tarihsel süreç içerisinde sanayi faaliyetlerinin gelişmesi ile kentleşme hareketleri arası sıkı sıkıya bağlı bir ilişki bulunmaktadır. Dünyadaki teknolojik ilerlemeler paralelinde ulaşım, iletişim ve üretimdeki gelişmeler sanayiinin yer seçiminde hareketlilik kazandırmış, başta kent içinde yer alan sanayi kuruluşlarının kentin yakın çevre kırsal alanlarına taşınması ve yeni sanayi faaliyetlerinin de bu alanlarda kurulması şeklinde gelişmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapılarına da bağlı olarak kentsel saçaklanma olarak nitelendirilen bu alanlarda kırsal ve kentsel fonksiyonların bir arada bulunduğunu görmekteyiz. Metropoliten kentlerin yakın çevrelerinde yer alan kırsal alanlarda değişim ve dönüşümler çok yönlü ve daha hızlı gelişmektedir. Bu karmaşık

⁹ Mübeccel Kıray, Az Gelişmiş Ülkelerde Metropolitenleşme Süreçleri, S:3-4, C. Leven, The Changing Demographic and Social Outlook for Metropolitan Areas, S:8

¹⁰ VIII. BYKP, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000, Ankara, S:146

ve ikili yapının sınırları ise kontrolsüz ve denetimsiz bir biçimde gelişmektedir. Bu hızlı gelişim ülke bütününde de diğer küçük ve orta büyüklükteki kentlere göre daha baskın çıkarak dengesizliğe neden olmaktadır.

Metropoliten alan içinde yer alan köylerin üretimleri, yerleşmeleri ve de nüfus ve yaşam biçimleri klasik köylerden ayrıdır. Buralarda pazar için üretim egemen olup, tarım tek geçim yolu değildir, sanayiinin de iş gücü talebi oluşabilir. Nüfusun sosyo – ekonomik yapısı değişmekte, ulaşılabilirlik, arazi mülkiyeti, hizmetlere talep uygun geldiğinde köyün dışına saçaklanma hızlanmaktadır.¹¹

Genelde 20. yy.' ı çok önemli etkileyen teknolojik gelişmeler olmuştur. Ancak teknolojik gelişmelerin hepsi gelişmiş bazı ülkelerde yoğunlaşmıştır. Buralardan başlayarak ve yayılarak bu teknolojiler insanların yaşamlarını değiştirmiştir. Yarının toplumlarını biçimleme hedefinde çok büyük etkide bulunmuştur. Teknolojik değişimler ve gelişmeler farklı modeller ortaya koymuştur. Özellikle enformasyon teknolojilerinin gelişmesi, sibernetik devriminin gerçekleşmesi, Üçüncü sanayi Devrimi' ne yol açmıştır. Ve bu devrim bir dünya tazi yaratmıştır. Materyal üretim toplumunu materyalsiz üretim toplumu olmaya itmiştir. İşte bu yeni teknolojilerin desteklediği ve kışkırttığı **küreselleşme**, bir stratejik kavram olarak gelişmiştir. 1980' li yıllardan itibaren temeli ekonomik esasa dayalı bu stratejik kavram yeni bir küresel düzen getirmiştir. Bu yeni küresel sistem, insanları, kentleri ve ekonomileri zincirleme bir sistem içine koymuştur. Dolayısıyla küreselleşme, 20. yy.' ın önemli bir olayı olarak bu günün toplumunun değişimine hükmetmeye başlamıştır.¹²

21.yy.' ın başından itibaren metropoller başta olmak üzere tüm kentleri etkileyen en önemli unsurlardan biri küreselleşmedir. Artık kentleri yerel dinamiklere dayandırılarak yorumlamak ve yönlendirmek olası olmamaktadır. Gelişen küresel ekonomik ve politik yapıyı izlemek ve bu yapıların kentleri olumsuz yönde

¹¹ VIII. BYKP, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000, Ankara, S:145

¹² Mehmet Çubuk, 3. Bin Yılda Beşerileştirilmiş Şehircilik Ütopyası - Bildiri, 23.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Yıldız Teknik Üni., 8-10 Kasım 1999, İstanbul

etkilemelerine karşı önlemler almak kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle büyük kentler ve yakın çevreleri bu dönüşümün en çarpıcı yaşandığı yerler olmaktadır.

1.2. KIRSAL ALANLARIN ÖNEMİ

Dünya nüfusunun yarısını kırsal nüfus oluşturmaktadır. Kırsal alanlarda ağırlıklı olarak yapıla gelen tarım faaliyetleri, yeryüzündeki belli başlı üretim şekillerinden en gerekli ve en yaygın olanıdır. Tarımın yeryüzündeki en yaygın faaliyet olması yanında, tarım toprakları da yeryüzünün en önemli kaynaklarıdır. İnsanı doyuran ve giydiren topraktır. Gıda maddeleri ve giyim eşyaları üretenler gerekli hammaddelerin önemli bir bölümünü çiftçiden sağlarken, tarımsal nüfusta sanayi faaliyetleri sonucu elde edilen mamul maddelerin en önemli tüketicilerindendir.¹³

Ayrıca kırsal alanın diğer önemli bir özelliği de, içeriği, doğal bütünlük ve zenginlikleriyle ekolojik denge unsuru olmasıdır. Kırsal alan, büyük kesimiyle kentleşmiş toplumun bireylerinin kendilerini yenilemek için kullandıkları doğal, ekolojik denge gereksiniminin karşılayıcısıdır.¹⁴

Eğer üzerinde yaşadığımız bu karasal alanlar hudutsuz olsalardı; teknik, ekonomik ve demografik gelişmelerin beraberinde getirdiği mekansal sorunlar tüketim konusunda tehlike yaratmayabilirdi. Ne var ki devamlı şekilde tüketilen mekan bir harcama ögesidir. Tüm kentleşme olaylarına, ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı şekilde olagelen mekansal harcama aynı zamanda var olan biyolojik dengenin bozulmasını doğurmaktadır. Yaşamımız için zorunlu olan madensel zenginlikleri tükettiğimiz halde yenileyemeyişimiz ve varlığımızın devamı için gerekli olan hayvansal ve bitkisel kaynakları tükettiğimiz halde bunları da ancak çok bilinçli kullanma koşullarında elde edebilmemiz biyolojik dengenin önemini belirler.¹⁵

¹³ Erol Tümertekin, a.g.e, S:129

¹⁴ Mehmet Çubuk, Kırsal Düzenleme ve Kır – Kent Dayanışmasının Yaratılması Gerekliliği, Bildiri, Türkiye’ de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları Kollokyumu, 1985, S:203

¹⁵ Mehmet Çubuk, Beşeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonu ve Ülkesel Kalkınmayı Bir Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak, İDGSA Mimarlık Fak., Şehircilik Kürsüsü Yayını, S: 65

Kırsal alan için yeni bir tanıma varmak olasıdır. Kır yada kırsal alan; temel olarak tarımsal faaliyetlerle birlikte bir ekonomik yaşam veren çeşitli faaliyetlerin de yer aldığı bazı işlevlerin yerine getirildiği ve ülkesel bütünleşme içinde sosyal fayda sağlayan çok boyutlu mekanlar olarak tanımlanabilir.¹⁶

Gittikçe artan nüfusu besleyebilmek ve ileride beslenme sorunu ile karşılaşmamak için tarımsal üretimin de belirli bir düzeyde ve sürekli olarak artırılması zorunludur. Kır - kent arasında ekonomik ilişkiler, üretim, mal değişimi, kültürel ve sosyal ilişkiler, ortak gelenekler, bilgi aktarımı..... gibi karşılıklı tamamlayıcılık özelliği olan dayanışmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla, kır - kent arasındaki ilişkinin mutlak bir dengeye dayanması gerekmektedir.

1.3. KIRSAL ALANLAR VE KENTLEŞME İLİŞKİSİ

Sanayileşme faaliyetlerinin belirli merkezlerde mevcut kentleri daha da büyüten yada, yeni kentler yaratan , belirli yerlerde toplanması olayı, kırsal alanların kentsel yerleşmeler lehine nüfus kaybetmeye başladığı ilk ve en etkili olaydır. Sanayi devriminin belirli merkezlerde nüfusun toplanmasını, dolayısıyla kentleşmeyi teşvik ettiği bilinen bir gerçektir. Sanayileşmenin öncüsü İngiltere kentlerinde gelişmiş olan ilk sanayi XVIII yy.' da kentlerin dışına çıkarak kırsala alanlara yayılarak gelişimini sürdürmüştür.

Bu günün sanayi ülkelerinde belirgin bir biçimde gözlenen kır - kent nüfus dengesizliğinin oluşmasında, kırsal alanda çoğu kırsal nüfus isteklerini karşılayan sanayi faaliyetlerinin modern sanayi ile rekabet edememesinin de önemli rolü olmuştur. Kentleşmenin yeryüzünün büyük kısmında kır ve kent nüfusu dengesini bozduğu açıktır.

¹⁶ Mehmet Çubuk, Kırsal Düzenleme ve Kır – Kent Dayanışmasının Yaratılması Gerekliği, Bildiri, Türkiye' de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları Kollokyumu, 1985, S:205

II.Dünya Savaşı'ndan beri, batı ülkelerinde kırsal alanlar yüksek bir hızla değişime uğramıştır. Ekonomik gelişmenin getirdiği tarım alanlarındaki teknolojik ilerleme ve üretim formlarında yaşanan ilerlemeler, tarım alanlarının büyük anlamda kent çeperlerini kapsamaları ve bu çevredeki toprak alanının büyük bir kısmını kullanması, kentsel ve kırsal alanlar arasındaki etkileşimin açıklanmasında rol oynamaktadır. Ekonomik gelişme ve bununla bağlantılı kırsal alandaki hissedilebilir değişimler kentleşmeyi çağırıştır.¹⁷

Kentlerin dışında , enerji kaynakları, ulaşım araçları, hammadde kaynakları ve emek arzının ucuz ve kolay olduğu yerlerde sanayi kuruluşları yerleşmişlerdir.¹⁸ Bu yerleşmelerin ise çoğunlukla kentin yakın çevresinde yer alan kırsal alanlar olduğu görülmektedir.

Artık bugünün türlü sorunlarıyla karşılaştığımız kentleşme olayı, bir yandan tarım ülkelerinden sanayi ülkelerine, öte yandan ülke içlerinde tarım alanlarından sanayi ve ticaret merkezlerine yoğun nüfus akımına neden olmaktadır. Genellikle ekonomik bakımdan gelişmekte olan ülkelerde kırlardan kentlere akım vardır. Bu akım kırsal kesimde kentlerin sanayi ve ona bağlı kentsel fonksiyonlarla iş alanlarına sahip olmalarından doğar. Yerleşmeye yeni açılacak alanlara sahip ülkelerde ise iç göçlerin bu kez kırsal alanlara yönelmiş olduğu görülür. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'ni batısının nüfuslanması ya da Sovyetler Birliği 'nin Uzak Doğusu' nun nüfuslandırması bu göçlere tipik örnektir. Öte yandan, gelişmiş ekonomilerde kentlerden kentlere yada kentlerden özellikle kırsal alanlara doğru olan göçlerde gittikçe önem kazanmaktadır. Gerçekten özellikle kentleşme oranının yüksek olduğu ülkelerde kentli nüfusunun hangi yönde olursa olsun, sürekli bir hareketlilik içinde olduğu gözlenmektedir.¹⁹

¹⁷ C.R. Russwurm Bryant L.H. Mc Lellan, The City and The Countryside, Longmann's Group, 1985, London, S: 18- 20

¹⁸ Ruşen Keleş, Kentbilim İlkeleri, İstanbul, S:11

¹⁹ Erol Tümertekin, Türkiye' de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları Kollokyumu, M.S.Ü. Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1985, İstanbul, S:53-54

Kentsel alanların hemen yakınında yer alan kırsal alanlar kentle bütünleşmek durumdadır. Bu alanlar; doğal, ekonomik, kültürel, politik.....başta olmak üzere çeşitli boyutlarda farklı değerler içermekle birlikte, bu değerler aynı zamanda iç içedirler. Bu farklı değerlerin birbirinden ayrı düşünülmesi olanaksızdır, ancak ilişkilerinin bir öncelik sırasına sokulması, bu alanların yaşam kalitesinin belirlenmesinde ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli rol oynayacaktır. Kırsal alan ile kent arasındaki ilişki ne durum gösterirse gösterebilir, her iki tarafta eksiksiz olarak birbirleriyle bütünleşmiş tek bir sosyo - ekonomik sisteme ait taraflardır.

Böylece her iki kesimde de iç içe bağlı ve birbirini etkileyen etkenler olmuşlardır. Ekonomik gelişmenin genel gelişim süresince, tarım teknolojik gelişmenin de etkisiyle ekonomik üretim formlarında büyük bir devrim yaşamıştır. Tarımın en büyük anlamda kentlerin çevresindeki arazi kullanıcısı olması, kentsel ve kırsal alanlardaki etkileşimin açıklanmasında önemli bir etkidir. Ekonomik gelişme ve büyüme bağlamında kırsal alanlarda hissedilebilir değişimler ve gelişmeler kentleşmeyi çağırıştırılmıştır.

Kırsal alanlar, kentsel alanlar kadar önem taşımaktadır. Kır ile kent, arasında bir ayrım olmaksızın, birbiriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Kentsel alanların gelişmesi sonucu oluşan dengesizlik salt mekansal olarak değil, sosyal, kültürel, ekonomik... açıdan toplumun tüm bireylerini ilgilendirmektedir.

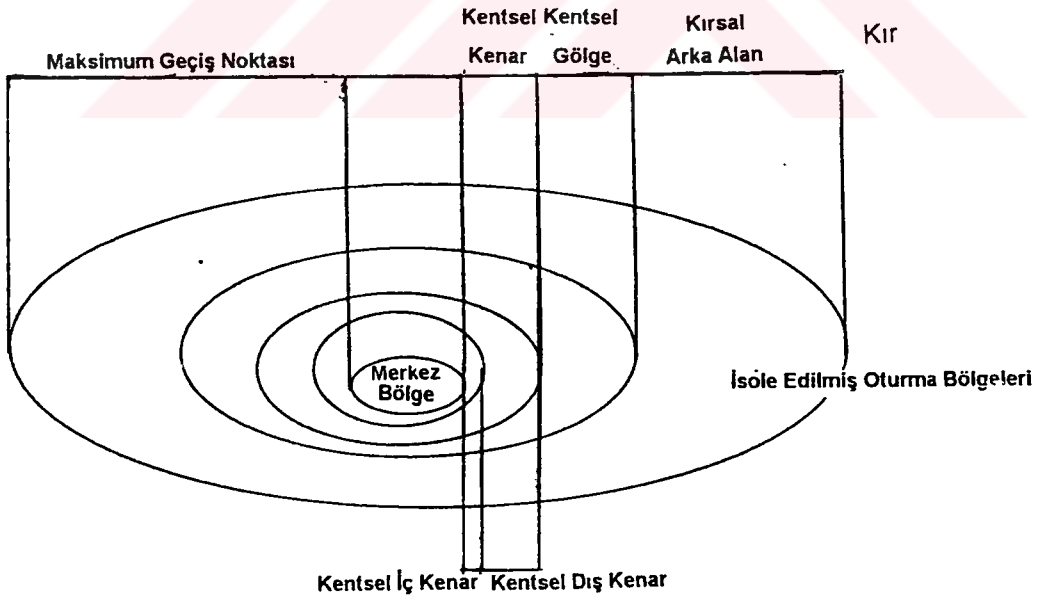
1.4. KENTLEŞMENİN KIRSAL ALANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Batı dünyasında kentleşme; ekonomik gelişmenin ve daha fazla serbest zaman, yüksek kazanç ile sağlanmasının bir aynasıdır. Başta sanayi olmak üzere diğer tarım dışı faaliyetlerin kentin hemen yakın çevresinde yer alan kırsal alanlarda gelişmesi kır - kent dengesini bozmaktadır. Gelişen teknolojik olanaklar çerçevesinde hızlı nüfus artışının koşulunda kişisel gelirin ve araç sahipliğinin artması ile kentin stresli ortamından kaçmak isteyen kimselerin yakın çevre kırsal gelişimleri etkilediğini görmekteyiz.

Özellikle büyük kentlerin ve metropollerin yakın çevresinde yer alan kırsal alanlarda bulunan yerleşmeler, çeşitli işlevleri barındırmaları nedeniyle kırsal yada kentsel olma ölçütlerini aşarak özel ve karmaşık bir durum oluşturmaktadırlar. Büyük kentlerin yakın çevrelerinde kırsal / kentsel ayrımının yapılamayacağı bu alanlarda **kentsel saçaklanma** olarak tabir edilen yerleşmeler bulunmaktadır.

Bu nedenle kentleşmenin de en hızlı geliştiği bu kenti çevreleyen kırsal alanlar üzerinde çeşitli istekler doğmaktadır. Bu alanlar üzerinde ki istekler başlıca;

- barınmak- *konut*
- ekonomik kaynak- *tarım*
- boş zamanları değerlendirmek ve sonradan yaratılan olanaklar - *turizm, II.konut, rekreasyon,toprak istekleri olmak üzere çeşitlendirilebilir.*

ŞEKİL (1): KIR – KENT İLİŞKİSİ

KAYNAK: C.R. BRYANT, L.H. RUSSWURM, A.G. Mc LELLAN, THE CITY AND THE COUNTRYSIDE, LONGMANN'S GROUP, LONDON, 1985

İşte özellikle kentlerde artan nüfusun doğurduğu kentsel arazi istemi, kırsal alanların yerleşmeye açılmasıyla karşılanmaya çalışılmaktadır. Kentsel büyümede çözüm olarak bu yolun benimsenmesi kırsal alanların yutulması olarak **kır - kent dengesinin** bozulmasına neden olmaktadır.²⁰

1.5. KENTSEL ALANA DÖNÜŞEN KIRSAL ALANLAR

Kentsel alanları çevreleyen kırsal alanlar, insanlık tarihinin en kritik konularındandır. Bu alanların kaynakları, insanlık açısından mevcut ve gelecek nesiller için yaşamsal değerler taşımaktadır. Ayrıca ulusal ekonomi, tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinden oluşan bir bütündür. Bu sektörler mal, hizmet ve pazar açısından bir birini tamamlayıcı özelliğe sahiptirler. Bu bakımdan ulusal kaynaklarımızı rasyonel kullanmak tüm ülkenin geleceği açısından son derece önemlidir.

Ancak kentleşme hareketlerinin kırsal alanlar ve tarım toprakları üzerinde çeşitli etkileri olduğu görülmektedir. Bunlar;

1.5.1. TARIM ALANLARININ AMAÇ DIŞI KULLANIMI

Tarım arazilerinin varlığının tüm yerleşimler açısından önemi tartışılmazdır. Ancak gelişen ve değişen yaşam koşulları karşısında bu alanların özellikle kentsel gelişmeler başta olmak üzere çeşitli grupların baskısı altında kaldığını görmekteyiz. Kentsel gelişme baskısı altında kalan kenti çevreleyen yakın kırsal alanlarda yaşanan en ciddi sorun, bu alanların tarım için elverişli alanlar olmasıdır. Tarım alanlarının tarım dışı amaçlı kullanımı ülke ekonomisi ve sosyal yaşam dengesi açısından değişimlere ve bir takım sorunlara yol açmaktadır.

²⁰ Mehmet Çubuk, Beşeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonu ve Ülkesel Kalkınmayı Bir Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak, İDGSA Mimarlık Fak., Şehircilik Kürsüsü Yayını, S: 60

Ülkemizde hızlı nüfus artışı nedeniyle yerleşim alanlarının genişlemesi sanayi kuruluşları, maden, taş, kum ve tuğla ocakları, ulaşım tesisleri, turistik ve sportif tesisler vb.... için yapılaşmalar nedeniyle yapılan tarım dışı amaçlı arazi kullanma uygulamaları tarım arazileri aleyhine giderek artmaktadır. Özellikle son 10-15 yıl içerisinde tarım arazileri adeta tarım dışı amaçlı kullanımların istilasına uğramış ve çeşitli yapılaşmalar nedeniyle tarımsal potansiyeli yüksek yüz binlerce dekar arazi meskun alan haline gelmiştir.²¹

Tarım toprakları, toprağın topografik yapısı, derinliği, fiziki özellikleri... gibi hususlar esas alınarak değerlendirilmekte ve arazi kullanım kabiliyetlerine göre sınıflandırılmaktadırlar. Tarım topraklarının kullanımında bu sınıflandırmaya uyulmadığı zaman verimli topraklarımız bir daha gelmemek üzere elden çıkmaktadır.

Bilimsel olarak üretken tarım topraklarının oluşumu için gereken sürecin uzun zaman aldığı bilinmektedir. 1 cm. kalınlığında birinci sınıf toprağın 150 yılda , 60 cm. derinliğinde toprağın da ancak 9000 yılda oluştuğu varsayılmaktadır. Bu bilimsel veriler, çeşitli nedenlerle yitirilen toprakların tekrar kazanılmasının olanaksızlığını göstermektedir.²²

Verimli tarım alanı arazilerinin amaç dışı kullanımı, beraberinde ülke ekonomisi ve sosyal denge açısından önemli sorunlar doğurmaktadır.

Bu sorunlar;

- Tarım arazilerinde azalma sonucu oluşan ürün kaybı,
- Arazi fiyatlarını aşırı yükselmesi,
- Tarımsal iş gücü sağlanmasında zorluk
- Arazi bütünlüğünün bozulması
- Tarımsal alandaki ölü yatırımlar

²¹ İstanbul İli Arazi Varlığı, T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1987, S: 32

²² İsmet Tayşi, Türkiye' de Alan Düzenlemesi ve Bunu İçeren Yasal Çalışmalar, Tarım Topraklarının Tarım Dışı Amaçlı Kullanımı Semineri, T.C. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı, 1984, S: 98

- Tarımsal toprakların kirlenmesi²³olarak sayılabilir.

Öte yandan tarım topraklarının süreç içerisinde sularla ve rüzgarlarla taşınarak oluşmuş olması, içerdiği organik maddelerin fazlalığı, ana kayanın oldukça derinde olması gibi çeşitli sebeplerden ötürü de üzerine yapı yapılmasına uygun değildir. Arazi kullanım kabiliyet sınıflandırmasının dikkate alınmaması ve bu alanlarda konut, sanayi, turizm tesisi....gibi kuruluşlar bu bakımdan yüksek risk altındadırlar. Nitekim 17 Ağustos 1999 yılında ülkemizde yaşanan acı olaylarda en fazla zarar gören alanların daha önce tarım alanı olarak kullanılan topraklar olduğunu görmekteyiz. Deprem kuşağında bulunan ülkemizde bir daha böylesine derin acılar yaşanmaması için arazi planlamasının yapılması şart olmaktadır.

1.5.2. DOĞAL KAYNAKLARIN TÜKETİMİ

İnsanoğlu günümüze değin doğa ile içiçe yaşamış, varlığının kaynağını yine ondan almıştır. Nüfus artışı ve gelişen teknolojik imkanlarla beraber bu gün dünya hızlı bir tüketim sürecine girmiştir. Doğal kaynaklar bu süreçte sanki sınırsızmış gibi kullanılmıştır. Günümüzde doğa artık eski özelliklerini yitirerek, insanoğlunun temel gereksinimlerini karşılayamayacak duruma gelmiştir.

Hızlı nüfus artışı ve kentleşme beraberinde daha fazla mekansal kullanımı getirmiştir. Gelişen teknolojik imkanlar dahilinde ulaşım ve iletişim olanaklarının artması, yatırım kararlarında olduğu gibi kentte yaşayan kimselerin kentin stresli ortamından kaçmak, doğayla baş başa kalmak, huzur bulmak, dinlenmek amacıyla kentin yakın çevresinde yer alan alanları tercih etmesini tetiklemiştir. Bu bağlamda kentlerin yakın çevresinde başta olma üzere kırsal alanlar günümüze değin kentin ipotek alanları olarak kullanılmaktadırlar.

²³ Müge Örneç, Kentleşme-Tarımsal Alan Kaybı İlişkisi Eskişehir Örneği, Mimar Sina Üni., Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Bitirme Ödevi, 1995, İstanbul, S:14

Kırsal alanlarda, su havzalarının hemen yakınında, orman alanlarının içinde...konut, II. konut, turistik tesis ..gibi farklı kullanımların doğal kaynakları tahrip ettiklerini görmekteyiz. Sanayi tesislerinin de özellikle ulaşım bağlantılarında ve kente yakın yerleşimleri tercih etmeleri kırsal alanlarda bir çok sorunun yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Evsel ve endüstriyel atıklarının arıtılmadan sulara verilmesi, fabrika bacalarından çıkan dumanların direk olarak havaya verilmesi.....gibi çeşitli nedenlerle oluşan hava, su, toprak kirliliği beraberinde tüm toplumu ilgilendiren asit yağmurları, ozon tabakasının incilmesi, CO2' nin neden olduğu ısı artışı sonuçlarını doğurmuştur.

Bu durum bizi kentlerin yeniden düşünülmesi noktasına getirmektedir. Kentsel olguyu, kırsaldan ayırmak olası olmadığına göre, bu ifade yerine belki de, bu bütünlüğü hedefleyen başka bir ifadeyle 21. yüzyıldaki yerleşmeler, **Beşeri Yerleşmeler** olarak alınmalı ve bunun gelişmesi için yeni bir ele alış gerektiği söylenmelidir. Bu daha gerçekçi olacaktır. Nüfus, su, enerji, ulaşım sorunlarının çözümündeki araştırmalar için yeni çıkış yollarının bulunması gerekmektedir. Zaten 20. yüzyıl sonunda ortaya çıkan “sürdürülebilirlik“ gibi kavramsal yaklaşımlar açısından bu sorunlar insanların en önemli meşguliyeti olmuştur. Sürdürülebilirlik; riskleri nötralize etmek ve uzun vadede ekonomik etkide ve sosyal dengede çevreyi koruyarak kaynakları optimize etmeye dönük stratejik bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.²⁴

1.5.3. TARİHİ DEĞERLERİN KAYBI

Kırsal alanlar yerel koşullara bağlı olarak kültür mozaiğimizin birer parçasıdır. Bu bağlamda kentsel baskılar altında kalan yerleşimlerde tarihi değerleri barındıran doğal ve yapay çevrenin yok edilmesi şeklinde değil, eskiyi koruyarak geliştirilmesi

²⁴ Mehmet Çubuk, 3. Bin Yılda Beşerileştirilmiş Şehircilik Ütopyası - Bildiri, 23.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, 8-10 Kasım 1999,İstanbul

şeklinde olmalıdır. Tarihi, doğal ve kültürel sit alanlarının yeni bir anlayışla belirlenmesi bu bağlamda son derece önemlidir.

1.5.4. TOPLUMSAL SORUNLAR

Özellikle büyük kentlerin yakın çevre köy yerleşmelerini içine katarak alansal büyümesi, beraberinde toplumsal çeşitliliği de getirir. Kentleşme sürecinde kırsal alanda yaşayan kimselerin üretim faaliyetleri başta olmak üzere yaşam şartları tamamen farklılaştırıcaktır. Aynı zamanda evvelce kentte yaşayan kimseler, kente çeşitli amaçlarla göç eden kimselerle ortak kent yaşamına geçeceklerdir. Bu dönüşüm sürecindeki gelişmeler, kırsal alanda ve kentsel alanda yaşayan toplumun tüm bireylerini ilgilendirmektedir.

Kent alanının zaman içerisinde alansal büyümesiyle paralel olarak o alanın kent içindeki konumu ve değeri de değişecektir. Özellikle ülkemizde söz konusu süreçte; araziden arsaya dönüşen alanlarda **arsa spekülasyonları** ve **rant** olguları da beraber gelişmektedir. Bu durumdan faydalanmak isteyen bazı çıkar gruplarının kentsel alanların yakınında **gecekondular** adı altında kaçak yapılaşmalar yapmaya çalışması bu durumun örneklerindedir.

.....özellikle ve öncelikle metropoliten kentlerimizde yeni kentsel düzenlemelerde ilk kez **yaşam kalitesi** endişeleri belirmeye başlamıştır. Büyük kentlerimizin giderek daha çok köy – kent görünümünü taşıdıkları, yaşam kalitesinin giderek kaybolduğu şeklinde gözlemler, yakınmalar ya da söylenmeler yazılmaya başlanmıştır. Kuşkusuz kenti başka türlü algılayan herkes bundan ıstırap duymaya başlamıştır.²⁵

²⁵ Mehmet Çubuk, İmar Mevzuatından Şehircilik Mevzuatına Türk Şehirciliğine Sistemik Bir Yaklaşım Denemesi, 1999, İstanbul, S:74

1.5.5. SİYASİ YÖNETİM GÜÇLÜKLERİ

Ülkemizde büyük kentler için hazırlanan metropoliten planlar ve kırsal alanları kapsayan çevre düzeni planları kararlarının bugünkü niteliği kırsal alanlarda sağlıklı yer seçimi yapmaya engeldir. Bu üst düzey planların uygulamadaki haliyle arazi kullanım kararları ağırlıklı olarak kent planlama anlayışı içinde üretilmekte, kırsal alanlar önemsenmemektedir. Büyük kent çevresindeki kırsal alanlarda yerleşim taleplerinin **kent plan ağırlıklı** nazım plan kararlarına göre yönlendirilmesi, kırsal kaynakların korunma ve kullanma dengesini bozmaktadır.²⁶

Ayrıca ülke ve bölge arazi kullanışı hususunda yürürlükte kısıtlayıcı ve düzenleyici bir yasa ve plan bulunmadığından ötürü, söz konusu kent dışı alanların kullanımına dayalı kararlar gelen talepler doğrultusunda “ **Mevzii planlar** “ ile verilmektedir. Kanunların kendilerine vermiş olduğu yetki çerçevesi içerisinde çeşitli kurumlar, bu alanlar üzerinde kendilerini yetkili görmektedirler. Bu durum kuruluşlar arası yetki karmaşasına ve anlaşmazlıklara sebebiyet vermektedir. Böyle bir siyasi ortamda yerleşmelerin ve sorunlarının sahihsiz kalarak plansız ve denetimsiz gelişmesi son derece doğal bir sonucudur.

²⁶ Şaduman Sazak, Belediye ve Mücavir alanlar Dışında Kırsal Alanlarda Planlama Süreci Üzerine Bir Araştırma ve Planlama İçin Ussal Bir Yöntem Denemesi, M.S.Ü. M.F. Ş.B.P.B., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990, İstanbul, S:196

I. BÖLÜM SONUCU:

Kırsal alanlar ve köy yerleşmelerine dair yapılan bu çalışmada öne çıkan durum, çağın gelişen yapısıyla beraber hızlı kentleşme faaliyetleri karşısında artık köy ve kent için tek bir tanımlamanın yetersiz olduğudur. Bugün kentlerimizde tarım, hayvancılık ve orman alanlarının yakınında, içinde yada ayrı olarak yer aldığı köy ve kent işlevlerinin bir arada gerçekleştiği alanlar oluşmuştur.

Özellikle büyük ve metropoliten kentlerin yakın çevrelerinde yer alan alanlarda sosyal, demografik, ekonomik, idari, fiziksel bakımdan.....değişim ve dönüşümler çok yönlü ve hızlı gelişmektedir. Metropoliten alan içinde yer alan köylerin bu bağlamda üretimleri, yerleşmeleri, nüfus ve yaşam biçimleri klasik köylerden farklı olmaktadır.

Dünyadaki teknolojik ilerlemeler paralelinde ulaşım, iletişim ve üretimdeki gelişmeler sanayinin yer seçiminde hareketlilik kazandırmış, başta kent içinde yer alan sanayi kuruluşlarının kentin yakın çevre kırsal alanlarına taşınması ve yeni sanayi faaliyetlerinin de bu alanlarda kurulması şeklinde gelişmiştir. Sanayinin kırsal alandaki yer seçimine bağlı olarak bu alanlarda kırsal ve kentsel fonksiyonların bir arada bulunduğu “ kentsel saçaklanma “ olarak nitelendirilen alanların oluştuğunu görmekteyiz. Bu karmaşık ve ikili yapının sınırları ise özellikle büyük kentlerimizde daha hızlı, kontrolsüz ve denetimsiz bir biçimde gelişmektedir.

21.yy.’ in başında metropoller başta olmak üzere tüm kentleri etkileyen en önemli unsurlardan biri küreselleşmedir. 1980’ li yıllarda Post - Fordizm olarak adlandırılan üretim sisteminin ortaya çıkışı, bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi artık kentleri yerel dinamiklere dayandırılarak yorumlamak ve yönlendirmek mümkün kılmayarak, gelişen küresel ekonomik ve politik yapıyı takip etmek ve bu yapıların kentleri olumsuz yönde etkilemelerine karşı önlemler almak durumunda bırakmaktadır.

Bu bağlamda kentleşmenin en hızlı geliştiği ve etkisi altına aldığı kenti çevreleyen kırsal alanlar üzerinde başta konut, sanayi, turizm, II. konut, rekreasyon, gibi tarım dışı faaliyetlerin baskısı nedeniyle toprakların kentsel kullanıma dönüşümü, doğal kaynakların tüketimi ve kentsel atıkların oluşturduğu çevre sorunları baş göstermektedir.

Nüfus artışı ve gelişen teknolojik imkanlarla beraber bu gün dünyada hızlı bir tüketim sürecine girilmiş, doğal kaynaklar bu süreçte sınırsızmışçasına kullanılmıştır. Küreselleşme olgusu bu bağlamda dikkat edilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin etkileri sadece ekonomik ve politik anlamda değil, mekana yansımaları, mekan üzerinde ve çevrede yarattığı değişimler olarak da ele alınmalıdır. Günümüzde küreselleşme sürecinde sürdürülebilirlik kavramı ülkesel sınırları aşarak tüm dünya ülkelerinin ana hedefi olmak durumundadır.

Özellikle büyük kentlerimizde, içme suyu kaynakları, tarım toprakları, biyolojik çeşitlilik başta olmak üzere doğal kaynakların tahribi ve hava, su, gürültü kirliliği başta olmak üzere çeşitli çevre sorunları önemli bir ağırlığa sahiptirler. Ayrıca tarım alanlarının kentsel gelişmelere açılması beraberinde bu alanların tarım dışı amaçlı kullanımı ülke ekonomisi ve sosyal yaşam dengesinin bozulması gibi bir takım sorunlara yol açmaktadır. Üst düzey planlarla birlikte büyük kent çevresindeki kırsal alanlarda yerleşim taleplerinin kent plan ağırlıklı nazım plan kararlarına göre yönlendirilmesi, kırsal kaynakların korunma ve kullanma dengesini bozmaktadır.

Kırsal alanların ve faaliyetlerinin geçerliliğinin devam etmesi, kırsal kaynakların, çevresel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kırsal kesimde yaşayan kimselerin ülke bütününde eşit haklara sahip olması, sosyal adaletin sağlanması, büyük kentlere yönelik yığılmaların ve bu alanların yakın çevre kırsal yerleşimlerinin dengeye oturtulması açılarından, kırsal alanların ve planlanmasının yeni bir anlayışla acilen ele alınması gerekmektedir.

BÖLÜM II: TÜRKİYE' DE KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ

2.1. KIRSAL ALANLARIN / KÖY YERLEŞMELERİNİN MEVCUT DURUMU

Ülkemizde 1950 yılında 63 il ve 422 ilçe, 34. 252 bucak ve köy; 1990 yılında 73 il ve 929 ilçe, 36. 223 bucak ve köy; 1999 yılında ise 81 il ve 35.425 bucak ve köy bulunmaktadır.

Ülkemizde kırsal alan tanımı, 81' e çıkarılan il sayısı dahilinde, metropoliten yerleşimler dışında yer alan illeri kapsayan, ilçe, köy ve mezralarda her türlü sosyal güvenceden (iş olanakları, sigorta, emeklilik, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler) yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu mekansal bütünlüğü ifade etmektedir.²⁷

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı yazılı bir açıklama yaparak; 30 Kasım 1997 tarihinde uygulanan Genel Nüfus Tespit günü, Türkiye'de 62 810 111 kişi olduğunu, bu nüfusun 40 630 435' inin il ve ilçe merkezlerinde, 22 179 676' sının köylerde bulunduğunu açıklamıştır.

Sayım yıllarına göre kırsal ve kentsel nüfusları incelemek bize ülke genelinde yaşanan nüfus hareketleri hakkında ışık tutacaktır. Bkz. Tablo (2). Sayım yılları incelendiğinde, özellikle 1950' li yıllara dek kırsal nüfusun ülke genelinde ağırlını koruduğunu, ancak 1950 sonrası kırsal nüfusun toplam nüfus içerisinde payının giderek azaldığını görmekteyiz.

²⁷ VIII. BYKP Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000, Ankara, S:6

	YILLAR	GENEL NÜFUS	KENT NÜFUSU	KIR NÜFUSU
1	1927	13.648.270	3.282.940	10.365
2	1935	16.158.018	4.175.542	11.942.476
3	1940	17.820.950	4.753.304	13.067.646
4	1945	18.790.174	5.145.020	13.645.168
5	1950	20.947.188	5.768.665	15.178.523
6	1955	24.064.763	7.804.354	16.260.409
7	1960	27.754.820	9.994.644	17.760.176
8	1965	31.391.421	12.787.663	18.603.758
9	1970	35.605.176	16.753.979	18.851.197
10	1975	40.347.719	20.500.442	19.847.277
11	1980	44.437.000	25.523.604	19.213.353
12	1985	50.664.000	31.223.447	19.441.011
13	1990	56.473.000	37.913.444	18.559.591
14	1997	62 810 111	40 630 435'	22 179 676'

TABLO (2): TÜRKİYE TOPLAM, KIR VE KENT NÜFUSLARI

KAYNAK :DİE VERİLERİ

İkinci Dünya Savaşından sonra ABD ve Dünya Bankası, az gelişmiş ülkelerin önce tarım sektörünü **modernleştirmeleri**, yani traktör ve diğer modern girdileri kullanmaları gerektiğini, daha sonra da tarım ürünleri ihracatına öncelik tanıyarak kalkınabileceklerini ileri sürüyordu. 1950' lerde kapitalist sistem kendini " modern dünya " olarak tanımlıyor ve az gelişmiş ülkelerin kalkınmasının da modern dünya ile ilişkileri sayesinde gerçekleşeceğini savunuyordu. İlişkiden kastedilen az gelişmiş ülkelerin dış ticaret ve yabancı sermaye girişini serbestleşmesi, bu alanda engelleri kaldırmasıydı.... Türkiye' de de bu kalkınma stratejisini benimsendi ; kalkınmada tarıma öncelik verilerek **Marshall Planı** çerçevesinde sağlanan yardım ve kredilerle tarım kesiminde olağanüstü hızlı bir **traktörleşme süreci** ve köylerden kentlere hızlı **göç** yaşandı. ²⁸

Tarımda mekanizasyonun yanı sıra, hızlı nüfus artışı ve toprağın miras yolu ile parçalanması sonucu mülkiyet yapısının değişimi nedeniyle tarımsal nüfusun bir kısmı işsiz kalmakta veya kişi başına düşen tarımsal gelir köylüyü köyünde tutmayacak düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu da kırsal nüfus üzerinde **itici bir güç**

²⁸ Oya Köymen, Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Yapı ve Tarım Politikaları, 75. Yılda Köylerden Şehirlere, İş Bankası Yayınları, 1999, İstanbul, S:13-16

oluşturmaktadır. Buna karşılık, köyünde geleceğini güvensiz bulan kırsal nüfus için, kentteki ekonomik düzen çekici rol oynamaktadır. Kentlerde toplumsal yapı uzmanlaşmaya kaymakta ve iş olanakları hızla artmaktadır. Kentte bulunan işgücü pazarında ucuz emeğe gereksinim duyulması, buna karşılık sendikal örgütlenmelerle kişi başına düşen gelir seviyesinin, tarımsal gelire oranla daha yüksek olması, kenti çekici kılmaktadır. Kentlerin sunduğu bankacılık ve benzeri ekonomik üstünlükler de bu **çekim gücünü** arttırmaktadır.²⁹

Tarımda makineleşme ve diğer gelişmelerle birlikte, ekilebilir alanlar hızlı bir şekilde genişledi. Ancak bu büyüme, nüfus artışı ile birlikte geleneksel toprak sisteminin dönüşümüne neden oldu ve büyük toprak sahipleri ile küçük toprak sahipleri yada topraksız köylüler arasında kutuplaşmayı hızlandırdı. Tarımsal faaliyetini sürdüremeyen birçok köylü – ücretli tarım işçileri bile kentlere göç etmeye başladı. Diğer taraftan ulaşım ve iletişim araçlarında sağlanan iyileşme, kır insanının hareketliliğini arttırdı ve onları köylülüğün uzaklaştırarak modern – kentsel toplumla tanıştırdı.³⁰

1950-1980 arasında köyden kente göçün çapı gerçekten büyüktür. Bu göç köylülüğün topraktan kopması ve tasfiyesi demektir. Fakat aynı zamanda bu göç köylülüğün küçük meta üreticisi çiftçilere dönüşmesine katkıda bulunmuş ve böylece tamamen tasfiye olmasını önlemiş ve sürüp gitmesine yol açmıştır.³¹

Tablo (3)' ve Grafik (1)' den de görüldüğü üzere kırsal nüfus 1980 yılındaki % 56 oranından, 1985 yılında % 47 ye düşerek kentsel nüfusla hemen hemen eşitlenmiş ve bu yıl sonrası devamlı azalarak 1990 yılında % 41 ve 1997 yılında ise % 35' ler düzeyine gelmiştir. Ülke nüfusu içerisinde bu oran azımsanmayacak bir oran olmakla beraber dikkat çekici nokta kır- kent nüfus gelişiminin kır lehine geliştiğidir.

1997 Genel Nüfus Sayımı' na göre 21.870 kişi kırsal alanlarda yaşamaktadır.

²⁹ Mehmet Çubuk, Fatma Ünsal, Kentsel Politikalar Ders Notları, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 2000 –2001 Bahar Yarıyılı, İstanbul

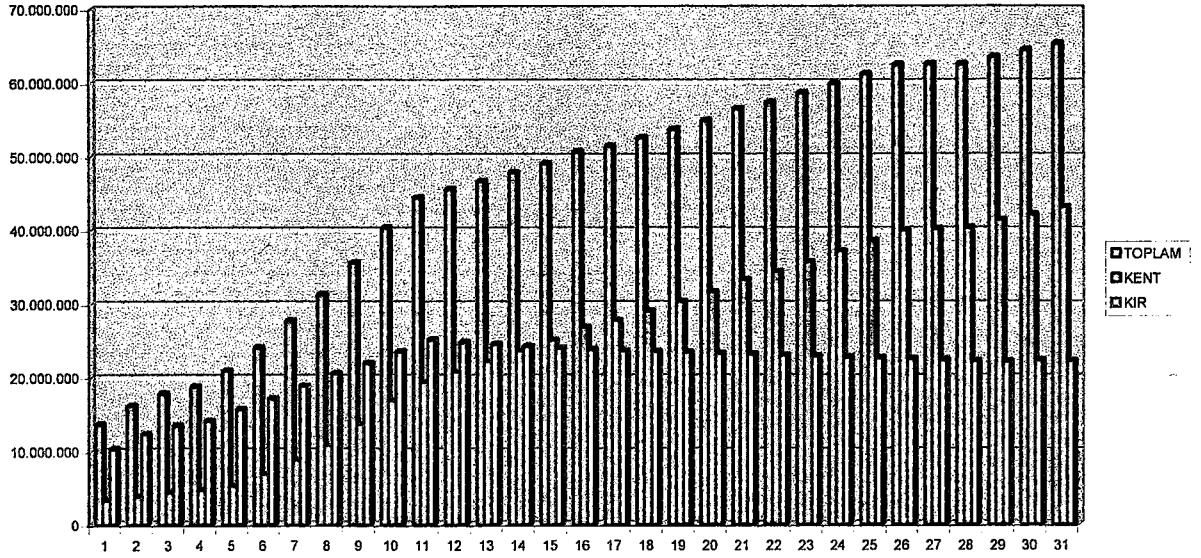
³⁰ Ruhşen Keleş, The Effects of External Migration on Regional Development in Turkey, Uneven Development in Southern Europe, Hudson R. ve LewisJ. Methuens Co. New York, 1985, S:57

³¹ Bahattin Akşit, İç Göçlerin Nesnel ve Özel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler, Köy Tarafından Bir Bakış, 75. Yılda Köylerden Şehirlere, İş Bankası Yayınları,1999, İstanbul, S:185

YILLAR		TOPLAM NÜFUS	ŞEHİR NÜFUSU	KIRSAL NÜFUS	KIR. NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI (%)
1	1927	13.648.270	3.305.879	10.342.391	75,78
2	1935	16.158.018	3.802.642	12.355.376	76,47
3	1940	17.820.950	4.346.249	13.474.701	75,61
4	1945	18.790.174	4.687.102	14.103.072	75,06
5	1950	20.947.188	5.244.337	15.702.851	74,96
6	1955	24.064.763	6.927.343	17.137.420	71,21
7	1960	27.754.820	8.859.731	18.895.089	68,08
8	1965	31.391.421	10.805.817	20.585.604	65,58
9	1970	35.605.176	13.691.101	21.914.075	61,55
10	1975	40.347.719	16.869.068	23.478.651	58,19
11	1980	44.437.000	19.345.050	25.091.950	56,47
12	1981	45.540.000	20.770.000	24.770.000	54,39
13	1982	46.688.000	22.179.000	24.509.000	52,50
14	1983	47.864.000	23.613.000	24.251.000	50,67
15	1984	49.070.000	25.074.000	23.996.000	48,90
16	1985	50.664.000	26.866.000	23.798.000	46,97
17	1986	51.433.000	27.792.000	23.641.000	45,96
18	1987	52.561.000	29.051.000	23.510.000	44,73
19	1988	53.715.000	30.336.000	23.379.000	43,52
20	1989	54.893.000	31.643.000	23.250.000	42,36
21	1990	56.473.000	33.327.000	23.146.000	40,99
22	1991	57.326.000	34.333.000	22.993.000	40,11
23	1992	58.584.000	35.718.000	22.866.000	39,03
24	1993	59.869.000	37.130.000	22.739.000	37,98
25	1994	61.183.000	38.570.000	22.613.000	36,96
26	1995	62.400.000	39.912.000	22.488.000	36,04
27	1996	62.526.000	40.163.000	22.363.000	35,77
28	1997	56.473.000	40.330.324	22.179.676	35,48
29	1998	63.451.000	41.351.000	22.100.000	34,83
30	1999	64.385.000	42.107.790	22.277.210	34,60
31	2000	65.311.000	43.105.260	22.205.740	34,00

TABLO (3): TOPLAM NÜFUS VE KIRSAL (TARIM) NÜFUSUNUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (%)

KAYNAK :DİE, DPT,TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI

GRAFİK (1): TOPLAM NÜFUS VE KIRSAL (TARIM) NÜFUSUNUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI(%)

KAYNAK :DİE, DPT,TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI

Cumhuriyet' in ilk yıllarında Türkiye' de kentleşme çok yavaş olmakla beraber, 1950' li yıllardan itibaren **hızlı bir kentleşme** hareketi başlamıştır. Bu dönemde **tarımda makineleşme** ve kentlerde **sanayi faaliyetlerinin gelişmesi**, kırsal alandan kentsel alanlara yönelik **göç** hareketini hızlandırmıştır.

Tarımdan kente büyük göç olmasına karşılık, günümüzde Türkiye nüfusunun hala büyük bir bölümünün tarımda olması tarım sektöründe köklü bir yapısal dönüşümün gerçekleştirilemediğinin göstergesidir. Gelişmiş ülkelerde nüfusun sadece yüzde 5 ile yüzde 10 ' u arasındaki işbölümünün tarımla uğraşmasına rağmen, bu nüfus hem kentleri doyurabilmekte, hem de önemli miktarda ihracat yapabilmektedir. Örneğin dünya buğday üretiminin 2/3' ünü ve buğday ihracatının yüzde 95' ini gelişmiş ülkeler sağlamaktadır.³²

³² D. Byerlee,. The Economy of Political Economy of Third World Food Imports: The Case of Wheat, The Political Economy of Development and Underdevelopment, Mcgraw-Hill, 1992,S.306.

YILLAR	KIRSAL NÜFUS (%)
1927	75
1970	65
1980	56
1985	47
1990	41
1997	35

TABLO (4): YILLARA GÖRE KIRSAL NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI
KAYNAK: DİE. İSTATİSTİKLERİ

Türkiye Cumhuriyeti' nin kuruluş sürecinde ve kuruluşu izleyen yıllardan günümüze değin tarım çeşitli biçimlerde yapısal değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Gelişen teknolojik şartlar karşısında kırsal alanlarda ve faaliyetlerde değişiklikler olmuş, bu durum doğal olarak ülke bütününde sosyo – ekonomik ve mekansal dönüşümler yaratmıştır. Tarımda makineleşme ile açığa çıkan emeğin kentlerin çekiciliğine kapılarak yer değiştirmesi sonucu kırsal ve kentsel alanlarda hızlı bir dönüşüm süreci başlamıştır. Aynı zamanda kırsal alanlarda temel ihtiyaçlardan yoksunluk, çalışma koşullarının noksanlığı, sosyal güvence arzusu, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu' da yaşanan terör olaylarında can güvenliklerinin sağlanması..... gibi doğal beklentiler ve beraberinde kentlerin sunduğu daha iyi yaşam koşullarının çekiciliği çok hızlı ve yoğun göç hareketlerinin başlamasına sebep olmuştur.

1997 Genel Nüfus Tespiti sonuçlarına göre, 1990-97 döneminde Karadeniz Bölgesi dışındaki diğer bölgelerde nüfus artmıştır. Nüfus tespitinde bulunulan yere (de facto) göre, yıllık nüfus artış hızının en yüksek olduğu bölge, %o 27.67 ile **Marmara Bölgesi**, nüfus artış hızının en düşük olduğu bölge ise %o -5.16 ile Karadeniz Bölgesidir. Bkz. Tablo (5)

Trakya Karadeniz Marmara Akdeniz B.Anadolu İç Anadolu G.Anadolu D.Anadolu
ve Ege

YILLAR	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
1936	23.9	63.1	16.3	14.0	19.9	12.5	64.3	49.5	15.7	9.7	23.1	12.2	24.8	12.7	54.8	22.4
1940	23.9	63.1	16.3	14.0	19.9	12.5	64.3	49.5	15.7	9.7	23.1	12.2	24.8	12.7	54.8	22.4
1945	3.3	-21.0	18.2	10.7	15.4	9.7	20.2	14.4	19.7	14.4	32.1	11.5	0.3	-5.9	-1.0	10.5
1950	16.8	16.8	23.0	17.9	17.5	22.0	36.9	16.4	21.8	16.4	30.3	21.6	22.6	26.8	16.6	29.6
1955	52.6	26.5	77.8	25.6	38.1	0.4	65.5	13.1	59.2	13.1	61.9	18.1	47.0	20.0	65.5	21.8
1960	-8.0	29.1	27.4	61.5	69.9	18.8	62.6	13.4	54.6	13.4	63.9	16.3	110.6	6.7	45.5	23.6
1965	71.9	25.9	42.2	16.7	7.4	16.8	46.3	10.7	28.6	10.7	41.5	15.2	39.4	34.5	48.5	19.9
1970	35.1	43.1	46.5	8.0	40.4	12.6	46.1	18.8	38.3	18.8	54.5	8.4	73.1	14.8	66.4	12.8
1975	25.7	46.9	34.0	7.0	42.5	18.9	55.9	-6.3	33.2	-6.3	49.7	8.7	51.3	9.0	37.8	14.7
1980	9.2	49.5	28.4	9.6	38.49	25.4	39.3	0.4	33.2	0.4	29.7	2.9	30.6	0.7	35.7	9.0
1985	115.6	-183.1	65.3	-11.5	90.0	-50.2	65.2	-8.7	53.4	-8.7	51.5	10.7	48.9	0.5	56.4	8.8
1990	32.1	32.0	23.8	-6.2	40.4	23.2	41.9	7.7	27.6	7.7	26.3	-1.6	50.4	16.8	35.3	-4.8

TABLO (5): BÖLGELERİN YILLIK NÜFUS ARTIŞLARI: KIR – KENT 1935-1990 (%)

KAYNAK: DİE İSTATİSTİK GÖSTERGELER, 1923-1990, ANKARA

Ülke genelinde sosyal ve ekonomik alanda dengeli bir gelişim için hükümetlerin programları bu bağlamda son derece önem taşımaktadır. Kentlerimize olan yığılmaların önlenmesi ve kırsal alandaki tarım kesimini korumak ve geliştirmek açısından önemli rol oynamaktadırlar.

Öyle ki; 1930' lı yıllardan itibaren ister liberal ister orta – sol hükümetler iktidar da olsun, 1980' li yıllara kadar kesintisiz gitmiştir. 1930' lu yıllarda Toprak mahsulleri Ofisi' nin Tarım Kredi Satış Kooperatifleri' nin kurulmasından 1940' lı yıllarda Zırai Donatım Kurumu' nun devreye sokulmasına ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu' nun yürürlüğe girmesine kadar; ya da 1950' li yıllarda Tarımsal Destekleme Politikası' nın yaygınlaştırılmasından, 1960' lı yılların sonundan itibaren (Yeşil Devrim' i Türkiye' ye aktaracak biçimde) yaygın gübre kullanımını destekleyen ya da traktör kullanımını yaygınlaştıran politikalara kadar, 1970' li yıllarda tarımda destekleme politikasının iyice yaygınlaştırılmasına kadar yeni kurumlaşmalar ve politikalar gündemden hiç düşmemiştir. 24 Ocak 1980 programının yürürlüğe girmesiyle birlikte iktidardaki hükümetlerin tarım kesimine yaklaşımında değişiklik ortaya çıkmış, fark 1984 başından itibaren belirginleşmeye başlamış, dönemin sonuna dek iyice keskinleşmiştir. Aynı zamanda Türkiye' ye kredi veren uluslararası kurumların ortaya koyduğu koşullarda iktidardaki hükümetin yaklaşımını keskinleştirmiştir.³³

Türkiye kendi kendini besleyebilen ve tarımsal potansiyele sahip bir ülke olmakla beraber, esas önemli husus bu potansiyelin uygulanan politikalarla bir bütün olduğudur. Ancak uygulamalara baktığımızda 1980 sonrası ve günümüzde tarım kesimi, hükümetlerden aldığı desteği giderek yitirmekte ve potansiyellerini iyi değerlendirememektedir.

³³ Gülten Kazgan, 1980' lerde Türk Tarımında Yapısal Değişme, 75. Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1999, İstanbul, S: 31-33

2.2. KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ FAALİYETLERİ

2.2.1. TARIM ALANLARI VE KULLANIMI

DPT kaynaklarında Türkiye Genel Toprak Amenajman Planlamasına göre işlenebilir topraklar toplam **26. 546. 858 hektar** olup, bunun **21. 587. 827 hektarı** halen işlenmektedir. İşlenebilen toprakların 4. 959. 031 hektarı çayır, otlak, orman, fundalık vb. şeklinde kullanılmaktadır. Buna karşılık 5. 074. 313 hektar işlenmemesi gereken kuru tarımda kullanılmaktadır.

Ülkemizin coğrafi yapısı ve ekolojik koşulları sebebiyle büyük bir potansiyele sahiptir. Tarım sektörü uzun yıllar ülke ekonomisinin temel unsuru olarak ağırlığını korumakla beraber, sanayi sektörünün hızlı gelişimi karşısında ekonomideki ağırlığını göreceli olarak yitirmiştir.

1963 I. BYKP ile tarım ve sanayi sektörlerinin dengeli büyümeleri esas alınmışken , II. BYKP döneminde sanayi sektörünün ekonominin lokomotif sektörü olması ön görülmüştür. III. BYKP' de da tarım sektörü bir nebze ele alınmışsada giderek daha az önemsenir bir duruma gelmiştir.

YILLAR	GSMH YÜZDE
1023-1923	%43
1939	% 40
1970	%36
1980	%25
1990	%16
1997	%13.4

TABLO (6): TARIMIN GSMH İÇİNDEKİ PAYI
KAYNAK: 1997 DPT VERİLERİ

1997 Genel Sayımına göre tarımsal nüfus ülkenin % 35 ' ini ve tarımsal istihdamın % 39' unu oluşturmaktadır. Türkiye'de tarım sektörü büyük bir potansiyele sahip olup GSMH' da 1023- 1923 yıllarında cari faktör fiyatlarıyla % 43

pay alırken ,1939 yılında % 40 'a , 1970' li yıllarda % 36' lara, 1980' de %25' e , 1990'da % 16' ya ve 1997'de % 13,4'e kadar düşmüş tür. Bkz. Tablo(6), Tablo(7)).

YILLAR	TOPLAM İSTİHDAM	TARIM SEKTÖRÜNDEKİ İSTİHDAM	TOPLAM İSTİHDAMDA TARIMIN PAYI (%)
1923	5371	4850	0,90
1930	6372	5605	0,88
1940	7745	6699	0,86
1950	9363	7939	0,85
1960	11945	8940	0,75
1970	13768	8835	0,64
1980	16523	8960	0,54
1985	17547	8837	0,50
1990	19323	9233	0,48
1995	21378	10226	0,48
1996	21698	9962	0,46
1997	20815	8219	0,39
1998	21958	9534	0,43
1999	21546	9709	0,45

TABLO (7): SİVİL İSTİHDAM (12+ Yaş)
KAYNAK :DİE

Not: 1999 yılı tahminidir.

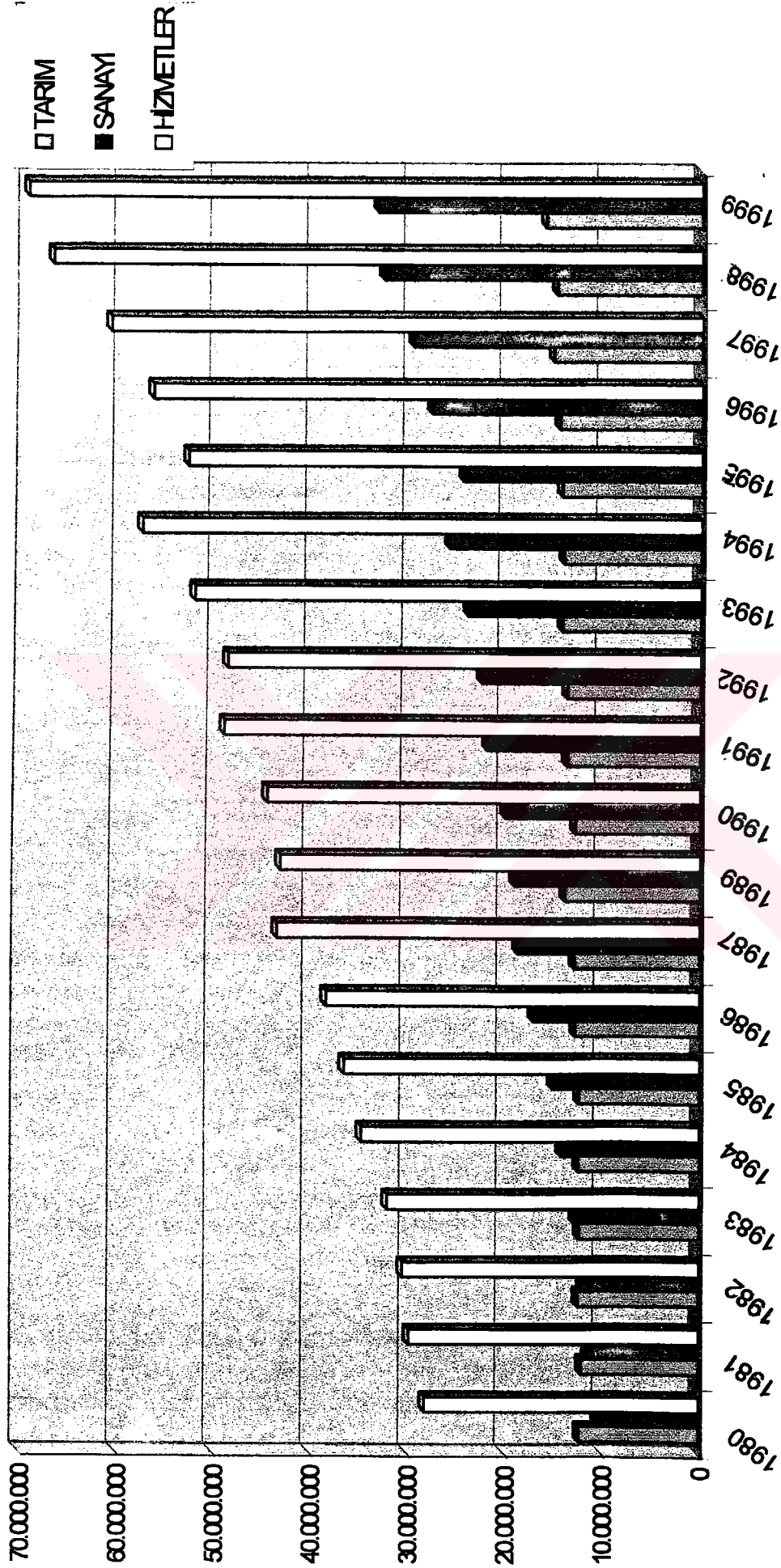
Tarımın milli gelir içindeki payında, tarım alt sektörlerinden olan bitkisel üretimin payı % 57, hayvansal ürünlerin payı % 34, su ürünlerinin payı % 2,9 ve orman ürünlerinin payı % 5,8 ' dır. Gelişmiş ülkelerde ise; bitkisel üretim payı % 30, hayvancılık ürünlerinin payı ise % 70'ler civarındadır.

ÜRETİM	YÜZDE
Bitkisel üretim	%57
Hayvansal üretim	%34
Su ürünleri	%2.9
Orman ürünleri	%5.8

TABLO (8): TARIMIN MİLLİ GELİR İÇİNDEKİ PAYI
KAYNAK:1997 DPT VERİLERİ

YILLAR	TARIM	% BÜYÜME	SANAYİ	% BÜYÜME	HİZMETLER	% BÜYÜME	GSMH	% BÜYÜME
1980	12.287.951	1	10.424.178	-4	28.157.787	-4	50.869.915	-4,1
1981	12.066.633	-2	11.453.641	10	29.796.576	6	53.316.849	4,8
1982	12.463.165	3	12.032.940	5	30.467.111	2	54.963.216	3,1
1983	12.359.289	-1	12.837.433	7	32.082.278	5	57.279.000	4,2
1984	12.438.263	1	14.187.937	11	34.723.630	8	61.349.830	7,1
1985	12.396.028	0	15.116.141	7	36.476.930	5	63.989.099	4,3
1986	12.836.768	4	17.099.707	13	38.378.403	5	68.314.878	6,8
1987	12.882.700	0	18.679.589	9	43.457.099	13	75.019.388	9,8
1988	13.911.021	8	19.073.840	2	43.123.282	-1	76.108.143	1,5
1989	12.845.404	-8	20.007.946	5	44.493.955	3	77.347.305	1,6
1990	13.746.287	7	21.872.603	9	48.972.828	10	84.591.717	9,4
1991	13.700.672	0	22.497.639	3	48.688.764	-1	84.887.074	0,3
1992	14.248.581	4	23.910.622	6	52.163.314	7	90.322.517	6,4
1993	14.129.023	-1	25.897.718	8	57.650.845	11	97.677.586	8,1
1994	14.358.200	2	24.458.181	-6	52.916.629	-8	91.733.010	-6,1
1995	14.640.200	2	27.766.000	14	56.621.800	7	99.028.000	8,0
1996	15.284.000	4	29.744.000	7	61.052.000	8	106.080.000	7,1
1997	14.927.000	-2	32.835.000	10	67.112.000	10	114.874.000	8,3
1998	16.068.961	8	33.437.942	2	69.702.238	4	119.209.141	3,8
1999		-4,6		-5,0				-6,4

TABLO (9): 1987 SABİT FİYATLARLA GSMH'DAKİ BÜYÜME HIZLARI
KAYNAK: DİE,DPT

GRAFİK (2): SABİT FİYATLARLA GSMH'DEKİ BÜYÜME HIZI

KAYNAK: DİE, DPT

YIL	EKİLEN TARLA	NADAS TARLA	SEBZE BAHÇE	BAĞ	MEYVE AĞAÇ	ZEYTİN AĞAÇ	ORMAN
1970	15.591	8.705	448	845	1.019	731	18.273
1971	15.924	8.603	451	847	1.044	740	18.273
1972	16.047	8.996	530	850	1.053	751	18.273
1973	16.062	8.952	530	816	1.153	775	19.136
1974	16.154	8.506	501	795	1.187	785	20.170
1975	16.21	8.177	490	790	1.163	801	20.170
1976	16.343	7.922	619	768	1.263	810	20.170
1977	16.537	7.941	592	760	1.290	816	20.155
1978	16.349	8.200	571	790	1.321	811	20.155
1979	16.607	8.388	616	850	1.352	812	20.155
1980	16.372	8.188	596	820	1.386	813	20.199
1981	16.711	8.204	568	800	1.397	833	20.199
1982	16.967	6.614	618	655	1.426	811	20.199
1983	17.164	5.854	678	655	1.453	814	20.199
1984	17.453	6.421	628	625	1.470	816	20.199
1985	17.908	6.025	662	625	1.489	821	20.199
1986	18.149	5.771	638	600	1.490	835	20.199
1987	18.781	5.574	609	590	1.517	856	20.199
1988	18.995	5.179	612	590	1.531	856	20.199
1989	19.036	5.234	610	597	1.563	857	20.199
1990	18.868	5.324	635	580	1.583	866	20.199
1991	18.776	5.203	652	586	1.560	877	20.199
1992	18.811	5.089	663	576	1.565	871	20.199
1993	18.940	4.887	654	567	1.615	872	20.199
1994	18.641	5.255	709	567	1.618	881	20.199

**TABLO (10):1969 –1995 TÜRKİYE TARIM VE ORMAN ALANLARI (KM2)
KAYNAK: DİE VERİLERİ**

Tablo (10) ‘ da görüldüğü üzere toplam tarla alanı 1969-1994 yılları arasında 400.000 azalmıştır. Ayrıca orman alanlarında hiç bir azalma olmamıştır. Tarla alanlarının azalmasına karşın sebze ve meyve alanlarında artış yaşanmıştır.

1980 yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre Türkiye, toplam **3.650.910** tarım işletmesine sahipken, 1991 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre **toplam işletme sayısı 4.068.432’** dir.

İşletme büyüklüğü dikkate alındığında, Türkiye’ deki tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük işletmelerden oluştuğu gözlenmektedir. Türkiye’de 1980

yılında 7,7 hektardır. 1991 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre bu rakam 5,7 hektara inmiştir.

Türkiye’ de tarım işletmelerinin çoğunluğunun arazi bakımından küçük işletme olmasının yanı sıra, sahip olduğu arazinin çok parçalı, düzensiz ve dağınık parsellerden oluşması bir sorundur. Türkiye Ziraat Odaları Birliği kayıtlarına göre işletmelerin yalnız % 9.5’ inin arazisi tek başınadır. Bkz. Tablo (11), Tablo (12)

PARÇA SAYISI	İŞLETME %
1-3	43.3
4-5	22.8
6-9	19.1
10+	14.8

TABLO (11): TARIMDA PARÇA SAYISI VE İŞLETME YÜZDESİ

KAYNAK: DİE GENEL TARIM SAYIMI SONUÇLARI, 1994

İşletmelerin parçalı ve dağınık oluşmasının nedenleri arasında **mevcut yasaların** rolü olmuştur.

Anayasamızın 45. maddesine göre; devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak amacıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

44. maddeye göre ise; devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yer altı servetlerinin azalması sonucunu doğurmaz.

YILLAR	1950		1963		1970		1980		1991	
	İŞLETME SAYISI(%)	İŞLENEN ALAN(%)	İŞLETME SAYISI(%)	İŞLENEN ALAN(%)	İŞLETME SAYISI(%)	İŞLENEN ALAN(%)	İŞLETME SAYISI(%)	İŞLENEN ALAN(%)	İŞLETME SAYISI(%)	İŞLENEN ALAN(%)
1-20	30,6	4,3	40,9	6,9	44,2	10,4	28,4	4,1	36,7	5,6
21-50	31,6	14,3	27,9	16,9	28,7	16,8	32,7	15,9	31,1	16,6
51-100	21,8	20,7	18,1	23,3	15,6	21	20,8	21,3	17,5	19,9
101-200	10,3	19,3	9,4	23,2	7,8	21	11,8	23,8	9,4	20,9
201-500	4,2	16,6	3,2	16,6	3,1	19,6	5,5	22,7	4,4	19,8
501- +	1,5	24,8	0,5	13,1	0,6	11,2	0,8	12,2	0,9	17,2
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
MİKTAR (1000 Adet-Ha.)	2.528	19.452	3.101	17.143	3.059	17.065	3.559	22.764	3.967	23.451

TABLO (12): İŞLETMELERİN BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE DAĞILIMI

KAYNAK : DİE

İşletmelerde Arazi Parça Sayısı	1963			1970			1980			1991				
	İşletme sayısı (1000)	%	parça sayısı (1000)	İşletme sayısı (1000)	%	parça sayısı (1000)	İşletme sayısı (1000)	%	parça sayısı (1000)	İşletme sayısı (1000)	%	parça sayısı (1000)		
1-3	943	30,4	1910	10,5	1425	46,6	2757	17,9	2667	11,6	1716	43,3	3306	15
4-5	617	19,9	2778	15,3	649	21,2	2884	18,8	3577	15,6	904	22,8	4049	19
6-9	773	24,9	5795	31,9	604	19,8	4341	28,2	5603	24,5	760	19,2	5365	25
10- +	768	24,8	7684	42,3	380	12,4	5396	35,1	11057	48,3	587	14,8	8804	41
TOPLAM	3.101	100	18.167	100	3.058	100	15.378	100	22.904	100	3.967	100	21.524	100

TABLO (13): TARIMSAL İŞLETMELERDE ARAZİ PARÇA SAYISI

KAYNAK : DİE

Bu amaçla dağıtılan toprak bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devr edilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Yürürlükteki Medeni Kanun; mirasın mirasçılar arasında eşit olarak dağılmasını öngördüğünden toprakların parçalanmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum yalnızca toprakların parçalanmasına değil, aynı zamanda işletmelerin düzeninin de bozulmasına neden olmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi' nde 1945 yılında yürürlüğe giren ve özel mülkiyetteki toprakların kamulaştırılmasını öngören 4753 sayılı **Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu**' nun amacı; toprağı olmayan veya yetmeyen çiftçi aileleri ile Kanunun topraklandırmasını kabul ettiği diğer kimselerin işgüçlerini değerlendirecek toprağına sahip kılmak, yurt topraklarının sürekli işlenmesini sağlamaktır.

4753 sayılı **Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu** ve 1973 yılında yürürlüğe giren 1757 sayılı **Toprak ve Tarım Reformu Kanunu**' na göre dağıtım toprakların miras yolu ile dahi olsa bölünemeyeceğı hükmü getirmiştir. Ancak 4753 sayılı yasanın 1757 sayılı yasa ile , 1757 sayılı yasanın da Anayasa Mahkemesi' nin iptali kararı ile 1978 yılında yürürlükten çıkarılmıştır. Bu durumda arazilerin parçalanmasını engelleme konusunda etkisiz bırakılmıştır.

1984 yılında yürürlüğe giren 3083 sayılı **Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu**' na göre dağıtılan ve toplulaştırılan toprakların bölünemeyeceğı, sahibine bırakılacak toprakların bölünemeyeceğı, sahibine bırakılacak toprakların ise bölge için belirlenen normdan daha küçük parçalara ayrılamayacağı hükümleri getirilmiş, ancak Yasa, Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulama alanlarının belirleneceğı maddesi ile bu yaptırımın kullanılmasını sınırlamıştır.

3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu' 1757 sayılı yasanın yürürlükten kalkmasından 6 yıl sonra çıkarılmıştır. 1985 tarihinde de 3155 sayılı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü' nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın en önemli tarafı, tarım arazisinin bölünemez hükmü taşımasıdır.

Ülkemiz topraklarındaki tarım işletmelerinin dağınık, küçük ölçekte ve parçalı oluşu tarımda verimliliği düşürmektedir. Bu duruma çözüm amacıyla ilk olarak 1961 yılından başlanarak çeşitli mevzuat değişiklikleri yapılarak toplulaştırma işlemleri sürdürülmektedir. İlk toplulaştırma çalışmaları Toprak – Su Genel Müdürlüğü tarafından 7457 sayılı Kanunun 2. maddesi ve Medeni Kanunu' na dayanarak gerçekleştirilmiştir.

Özellikle 1950' li yıllardan sonra sanayileşme beraberinde başta doğal kaynaklar olmak üzere çeşitli sorunlarla karşıma çıkmaktadır. Bu durum çevre bilincinin gelişmesine ve plancılar, çevreciler başta olmak üzer toplumun her kesiminden kimsenin tepkisini çekmektedir. Dünyada yaşanmakta olan küreselleşme sürecinde, teknoloji, bilgi akışı, teknolojik gelişmeler, uluslar arası boyutlarda düşünmek gereğinin bilinciyle, özellikle Avrupa Birliği' ne uyum sürecinde adaptasyonun sağlanmasında tarım alanlarının planlı gelişimi son derece önem taşımaktadır.

GÖSTERGELER	TÜRKİYE	AVRUPA BİRLİĞİ
TOPLAM TARIM ALANI (1000 Ha.)	27.000	134.261
TOPLAM İŞLETME SAYISI (1000 Adet)	3.967	7.370
ORTALAMA İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (Ha.)	5,9	17,4
TOPLAM NÜFUS (Milyon)	64,5	374
TARIM NÜFUSU (Milyon)	22,5	18,5
TARIMDA İSTİHDAM(Milyon)	9,4	7,4
TOPLAM İSTİHDAMDA TARIMIN PAYI (%)	45	5
GSMH TARIMIN PAYI (%)	14	1,9
İHRACATTA TARIMIN PAYI (%)	11	7,5
İTHALATTA TARIMIN PAYI (%)	5,7	10,5

TABLO(14): TÜRKİYE VE AB'DEKİ BAZI GÖSTERGELERİN KARŞILAŞTIRILMASI
KAYNAK : TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI

ÜLKELER	KİŞİ BAŞINA GSMH	TARIM SEK. KİŞİ BAŞINA GSMH
AB	23.981	9.286
TÜRKİYE	3.213	1.384

TABLO (15): MİLLİ GELİRLERİN KARŞILAŞTIRILMASI (DOLAR)(1998)
KAYNAK: AB,TKB, TARIM KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI

2.2.1. HAYVANCILIK

Kırsal kalkınmayı sağlamada alınacak akılcı tedbirlerden biri de hayvancılık sektöründe olmalıdır. Türkiye dünyadaki gelişmeler ışığında tarım faaliyetleriyle beraber hayvancılıkla da geçimini sağlayan bir ülke olarak, ülke ekonomisine katkıda bulunan kırsal alanlarda yaşayan kimselere bu konuda destek sağlamalıdır. Bitkisel üretim ve hayvancılık, kırsal ekonomik yapının ayrılmaz iki önemli lokomotif sektörüdür.

DPT verilerine göre planlı kalkınma dönemlerinde I.BYKP' dan başlayarak VII. BYKP' na değin hayvancılık sektörünün geliştirilmesine ve üretime ilişkin hedefler belirlenmekle beraber, uygulamada bu hedeflerin altında değerlere ulaşılmıştır.

PLAN DÖNEMİ	ÜRETİM HEDEFİ	ARTIŞ	ÜRETİM ARTIŞINDA GERÇEKLEŞME (%)
I. BYKP		5.6	2.6
II. BYKP		4.8	4.0
III. BYKP		5.0	4.7
IV. BYKP		5.5	4.0
V. BYKP		4.7	4.4
VI. BYKP		4.9	3.5
VII. BYKP		5.5	3.0

TABLO(16):KALKINMA PLANLARINDA HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

KAYNAK: DPT VERİLERİ

24 Ocak 1980 ekonomik istikrar tedbirleri ve onu izleyen dönemde Türkiye ekonomisi yeni bir yapılanma içine girmiş, başka bir deyişle piyasa ekonomisinin tüm kuruluşlarında yeni bir ekonomik değişim süreci başlamıştır. Uzun yıllar , planlı kalkınma döneminde de ihmale uğramış olan hayvancılık sektörü, 1980 kararları ve dünyada gelişen hızlı ekonomik rekabet koşulları içerisinde gerilemeye başlamıştır. 1950' lerden sonra ülke kalkınmasının sanayileşme ile eş anlamlı kabul edildiği bir ortamda kalkınmanın sanayileşmenin olumlu bir göstergesi olarak kabul etmek yanlış olur. Zira günümüze değin kırsal nüfus ve GSMH' dan aldığı pay önemini korumaktadır. 1950 sonrası ülke genelinde sanayi faaliyetlerinin gelişmesi ve planlı

kalkınma dönemlerinde destek alması ülke bütününde dengesiz gelişimlere sebebiyet vermekle beraber kırsal alanlardaki yapıyı zedelemiştir.

YILLAR	SİĞİR (BİNBAŞ)	MANDA(BİNBAŞ)	TOPLAM(BİNBAŞ)
1990	11.377	371	11.748
1991	11.973	366	12.339
1992	11.951	352	12.303
1993	11.910	316	12.226
1994	11.901	305	12.206
1995	1.789	255	12.044
1996	11.886	235	12.121
1997	11.185	194	11.379
1998	11.031	176	11.207

TABLO (17): YILLARA GÖRE BÜYÜKBAŞ HAYVAN SAYISI

KAYNAK: DPT VERİLERİ

YILLAR	KOYUN (BİNBAŞ)	KEÇİ(BİN BAŞ)	TOPLAM BİNBAŞ)
1990	40.553	10.977	51.530
1991	40.433	10.764	51.197
1992	39.416	10.454	49.870
1993	37.541	10.133	47.674
1994	35.646	9.564	45.210
1995	33.791	9.111	42.902
1996	33.072	8.951	42.023
1997	30.238	8.376	38.614
1998	29.435	8.057	37.492

TABLO (18): YILLARA GÖRE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN SAYISI

KAYNAK: DPT VERİLERİ

Türkiye’ de hayvan ve hayvansal ürün üretimine ait veriler incelendiğinde son 9 yıllık dönemde sığır ve mandadan oluşan hayvan varlığının % 4.61 oranında azalmaktadır.

Küçükbaş hayvan varlığına ait veriler incelendiğinde toplam sayının büyükbaş hayvan sayısında olduğu gibi azaldığı görülmektedir.

YILLAR	SÜT*	KIRMIZ ET*	BEYAZ ET*	YUMUR- TA*	YAPAĞI*	TİFTİK*	KIL*
1993	8.392	1.002	460	483	72.5	2.1	6.1
1994	8.539	1.000	478	498	73.0	2.1	6.2
1995	8.400	968	496	515	70.0	1.9	5.7
1996	8.500	940	520	541	66.0	2.0	6.0
1997	8.650	915	550	559	63.0	2.0	5.0
1998	8.850	900	611	580	61.0	1.5	5.2
1999	9.062	885	671	605	59.0	1.4	5.0

TABLO (19): YILLARA GÖRE HAYVANSAL ÜRETİM

KAYNAK: DPT VERİLERİ

*Not: bin ton

Yukarıdaki tablo incelendiğinde hayvan sayısındaki azalışın yanında hayvansal ürünlerdeki üretim içinde toplam süt üretimi 1993 yılında 8.392 bin ton iken 1999 yılına gelindiğinde 9.062 bin tona yükselerek yedi yılda % 8 oranında bir artış gösterdiği görülmektedir. Beyaz et ve yumurtada da artış kaydedilirken, diğer tüm hayvansal ürünlerin azalmaktadır.

YILLAR	SÜT*	ET*	YUMURTA*	YAPAĞI*	TİFTİK*	KIL*
1993	8 392	1 425.9	482.3	103.1	1.9	6.1
1994	8 539	1 430.4	497.8	87.1	1.6	6.2
1995	8 400	1 441	514.9	85.5	1.7	5.7
1996	8 500	1 447	540	84	2	6
1997	8 650	1 453	532	89	1.6	5.3
1998	8 850	1 504	545	87	1.3	5.2
1999	9 062	1 548	560	87	1	5

TABLO (20): YILLARA GÖRE HAYVANSAL ÜRÜN TALEP MİKTARI

KAYNAK: DPT VERİLER

*Not: bin ton

Hayvansal üretimin azalmasına karşılık ülkemizde hayvansal ürünlere olan talep karşılaştırıldığında et, süt ve yumurta talebinin yıllar itibariyle sürekli arttığı, buna karşın yapağı, tiftik ve kıl talebinde azalma meydana geldiği görülmektedir. Temel gıda maddelerimiz olan et, süt ve yumurta talebinin artmasında ülke nüfusunun da hızla artması etkilidir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1991 yılında gerçekleştirilen Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre Türkiye’ de kırsal kesimde toplam 4. 068. 432 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin % 72.14’ ü bitkisel ve hayvansal üretimle birlikte yürütüldüğü polikültür işletmelerken, % 24.43’ ünde yalnızca bitkisel üretim, % 3.43’ ünde ise sadece hayvansal üretim yapılmaktadır. Hayvancılık sektöründe yer alan işletmelerin çok büyük bir kısmı küçük ölçekli , kapalı ekonomi tipi geleneksel üretimde bulunan aile işletmeleridir.

Kırsal alanlarımızın istikrarlı kalkınmasını , ülke bütününde dengeli gelişmeyi ve bölgeler arası eşitliği sağlamak açısından belirlenecek olan politikalarda hayvancılığın geliştirilmesi ihmal edilmemelidir.

2.2.3. ORMAN ALANLARI VE KULLANIMI

Orman Bakanlığı kaynaklarına göre; yurdumuzda mülkiyeti devlete ait **20.7 Milyon Ha. orman alanı** içerisinde ve bitişiğinde **18.688 adet** Orman köyünde **7.050.671 kişi** orman köylüsü yaşamaktadır. Burada yaşayan insanların hayat standardı ülke, hatta kırsal kesim ortalamasının çok altındadır.

Bu köylerde arazi yetersiz, parçalı, engebeli ve verimsizdir. Büyük çapta erozyon tehlikesine maruzdur. Yerleşim yerlerinin **şehirden uzak, sarp ve yüksek** yerlerde olması ulaşım ve haberleşmenin aksamasına neden olmakta, buna sert iklim şartları da eklendiğinde sağlık ve eğitimi de olumsuz etkilemektedir. Bu kesim devlet yatırımlarından da en az payı alan kesimdir.

Anayasamızın **169** ve **170.** maddeleri ormanların **korunmasına ve geliştirilmesine** ilişkin hükümler içerir.

Madde 169: Devlet, ormanların korunması ve sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerine yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir.

Yine aynı madde içerisinde “ orman olarak muhafazasında **bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen**, aksine **tarım alanlarına** dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerlerde 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

Orman köylüsünün korunmasına ilişkin Madde 170 ‘ de de 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında fayda görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması, **orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi** için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisini kanunla düzenlenir.

Ancak bu hükümler; gelişen ülke koşullarında kentleşme baskısı altında bulunan kent çevresinde yer alan orman alanlarının amaç dışı kullanımına olanak sağlayabilecek hükümler içermektedir.

Ormancılıkla ilgili olarak yasal olarak **Orman Bakanlığı** başta Bakan olmak üzere, ana hizmet birimleri olan Orman Köy İşleri Genel Müdürlüğü (ORKÖY), Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü ve Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü orman alanları ve kırsal alanlara ilişkin planlama ve koordinasyon işleriyle ilgilenmektedir.

Orköy Genel Müdürlüğü aşağıda adı geçen yasa ve yönetmeliklere göre çalışmalarını sürdürmektedir.

1. Anayasa : Ormanların korunması ve orman köylülerinin kalkındırılmaları Anayasada Devletimize görev olarak verilmiştir. (Madde 169-170)

2. 3800 Sayılı Orman Bakanlığı Kuruluş Kanunu : Orman Bakanlığı 07.08.1991 tarih ve 412 sayılı K.H.K. ile kurulmuş, bu kararnamenin bazı maddelerini değiştirerek kabul eden 3800 sayılı Orman Bakanlığı Kuruluş Kanunu da 4 haziran 1992 tarih 21248 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

3. 6831 sayılı Orman Kanununu : 6831 sayılı orman kanununa 1744 sayılı Kanunla eklenen Ek. 3. Md. ile Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarını sağlamak üzere "Orman Köylüleri Kalkınma Fon'u" oluşturulmuştur.

4. 2924 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun: 6831 sayılı kanunun 2. ci maddesinin (A) fıkrasına göre orman sınırları dışına çıkarılacak sahalara, buldukları yerlerde kalkınmaları mümkün olmayan orman içi köylerin iskan ile (B) fıkrasına göre orman vasfını kaybettiği için hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen gelirin orman köylülerinin kalkındırılmasında kullanılması sağlanmıştır. Bu kanunun uygulama esasları "Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik"le düzenlenmiştir.

2.3. GENEL OLARAK KIRSAL KALKINMA AMAÇLI YAKLAŞIMLAR, GİRİŞİMLER VE POLİTİKALAR

VIII. BYKP Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu' na göre ülkemizde köyden küçük yerleşmelerle beraber **73.000 adet kırsal yerleşme** bulunmaktadır.

VIII. BYKP Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu' na göre **kırsal kalkınma;**

1. Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreçtir.
2. Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyidir.
3. Kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahında, yerinde kalkınarak pay almasıdır.

4. Kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimidir.
5. Kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşılarak geliştirilen yaşam düzeyidir.
6. Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesidir.
7. Kırsal toplum yaşamının modernizasyonudur.
8. Kent / kır ayrışımının azaltılmasıdır.
9. Kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınmasıdır.

1980' ler boyunca bazı ülkelerde kırsal nüfus artışı yavaşlamış, metropoliten yörelerdeki nüfusa kıyasla hem mutlak , hem de nisbi olarak azalmıştır. OECD' deki bu genel temayül ABD, Japonya, Fransa gibi çok gelişmiş ülkelerde geçmişte azalan daha sonra sürdürülen politikalar sonucu kırsal nüfusu arttırmayı sağlamıştır. İleriye yönelik yapılan tahminler geçmişte azalan trendi izleyen kırsal nüfusun ABD' deki artışının 2020, Japonya' da 2005, Fransa' da 1995 yıllarına kadar devam edeceği şeklindedir.³⁴

YILLAR	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005
ABD	54.13	56.90	59.89	62.17	65.46	66.34	68.02	69.17
JAPONYA	30.04	27.12	27.82	28.40	28.80	28.80	28.84	28.71
FRANSA	14.68	14.22	14.38	14.51	14.59	14.59	14.55	14.42

TABLO (21): ABD, JAPONYA VE FRANSA' DAKİ KIRSAL ALAN NÜFUSLARINDAKİ GELİŞMELER (milyon / kişi)
KAYNAK: VII. BYKP KIRSAL SANAYİ ÖZEL İHTİSAS KOMİSYON RAPORU, 1994,ANKARA,S:31

Bu bağlamda ülkemizde süreç içerisinde kırsal alanı kalkındırmaya yönelik **planlı dönem** sonrası çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde;

³⁴ VII. BYKP Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu, 1994, Ankara,S:31

2.3.1. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER ÇALIŞMALARI

Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY), ülkemizde görece olarak daha az gelişmişlik seviyesi gösteren yörelerden oluşmakta ve Bakanlar Kurulu'na il bazında tespit edilerek Resmi Gazete' de ilan edilmektedir. Planlı döneminden başlayarak Kalkınmada Öncelikli Yörelere özel bir önem verilmiştir. 1968 ' de 22 olan Kalkınmada Öncelikli İl sayısı, zaman içinde artarak, 1980' de 40' a, 1999' da ise yeni kurulan illerin de dahil edilmesiyle 50' ye çıkartılmıştır. Bkz. Tablo (22).

Kalkınmada Öncelikli Yörelere Politikası, genellikle bir sanayi teşvik politikası olarak yürütülmüştür. Bu politika *Kahramanmaraş, Karaman, Çorum, Malatya* gibi birkaç il dışında pek başarılı olamamıştır. Kalkınma' da Öncelikli Yörelere toplam yüz ölçümü 423.979 km' olup, 1997 Yılı Nüfus Sayım sonuçları' na göre toplam nüfusu da 22. 956. 246 kişidir. KÖY' ler yüzölçümü itibariyle ülke yüzölçümünün yüzde 57.7' sini, nüfus itibariyle de Türkiye nüfusunun yüzde 36.5' sini oluşturmaktadır.

I.DERECEDE KÖY				
1.Adiyaman	11.Bitlis	21.Hakkari	31.Malatya	41.Sinop
2.Ağrı	12.Çanakkale	22.Iğdır	32.Mardin	42.Sivas
3.Aksaray	(Bozcaada	23.Kahramanmaraş	33.Muş	43.Şanlıurfa
4.Amasya	ve Gökçeada	24.Karabük	34.Nevşehir	44.Şırnak
5.Ardahan	İçeleri)	25.Karaman	35.Niğde	45.Tokat
6.Artvin	13.Çankırı	26.Kars	36.Ordu	46.Trabzon
7.Bartın	14.Çorum	27.Kastamonu	37.Osmaniye	47.Tunceli
8.Batman	15.Diyarbakır	28.Kırıkkale	38.Rize	48.Van
9.Bayburt	16.Elazığ	29.Kırşehir	39.Samsun	49.Yozgat
10. Bingöl	17.Erzincan	30.Kilis	40.Siirt	50.Zonguldak
	18.Erzurum			
	19.Giresun			
	20.Gümüşhane			

TABLO(22): MEVCUT KÖY KAPSAMINDAKİ İLLER (1999-YIL) İTİBARIYLA)

KAYNAK: DPT.GOV.TR

Özellikler Terminoloji	1.BYKP(63-67) Bölge planlama Çevre kalkınma (1967) Geri kalmış bölge	2.BYKP(68-72) Bölge planlama ve Bölgesel gelişme KÖY (1972)	3.BYKP(73-77) II planlama (yöre alan) KÖY	4.BYKP(79-83) Bölge gelişme planı KÖY	5.BYKP (85-89) Bölge planı ve Bölgesel gelişme şeması	6.BYKP(90-94) Bölgesel gelişme Bölge ve alt bölge planı (KÖY' de) KÖY	7.BYKP(95-99) Bölge planlama II gelişme planı Eylem planı KÖY
Ekonomik	Ekonomik gelişme Yatırım verimliliği	Ekonomik gelişme Yatırım verimliliği	Ekonomik gelişme Yatırım verimliliği	Ekonomik gelişme	Ekonomik gelişme Yatırım verimliliği	Ekonomik gelişme Ekonomik gelişme	Ekonomik gelişme Ekonomik gelişme
Sosyal	Gelir dağılımı Kamu hizmetlerinin genel dağılımı	Gelir dağılımı Kamu hizmetlerinin genel dağılımı	Gelir dağılımı Kamu hizmetlerinin genel dağılımı	Gelir dağılımı Kamu hizmetlerinin genel dağılımı	Gelir dağılımı Kamu hizmetlerinin nitelik ve nicelikte dengeli dağılımı	Refahın dengeli artırılması	KÖY' de refah düzeyini ülke ortalamasına yükseltmek
Fiziksel	Dengeli kentleşme	Dengeli kentleşme Bölge yerleşme planı	Dengeli kentleşme	Dengeli kentleşme Mekansal örgütlenme	Dengeli kentleşme Bölgesel yerleşme kademelerinin geliştirilmesi	Yerleşmelerin kademelenmesinde denge	Kır – kent gelişmişlik farkını azaltmak
Çevresel					Büyük projelerde çevre etki değerlendirmesi (ÇED)	Bütün ekonomik politikalarda ve mekan planlama aşamalarında çevre boyutu	Sürdürülebilir kalkınma anlayışı
Diğer						Aİ' nin bölgesel amaç ve uygulamalarının dikkate alınması	Gelişimin kültürel boyutu
	Büyüme noktaları (metropol ve geri kalmış bolgede) Üstünlüğü olan sektörün teşviki Yatırımlarda geri kalmış bölgelere öncelik tanıma	Büyüme noktaları Üstünlüğü olan sektörün teşviki Yatırımlarda geri kalmış bölgelere öncelik tanıma	KÖY' ler (40 adet)	Yerleşmeler arasında uzmanlaşma Bölge ölçeğinde planlama ve yatırımlarda eş güdümlü	Bölge merkezleri (az gelişmiş bölge) Üstünlüğü olan sektörün teşviki Sanayinin yaygınlaştırılması KÖY' de yerel potansiyeli teşvik	Bölge merkezleri (az gelişmiş, metropoliten bölge) Kırsal merkezler Bölge ölçeğinde yatırımlarda eş güdümlü Kıyı kullanımında kamu yararı Çevre bozulmayı önceden tahmin	Bölgesel gelişme merkezleri Merkez küyler Bölge ölçeğinde planlama ve yatırımlarda eş güdümlü

HEDEFLERE , İLKELER

POLİTİKALAR

Özellikler	1.BYKP(63-67)	2.BYKP(68-72)	3.BYKP(73-77)	4.BYKP(79-83)	5.BYKP (85-89)	6.BYKP(90-94)	7.BYKP(95-99)
	Sanayi yer seçimi Mali özendirme	Az gelişmiş bölgede "Bölge Yerleşme Planı" yapmak Sanayi bölgeleri Mali özendirme Altyapı yatırımları	Sanayi yer seçimi Mali özendirme Alt yapı yatırımları	Mali özendirme Alt yapı yatırımları	Kırsal kalkınma Projeleri hazırlanması Organize sanayi bölgeleri Mali özendirme Alt yapı yatırımları Küçük ölçek emek yoğun sanayinin teşviki	Az gelişmiş bölgede "Bölge ve Alt Bölge Planı" yapmak Organize sanayi bölgeleri Mali özendirme Alt yapı yatırımları Gümrük kapılarında sınır ticareti KÖY" de araştırma merkezi kurma Kıyı master planı yapmak Yenilenebilir enerji kullanım Çevre denetim – izleme sistemi	II gelişme planı, Aksiyon planı, Acil destek Programı, Organize sanayi bölgesi ve AR – GE Mali özendirme Alt yapı yatırımları Kırsal teşimde yatırımcıya danışmalık Kırsal (emek yoğun) sanayinin teşviki KOBİ
						Uluslar arası standartlara uygun veri derleme- Envanter	Kamu yönetiminin örgütlenmesi
	Zonguldak İl Planı (İİB) Doğu Marmara Antalya Çukurova	Keban			Çukurova Kentsel Gelişme Projesi GAP (DPT – JICA)		Zonguldak – Bartın Karabük (DPT) Yeşilirmak Havzası (TUBİTAK) Doğu Karadeniz (DPT – JICA) Doğu Anadolu (DPT – 5 Üniversite)

ARACILAR

DIĞER
UYGULAMALAR
/ KURUM

ŞEKİL (3) : BYKP ‘ İNDA ALINAN KARARLAR BÜTÜNÜNDE KIRSAL ALANA İLİŞKİN KARARLAR

KAYNAK: VIII. BYKP, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000, Ankara, S: 25-27

2.3.2. BÖLGESEL GELİŞME PROJELERİ

I. BYKP döneminde yapılan çalışmalarla beraber , V. BYKP döneminde GAP kurumsallaşmış, VII. BYKP döneminde de tekrar bölgesel gelişme çalışmalarına devam edilmiştir.

I.BYKP döneminde ;

2.3.2.1. DOĞU MARMARA PLANLAMA PROJESİ

İlk hazırlanan bölge planıdır. İstanbul' un büyümesinin kaçınılmaz olduğu ve özendirilmesi gerektiği konusundan hareketle hazırlanmıştır. *İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale* ' yi kapsayan bölgede 4 ile öncelik verilmiştir. Anadolu yakasının geliştirilmesi, sanayinin ise *Derince, İzmit ve Adapazarı* ' nı içine alan bir koridora yayılması şeklindedir. Planın hazırlıkları İmar ve İskan Bakanlığı' nca yürütülmüştür.

2.3.2.2. ZONGULDAK PROJESİ

Demir – çelik ve kömür üretim merkezi olan *Zonguldak* ili için hazırlanan plan, nüfus artışı ve kalkınma hızı arasında bağlantı kurmayı, bölgedeki alt yapıyı geliştirmeyi, gelir farklılıklarını azaltmayı, kentleşmeyi ve tarım dışı imkanlarını özendirmeyi, kamu ve özel sektör yatırımları arasında bir denge sağlamayı amaçlamıştır. Bu proje İmar ve İskan Bakanlığı' nca yürütülmüş, ancak proje gerçekleştirilememiştir.

2.3.2.3. ANTALYA PROJESİ

Projenin amacı, *Antalya, Isparta, Burdur* illerini içine alan bölgede ekonomik ve toplumsal yönde dengeli bir gelişmenin temelini atmaktır. Proje, DPT' nin

yönetiminde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma Fonu' ndan ve Dünya Tarım Gıda Örgütü' nden (FAO) sağlanan maddi yardımlarla yürütülmüş, ancak uygulanamamıştır. Çeşitli sektörlerle ilişkin çeşitli konuları kapsayan çalışmalar arasında ise bir bütünlük bulunmamaktadır.

2.3.2.4. ÇUKUROVA BÖLGESİ PROJESİ

Sektörlerarası geniş kapsamlı bir yaklaşımla bölge gelirinin artmasını sağlayacak yatırım alanlarının belirlenmesi ve bölge içinde dengeli dağılım amaçlı bir projedir. Tarımsal kalkınma ve sanayi ağırlıklı kalkınma, ana bölümler olarak işlenmiş, bölgedeki turizm potansiyeli incelenerek öneriler verilmiştir.

VII. BYKP döneminde ;

2.3.2.5. ZONGULDAK – KARABÜK – BARTIN BÖLGESEL GELİŞME PROJESİ

Türkiye' de GAP' tan sonra çok sektörlü, kamu – özel kesim işbirliğine dayalı olarak uluslararası ihale ile proje gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı, bölgede yer alan sanayi ve madencilik kuruluşlarında TTK' nın küçültülmesi ve Karabük Demir Çelik İşletmesi' nin özelleştirilmesi sonucu ortaya çıkacak ekonomik ve sosyal sonuçların analizi, özel sektörün yeni faaliyetlerini gerçekleştirmesi ve yatırım alternatiflerinin belirlenmesi, bölgede yapılabilecek yatırım alanlarının belirlenmesi ve orta ve uzun vadeli Bölgesel Gelişme Planı hazırlanmasıdır.

2.3.2.6. DOĞU ANADOLU PROJESİ

Doğu Anadolu Bölgesi coğrafi bölgeler arasında yüzölçümü itibariyle 158. 972 km' lik alanı ile birinci durumda, 5.6 milyon (1997) nüfusu ile yedinci sırada yer

almaktadır. DAP olarak adlandırılan proje, DAB' de yer alan 14 il (*Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van*) ile bölgeyle homojenlik gösteren Gümüşhane ve Bayburt illerini kapsamaktadır.

Ana Plan, DPT' nin eş güdümlü ve denetiminde; Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Atatürk, Fırat, İnönü, Yüzyüncü Yıl ve Kafkas Üniversiteleri' nin oluşturduğu ortak girişimce hazırlanan projenin temel amaç ve hedefleri; bölgedeki girişimciliği teşvik etmek ve buna yönelik bölgesel iç dinamikleri harekete geçirmek ve / veya yabancı sermaye dahil bölge dışı girişimcileri çekmek üzere yatırım alanlarının belirlenmesi, projelerin hazırlanması, öneriler geliştirmek, bölgedeki girişimciliği teşvik etmek ve buna yönelik bölgesel iç dinamikleri harekete geçirmek ve/veya yabancı sermaye dahil bölge dışı girişimcileri çekmek üzere yatırım alanlarının belirlenmesi, analizler yaparak projelerin hazırlanması, öneriler geliştirmek, eşgüdümlü olarak kurumsal düzenlemeler önermek..... sayılabilir.

2.3.2.7. DOĞU KARADENİZ BÖLGESEL GELİŞME PROJESİ (DOKAP)

Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon' dan oluşan alanda hedef yılı 2020 olmak üzere bir Entegre Bölge Gelişme Planı hazırlanacak ve plan doğrultusunda öncelikli sektörler ve uygun yatırım projeleri belirlenecektir. Plan Japon Uluslar arası İşbirliği Ajansı ve DPT arasında teknik işbirliği anlaşması çerçevesinde hazırlanmaktadır. Plan çalışmalarına 1999 yılında başlanmıştır. “ Mekansal Yapıda Dönüşüm “, “ Ekonomik Yapının Güçlendirilmesi “ ve “ Sosyal ve Çevresel Sorumlulukların Güçlendirilmesi “ ana amaçlar arasındadır.

2.3.2.8. YEŞİLİRMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ

Yeşilirmak ve kollarının yer aldığı havzada ekolojik dengeyi bozmayacak en uygun ve ekonomik arazi kullanım planlamasının yapılması, doğal kaynakların güncel

takibinin ve yönlendirilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat illerini kapsayan illerini kapsayan havzada yer alan illerin il valilerince 1997 yılında 97/9991 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği kurulmuştur. Çalışmanın başlaması DPT tarafından karara bağlanmış, TÜBİTAK – Marmara Araştırma Merkezi tarafında proje yürütülmektedir. Coğrafi Bilgi Sistemi Teknolojileri yardımıyla havza yükseklik modelinin oluşturulması, arazi kullanımının güncel haritaları, yerleşim yerleri, tarım orman ve mera alanları, erozyon riski gibi bölgenin gelişme stratejilerini belirleyecek veri tabanı geliştirilmektedir.

2.2.2.9. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (GAP)

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP); *Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak ve Kilis* illerini içine alan Güneydoğu Anadolu Proje Bölgesi' nin topyekün sosyo – ekonomik kalkınmasını amaçlayan bir bölgesel kalkınma projesidir. Türkiye' nin bölgesel kalkınmaya yönelik en kapsamlı planlama çalışması olan GAP; Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı süren baraj ve hidroelektrik santralleri ile sulama tesislerinin yanısıra kentsel ve kırsal altyapı, tarım, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörlerdeki yatırımları da kapsayan entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma yaklaşımı içerisinde devam ettirilmektedir.

Türkiye sularını rasyonel şekilde kullanma ve enerji elde edilmesi amacıyla 1936 yılında Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİEİ) kurulmuştur. 1954 yılında yeni ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan Devlet Su İşleri (DSI) çalışmaları çerçevesinde ; Türkiye 26 havzaya ayrılarak, etüd ve planlama çalışmaları sürdürülmüştür. 1960' dan sonra Fırat ve Dicle' nin sulama ve enerji potansiyelini belirleyen raporlar hazırlanmış ve “ Güneydoğu Anadolu Projesi “ şeklinde adlandırılması benimsenmiştir. 1986 yılında bölgenin ntegre bölgesel planlama çerçevesinde ele alınması, yürütülen faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi Devlet Planlama Teşkilatı' na (DPT) verilmiştir. Bu çerçevede GAP Master Planı 1989

yılında hazırlanmıştır. Bu plan doğrultusunda plan, program, proje, koordinasyon ve izleme yapacak bir idare, 6 Kasım 1989 tarih ve 20334 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı (GAP İdaresi) kurulmuştur.

2.3.3. KIRSAL KALKINMA PROJELERİ

Türkiye' de ilk Kırsal Kalkınma projesi III.BYKP döneminde Çorum – Çankırı ve bunu takiben 1980 yılında hazırlanan Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi 'dir. Günüümüze değin üzerinde çalışılan projeler;

1. Çorum – Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi
2. Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
3. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi
4. Ordu – Giresun Kırsal Kalkınma Projesi' dir.

2.3.4. TOPLUM KALKINMASI ÇALIŞMALARI

I. ve II. BYK Plan kararları dahilinde DPT tarafından 6 pilot bölge için yapılan çalışmalar;

1. Antalya – Korkuteli
2. Hatay – Altınözü
3. Samsun – Terme
4. Kayseri – Bünyan
5. Edirne
6. Muş ' tur.

2.3.5. MERKEZ KÖYLER PROJESİ

I.BYKP hedefleri doğrultusunda başlatılan kırsal yerleşmelerdeki dağınıklığın düzenlenmesi çalışmaları II. BYKP' nda da devam etmiş, III. BYKP ' nda somut hedeflere ulaşılmış ve kırsal yerleşmelere götürülen hizmetlerin daha geniş topluluklara ulaştırılmasını amaçlayan Merkez Köyler' in çözüm olacağı belirtilmiştir. Merkez köylerin kırsal alan planlaması ve kalkınması konusundaki işlevini belirlemek amacıyla yapılacak çalışmalara, uygulanacak politikalara temel veriler sağlanması ve Türkiye genelinde yeni yerleşme alanlarının oluşturulması amacıyla çağımızın yaklaşımları doğrultusunda gerekli çalışmaların başlatılması için ilk aşama olarak düşünülmüştür.

Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil o yıllarda bu proje için; “ dağınıklık ve sayısal çokluk özelliklerini taşıyan kırsal yerleşimlerden doğan sakıncaları önlemek için , ileri sürülen görüşlerden biri olan Merkez Köyler' in kuruluşu; yerleşik hizmetlerin yanı sıra gezici nitelikteki kamu görevlilerinin de toplanacağı bu köyleri, çevrelerindeki köyler için bir hizmet istasyonu haline getirmek amacını taşımaktadır. Köy ihtiyaçlarının en az maliyetle ve tüme yaygın biçimde karşılanması, kırsal nüfusun milli pazar ve yaşantıyla bütünleme sürecinin hızlandırılması ve yerleşim yapısının olumlu yönde etkilenmesinde başlıca araç olarak düşünülen bu girişimin 7 bin dolayındaki merkez köyü gerektireceği hesap edilmektedir. “ şeklinde değerlendirmiştir.

6.12.1983 tarih ve 83 / 7493 sayı ile yayımlanan Bakanlar Kurulu kararı ile, kırsal alana yönelik hizmetlerin icracı kuruluşlarla ve belli öncelikli yerleşme merkezleri aracılığıyla çevre yerleşimlere zamanında ve eksiksiz olarak ulaştırılmasında ve götürülmesinde birliğin sağlanması amacıyla merkez köylerin kurulduğunu açıklamaktadır.

Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararıyla belirlenen **merkez köylerin sayısı 4319**, merkez köylere bağlı **köy sayısı ise 36. 022'** dir. Merkez köyü en fazla olan iller sırasıyla *Konya, Sivas, Ankara, Balıkesir, İzmir, Kars, Kastamonu ve Ordu* illeridir.

Kırşehir, Niğde, Burdur, Isparta, Muş, Tekirdağ, Tunceli, Kırklareli ve Nevşehir en az sayıda köyü olan Merkez Köylerdendir. Tüm illerdeki merkez köylerdeki dağılımı yıllar itibariyle farklı özellikler göstermektedir. özellikle nüfus bakımından büyük ve gelişmiş illerdeki merkez köylerin önemli oranlarda belediye kuruluşları olan bedelere dönüştüğü gözlenmiştir

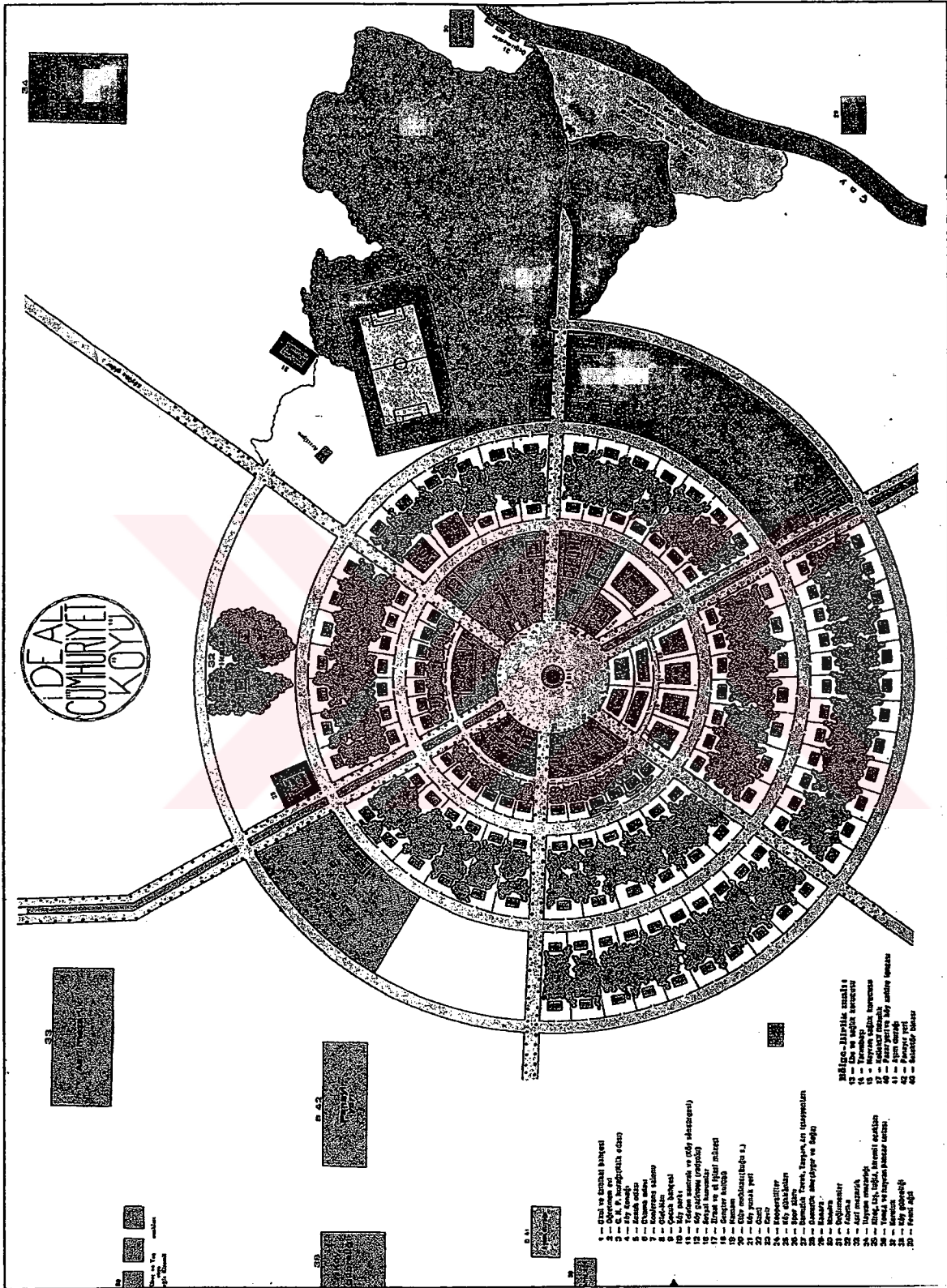
2.3.6. KÖY – KENT VE TARIM KENTLERİ PROJESİ

Planlı Dönem öncesi 1937 yılında ortaya atılan *Cumhuriyet İdeal Köy Modeli* Bkz. Şekil (2) 1970' li yıllarda yeniden gündeme gelerek IV. BYKP Merkez Köy yaklaşımına Köy – Kent modeli ile farklı bir model getirilmiştir. 1970 - 1980 yılları arasında dönemin siyasi partilerinden **CHP** ve **MHP** tarafından geliştirilip ortaya atılan bir modeldir.

CHP' ye göre ilk defa 1969 seçimleri sırasında öne sürülen **köy – kentler** ÜBYKP' nda merkezi köyler biçiminde yer almıştır. CHP köy – kentleri, yalnız kamu hizmetlerini kırsal alanlara daha düşük maliyetle, daha yeterli ölçde ve daha çabuk götürmenin bir aracı olarak değil, köylüden başlayacak bir kalkınmanın temeli olarak da görmektedir. Bu temel üzerine kurulacak yapı, her yönüyle değişik bir yapı olacaktır.... CHP iktidarının geliştireceği bu yerleşme birimleri, anlamda ve amaçta da tanımlamada da “merkezi köyler” den ayrılmaktadır. CHP' nin köy – kent terimi, köyden kente , köylülükten kentliliğe, tarım toplumundan sanayi toplumuna düzenli ve sağlıklı biçimde geçişi tanımlamaktadır. Yerinden yönetimde köy – kentlerin, köy –kentler yönetiminde de kooperatiflerin büyük ağırlığı olacaktır.³⁵

MHP ise “tarım kentleri projesinden söz etmektedir: Her bölgenin hususiyetlerine göre 8 veya 10 köy bir ünite olarak kabul edilecek ve bunların merkezindeki köy Tarım Kenti haline gelecektir. Böylece dört bin civarında Tarım Kenti Teşkil edilecektir. İlk olarak çevre köyler Tarım kentine yaz-kış işleyen yollarla bağlanacak

³⁵ Ak Günlere, Cumhuriyet Halk Partisi 1973 Seçim Bildirgesi, Ankara, 1973, S:38-42

ŞEKİL (2): İDEAL CUMHURİYET KÖYÜ PLANI

Tarım Kenti' nin de en yakın büyük şehirle muntazam yol irtibatı kurulacaktır. Bu dört bin civarındaki Tarım Kentleri' ne bütün devlet imkanları götürülebilecek, buralar hareketli bir kültürel ve iktisadi hayata kavuşturulacak, çevre köylerin de en iyi ve kolay şekilde bu hizmetlerden istifadesi sağlanacaktır. Tarım kentlerinde ziraat aletleriyle ilgili atölyeler açılacak ve tarıma dayalı orta sanayi kurularak geliştirilecektir.³⁶

Köy – Kentlerin amacına ulaşmak için üstlenmek zorunda oldukları ekonomik, toplumsal, yönetsel, örgütsel ve yerleşme yapısının düzeltilmesi ile ilgili işlevlerin uygulamada elde edildiğini görmek olanaklı değildir. Köy – Kent uygulamasını yaşama geçirememenin nedenlerinden biri siyasi iktidarsızlık, ikincisi köy – kent yaklaşımının güçlükleri ve ekonomik sakıncaları ortaya olarak ortaya konmuştur. Köy – Kent yaklaşımının ekonomik sakıncaları bu konuda yapılan incelemelerde şöyle belirtilmiştir.

1. Bu yaklaşım, ulusal kalkınma planlarındaki önceliklerle çatışmaktadır. Şöyle ki, kentleşmeyi yavaşlatarak, köylü nüfusu kırsal alanda tutmaya çalışmak, sanayileşme ereğinin gerçekleştirilmesine engeldir.
2. Köy – Kentler yaklaşımı, köy kalkınmasını tarım dışı kesimlerdeki değişim ve gelişmelerden soyutlayarak, salt köy yada kırsal alandaki ilişkileri ve buralara yönelik kamu hizmetlerinin düzenlenmesiyle sağlanabileceğini öngörmektedir.
3. Köy - Kentlerle kurulmak istenen tarıma dayalı sanayiler, aynen batılı iktisatçıların salt sermaye hasıla oranı ölçütünden ve az gelişmiş ülkelerde büyük işsizlik ordusu bulunduğu varsayımından hareketle bu ülkelere önerdikleri sanayilere benzemektedir. Bunun anlamı, bu ülkelerin hiçbir zaman sanayileşememeleri ve tarımsal bünyelerini sürdürmeleridir.

³⁶ Büyük ve Güçlü Türkiye için Milliyetçi Hareket Partisi, 1973 Seçim Bildirgesi, Ankara, 1973, S.57-58

4. Bugün gelişmiş kapitalist ülkelerin varlığı, sanayileşmekte olan ülkelerin başlangıçta küçük sanayiler kurarak onların kademeli olarak büyümelerine olanak vermemektedir.
5. Tarımsal üretimin mevsimlik dalgalanmalar nedeniyle istikrarsızlığı, Köy – Kentlerle önerilen büyük ölçüde tarımsal ürünleri hammadde olarak kullanan tarıma dayalı sanayilerin, bazı dönemler kapasite altı çalışmalarına yol açacak ve onların milli ekonomiye katkılarını sınırlandıracaktır.³⁷

2.3.7. KIRSAL SANAYİ UYGULAMALARI

VII.BYKP Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu' na göre; kırsal sanayi ile amaçlanan, hızlı nüfus artışı ve tarımda yapısal dönüşümden kaynaklanan geçim darboğazlarına köklü bir çözüm olarak kırsal emeğe (gurbetçiye) yerinde istihdam olanağı sağlayarak;

1. Kırsal ailelerin birlikteliğini ve mutluluğunu sağlayıcı koşulları yaratmak,
2. İnsan onur ve emeğini gözetici iş olanakları yaratmak,
3. Tarımdaki verimsiz işletmelerin zaman içinde tarım dışına kaymalarını teşvik etmek,
4. “ Merkez Kentler “ oluşturarak dağınık yerleşmelere seçenek üretmek,
5. Büyük kentlere olan akımı durdurmak amaç ve hedefler olarak belirlenmiştir.

2.3.8. KÖY KALKINMA KOOPERATİFLERİ ÇALIŞMALARI

1. Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri (MEYSEP)
2. Hayvancılığı Geliştirme Projeleri.....

³⁷ Yücel Çağlar , Köy, Köylülük ve Türkiye' de Köy Kalkınması Sorunu, TZD Yayınları, 1986, S:140; Şaduman Sazak, Belediye ve Mücavir Alanlar Dışında Kırsal Alanlarda Planlama Süreci Üzerine Bir Araştırma ve Planlama İçin Ussal Bir Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enst., 1990, İstanbul, S:81-82

başlıca kırsal kalkınmaya yönelik önemli çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konuda sonuç olarak, gereksinimlere yanıt verecek uygunlukta plan ve programların geliştirilememesi, alandaki insanların görüş ve önceliklerinin dikkate alınmaması, katılım ve örgütlenmenin sağlanamaması, yöre özelliklerinin göz ardı edilmesi, izleme ve değerlendirme süreçlerinin ihmali ve yukarıdan aşağı / merkezden yönetilme gibi sorunlar kırsal kalkınma projelerinin mevcut uygulamalarında bugüne kadar görülebilen başlıca eksikliklerdir. İnsanı katılımı ve örgütlenmeyi temel alamayan bu uygulamalar sonuçta istenilen başarıya ulaşmamaktadır.³⁸

2.4. KIRSAL ALANLAR VE KÖY YERLEŞMELERİNE İLİŞKİN YASAL DAYANAKLAR VE PLANLAMA İLİŞKİSİ

2.4.1. KIRSAL ALANLARIN KALKINMASINDA ETKİLİ KURUM VE KURULUŞLAR

T.C. Anayasasının **123. maddesine**;

“ idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzel kişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.”

Anayasa’ nın **126. maddesi** ise, merkezi idare kuruluşları açısından , alanla ilgili düzenleme esasları getirmiştir. Bu maddeye göre; “ Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılırlar. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. “

³⁸ Bülent Gülçubuk, Kırsal Çevre Yılığ 2000, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, Ankara, 2000, S:34

Anayasada belirtilen temel ilkelerin beraberinde bakanlıkların teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin 3046, il idaresine ilişkin 5442 ve yerel yönetimlere ilişkin olarak kanunlarla düzenlemiştir.

GENEL YÖNETİM

MERKEZİ YÖNETİM	TAŞRA YÖNETİMİ
Cumhurbaşkanı	il
Bakanlar Kurulu	ilçe
Bakanlıklar	bucak
Yardımcı Kuruluşlar (Danıştay, Sayıştay,, DPT.,MGK.,.....)	bölge

Bu bilgiler ışığında ülkemizde kırsal alanların kalkındırılmasında etkili olan örgütler, merkezden kırsala inen hiyerarşi bütünlüğü içerisinde incelenecektir.

2.4.2.1. MERKEZİ YÖNETİM KURULUŞLARI:

Ülkemizde kırsal alanlara hizmet götürülmesine ilişkin karar alınmasında etkin rol oynayan bazı bakanlık ve kuruluşlar aşağıda verilmektedir.

- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
- Çevre Bakanlığı
- Orman Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
- Maliye Bakanlığı
- Ulaştırma Bakanlığı
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)
- Hazine Müsteşarlığı
- Dış Ticaret Müsteşarlığı
- Gümrük Müsteşarlığı
- Denizcilik Müsteşarlığı
- Para ve Kredi Koordinasyon Kurulu
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi
- Sermaye Piyasa Kurulu
- Türk Standartları Enstitüsü

2.4.2.2. İL VE İLÇE GENEL İDARELERİ:

İl Genel İdaresi

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu il sistemini ayrıntılarıyla tanımlamaktadır. Bu kanun, Anayasa ve **3046 sayılı Kanunda** belirtilen esasları tekrarladıktan sonra;

“ il genel idaresinin başı ve mercii **validir**. Bakanlıkların kuruluş kanunlarına göre illerde lüzumu kadar teşkilatı bulunur.Bu teşkilatın her birinin başında bulunan il idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ikinci derece memurlarıdır. Bu teşkilat valinin emri altındadır. “ şeklinde açıklama getirilmektedir.

Valiler, İl İdaresi Kanunu’ na göre ilde devleti ve hükümeti temsil etmektedir. Her bakanın ayrı ayrı icra organı vasıtasıdır. Vali aynı zamanda **İl Genel Meclisi’** nin ve **İl Daimi Encümeni’** nin başkanı olması nitelikleriyle de; hem merkezi otoriteyi, hem de yerel yönetimi temsil etmektedir

Valiler konumları itibariyle **planlama** açısından son derece büyük önem taşımaktadır. Planlı kalkınma çalışmaları sürecinde, merkezi düzeyde alınan

kararların il ve yerel düzeylere taşınarak uygulanması sürecinde valiler son derece etkin rol oynamaktadırlar.

Planlı kalkınma dönemlerinde Bakanlar Kurulu mülki idare amirlerine çeşitli **planlama, koordinasyon ve izleme** görevleri vermiştir. Bu görev aynı zamanda 5442 sayılı İl İdaresi Yasası' nın 24. maddesine göre de desteklenmektedir.

Bu bağlamda **Vali**; planlama, koordinasyon ve izleme görevlerini **İl Koordinasyon Kurulu'** nda yerine getirirken, il ve ilçe düzeyindeki planlama, yatırım programlarını oluşturma, uygulama, koordinasyon ve izleme konusunda etkin bir birimi olan **İl Planlama Koordinasyon Müdürlüğü'** nden destek almaktadır. İl Koordinasyon Kurulu kararlarının alınmasında son derece önemli bir görevi İl Planlama Koordinasyon Müdürlüğü yerine getirmektedir.

İlçe Genel İdaresi

İlçe bünyesinde belde belediyeleri ve köysel kırsal yerleşmeleri barındırmaları açısından kırsal kesime en yakın alt birim olarak görülebilir. İlçe Genel İdaresi de **5442 sayılı İl İdaresi Kanunu** ile düzenlemiştir ve **kaymakamın** sorumluluğundadır.

İlçe Genel İdaresi' nin yürütülmesinden kaymakamlık ve kaymakamlığa bağlı bürolar sorumludurlar. İlçe içerisinde yerel hizmetler belediyeler tarafından, kırsalda güvenlik hizmetleri jandarma - ilçe belediye sınırları içerisinde emniyet teşkilatınca, tapu işlemleri tapu müdürlüklerince, tarımsal işler tarım ilçe müdürlüklerince , dini hizmetler müftülüklerce, sağlık işleri ilçe sağlık grup başkanlığınca yürütülmekle beraber çeşitli kooperatifler, dernek ve sendikalar da faaliyet göstermektedirler. Kırsal en yakın birim olan ilçenin planlama açısından önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır.

2.4.2.3. YEREL YÖNETİMLER:

Belediyeler

5 yıllık süre için halk tarafından seçilen **Belediye Başkanı** hizmetlerin yürütücüsü ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Belediye Başkanı ile beraber **Belediye Meclisi**, **Belediye Encümeni** ve **Belediye hizmet birimleri** belediyenin karar ve yürütme organlarını oluştururlar.

Belediye Meclisi de 5 yıllık süre için halk tarafından seçilir ve belediyenin karar ve denetleme organıdır. Meclis üye sayısı Büyükşehir Belediyeleri hariç olmak üzere en az 9, en çok 55 kişi olmak durumundadır. Belediye Meclisinin görevleri; belediye bütçesini hazırlamak, buna ilişkin programlar oluşturmak, bütçeyi takip etmek, sözleşmeleri imzalamak, imar planı ve imar programlarını karara bağlamaktır.

Belediyenin karar ve yürütme organı olan Belediye Encümeni ise atanmış ve seçilmiş kimselerden oluşmaktadır. Belediye Başkanı aynı zamanda Encümenin de başkanıdır.

Belediyelerimiz **1930 tarih ve 1580 sayılı yasaya** bağlı olarak hizmet vermektedirler. Belediye Kanunu' na göre **nüfusu 2000' i aşan köy yerleşmeleri** belediye haline gelebilmektedirler. Belediye' nin görevleri Belediye Kanunu' nda 76 madde halinde sayılmakla beraber belediyeler belde halkının eğitim ve kültür hizmetleri, sağlık ve sosyal yardım hizmetleri, ulaşım hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, koruma ve turizm hizmetleri, kentsel alt yapı hizmetleri, kentsel temizlik hizmetleri, kentsel planlama..... hizmetleri başta olmak üzere yerine getirmekle yükümlü oldukları görevleri bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra belediyeler; kırsal alanlar açısından bakıldığında kendi yaşama mekanlarında, daha iyi yaşama koşulları, daha iyi hizmet, daha çok istihdam şartlarının sağlanması... gibi çok yönlü bir anlam taşıdığından bu alanlarda belediye

olma arzusunu tetiklemektedir. Belediye teşkilatının yalnızca nüfus kriterine bağlı olarak düzenlenmiş olması bu durumu suistimal edebilmeyi kolaylaştırmaktadır.

Günümüzde de büyük kentlere göç etmiş kimselerin, seçim zamanlarında kendi köyelerine giderek köy nüfuslarını fazla göstererek belediye olabilme çabaları, bu durumun tipik bir göstergesidir. Planlama açısından da bu durum son derece önemli bir durum teşkil etmektedir.

1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu' nda **nüfus** kriterine ilişkin alınan kararlar ve uygulamada günün şartlarını yakalayan düzenlemelerin yeniden değerlendirilmeye alınması gerekmektedir. Bkz. Tablo (23).

1580 Belediye Kanunu' na bağlı fakat ilçe belediyelerinden kuruluş yönünden farklı ancak hukuki açıdan bu kanuna bağlı ilçe belediyelerinden bir farkı olmayan olan belediyeler vardır ki, bunlar **Belde Belediyeleri** olarak adlandırılmaktadır. Belde belediyeleri kaymakamlığa ve merkezi yönetime bağlıdırlar. Ülkemizde özellikle büyük kent yakın çevresinde ve turizm yöreleri civarında olan köy yerleşmeleri **beldeleşme** yoluna gitmekte, denetimi zorlaşmakta ve planlama açısından sorun yaratmaktadırlar.

NÜFUS GRUBU(kişi)	BELEDİYE SAYISI
0-2000	398
2001 – 5.000	1750
5001- 10.000	459
10.001- 20.000	242
20.001- 50.000	169
50.001- 100.000	83
100. 001-250.000	62
250.000' den fazla	37
Büyükşehir	15
TOPLAM	3215

TABLO (23): OCAK 1999 TARİH İTİBARIYLA NÜFUS GRUPLARINA GÖRE KURULU BELEDİYELER
KAYNAK: İÇ İŞLERİ BAKANLIĞI, MAHALLİ İDARELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 1999 YILI VERİLERİ

VIII. BYKP Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu' na göre, ülkemizde 1997 Yılı Genel Nüfus Sayımı' na göre **2385 adet belediye** bulunmaktayken, bu rakam 1999 Yılı Ocak ayı itibariyle **3215** adete yükselmiştir. Bu belediyelerin **2265'** ini **belde belediyeleri** oluşturmaktadır. Bu durum itibariyle kırsal nüfusu da barındıran belde belediyeleri, ülkemiz toplam nüfusu içerisinde ağırlıklı bir pay almaktadır.

2.4.2.4. İL ÖZEL İDARESİ

Temeli 1913 yılının “ **İdare - i Umumiye - i Vilayet Kanunu - u Muvakkatı** “ na dayanan İl Özel İdareleri kırsal alanlara ilişkin bayındırlık, eğitim, tarım, ormancılık, sağlık ve sosyal yardım, ulaştırma ..gibi en önemli kararları alma yetkileriyle donatılmaktaydı. İl özel idarelerinin 1913 tarihli yasa ile :

Bayındırlık ile ilgili Görevler: Yapım, bakım, ve onarımı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı' na ait olan yollar dışında, il içindeki ilçe ve bucakları birbirine bağlayan yollar ile bunlara bağlı geçitleri yapım ve sürekli onarımını sağlamak; göl ve bataklıkları ıslah etmek, kurutmak; şehir ve kasabalara içme suyu getirmesi, elektrik ve havagazı ile aydınlatma yapılması ve elektrik dağıtımı için imtiyaz verilmesi.

Eğitim ile ilgili görevler: İlköğretimin sağlanması için genel, gerekirse gezici ilkokullar, öğretmen okulları, işçiler ve yoksullar için gece okulları, orta dereceli okul binaları yapmak, bunların giderlerini karşılamak ve yasalar uyarınca bu okulları yönetmek ve denetlemek.

Tarım ile ilgili görevler: Örnek ve deneme çiftlik ve tarlaları, fidanlıkları, çiftlik okulları, damızlık hayvan depoları kurmak, tarımsal ürün cinslerini iyileştirmek, il iklimine uygun yeni ürünler yetiştirilmesini sağlama amacıyla parasız fidan ve tohum dağıtmak, tarımsal merkez durumunda olan yerlerde herkesin yararlanabileceği hasat harmanı ve kalbur makinaları ile her türlü başka tarım araçları bulundurtmak, bunları

çiftçiye kiralamak, tarım müzeleri ve tarım yardımlaşma şirketleri kurmak gibi tarım gelişmesini sağlayacak her türlü önlemi almak ve uygulamak.

Ormancılık ile ilgili görevler: Orman yetiştirmeye uygun yerlerde orman yetiştirmek, yabancı ağaçların aşılmasını sağlayarak yararlı duruma getirmek.

Sağlık ve sosyal yardım ile ilgili görevler: İl içinde kredi sandıkları açmak, açacaklara izin vermek, uygun yerlerde sanayi odaları ve sanayi okulları açma, buralarda yerel gereksinimlere uygun sanayi ürünlerinin özendirilmesi için sergiler, yarışmalar düzenlemek, ödüller vermek, sanayi müzeleri kurmak, gerekli olan yerlerde ticaret odaları ve ticaret borsaları kurmak, sergiler açmak, Pazar ve panayır yerleri kurmak, fabrika kurulmasına izin vermek, ticaretin gelişmesi ve kolaylaştırılması ve yerel refahın artırılması için gerekli her türlü önlemi almak.

Ulaştırma ile ilgili görevler: İl içinde taksi ve otobüs işletmesine izin vermek, şehir ve kasabalarda yararı belediyelere ait ve devletçe saptanacak kurallara uygun olmak ve süresi 40 yılı aşmamak koşulu ile hayvan, buhar yada elektrikle işleyen tranvay çalıştırılması için imtiyaz vermek.

Ancak Cumhuriyet Dönemi' nde 1987 yılında 3360 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle bu hizmetlerin merkezi idareye devri zorunlu kılınmıştır. Kuruluşlarında üstlendikleri görevler sınırlandırılarak, takdir yetkisi merkezi idareye bırakılmıştır. Devletin üstlendiği hizmetleri, devletin kararları doğrultusunda, devletin personeliyle yürütme durumunda bırakılmış olması, İl Özel İdare' nin etkinliğini azaltarak, kırsal alanlara yerinde ve doğru yatırımların yapılmasını sınırlamıştır.

2.4.2.5. KÖY YÖNETİMLERİ

Türkiye Cumhuriyeti' nde köylere yönelik ilk ve en önemli düzenlemelerden biri olan 18 Mart 1924 tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunu, köylerimizin görev ve teşkilatı ile kendine yeterli olmasını öngörmüştür.

97 maddeden oluşan kanunun **1. maddesine** göre “ nüfusu 2.000’ den aşağı olan yurlara **köy**, 2.000 ile 20.000 arasında olanlara **kasaba**, 20.000’ den çok nüfuslu olanlara **şehir** denir Nüfusu 2.000’ den aşağı olsa dahi, belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur ve Belediye Kanununa tabii olur. “

Yasa itibariyle imar ile ilgili görevler muhtarlıklara bırakılmış, muhtarlıklara ilk kez tüzel kişilik verilmiştir. **1924 Anayasası’** nun **90. maddesi** “ Vilayetlerde şehir, kasaba ve köyler hükmi şahsiyeti haizdir “diyerek köylerin tüzel kişiliğini pekiştirmiştir. Köy Kanunu’ nun **13. ve 14. maddelerine** göre **muhtarlıkların** görevleri arasında planlamayla ve bayındırlık işleri ile ilgili olarak münferit ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte görevler verilmiştir. Ancak köyler için imar planı yapılmasını öngörmemiştir.

Ayrıca Köy Kanunu’ nun 1930 yılında çıkartılan Belediye Kanunu’ ndan önce çıkartılması, köylerimize verilen önemin bir göstergesi olması açısından dikkat çekici bir unsurdur.

Köy yönetimlerinin görevleri;

Yerel Yönetim Birimi Olarak Köy Yönetiminin Görevleri:

Sağlık ve sosyal yardım görevleri: Çevre sağlığı görevleri ve sosyal yardım görevleri.

Bayındırlık ve imar görevleri: köy yolu yapmak, köye içme suyu getirmek, elektirik tesisatı kurmak, köy camii ve mesciti yaptırmak, köy odası ve konuk odası yaptırmak, imar planı ve konut yapımına ilişkin görevleri yerine getirmek ve köye ait taşınmaz malların tesciline ilişkin görevler bu maddede yer almaktadır.

Esenlik ve kolluk görevleri

Kültür ve eğitim görevleri: köy okulunun arsa ve arazisini sağlamak, okul yapımı ve donatımına halkın katılımını sağlamak ve 3530 sayılı Beden Terbiyesi Yasası ile verilen görevler bu başlık altındadır.

Tarımsal görevler: Tarımla ilgili görevler, hayvancılıkla ilgili görevler ve ormanlarla ilgili görevler tarımsal görevlerin içindedirler.

Ekonomik görevler

Çeşitli görevler: binaların numaralandırılması, alanlara ad verilmesi, oyun araçlarıyla ilgili görevler, turizmle ilgili görevlerde yer almaktadır.

Genel Yönetim Birimi Olarak Köy Yönetiminin Görevleri:

Sağlık ve sosyal yardım görevleri: Çevre sağlığın görevleri ve sosyal yardım görevleri.

Bayındırlık ve imar görevi: Doğal afetlere ilişkin görevler ve harita, tapu ve kadastro ile ilgili görevler.

Esenlik, kolluk, nüfus ve sivil savunma görevleri: Nüfus olaylarına ait defterleri tutmakla ilgili görevler ve evlenme işleriyle ilgili görevler.

Kültür ve eğitim görevleri

Tarım, Hayvancılık ve Ormancılıkla ilgili görevler

Vakıflarla ilgili görevler

Tekelle ilgili görevler

Mali idareyle ilgili görevler

Çeşitli görevler: Yasa ve tüzükleri halka duyurmak ve cezaya, vergiye ve askerliğe ilişkin duyuru görevleridir.

2.4.2. KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ VE PLANLAMA İLİŞKİSİ

Kırsal alanlar ve planlama ilişkisini kurabilme bağlamında öncelikle mevcut imar mevzuatımızı incelemek gerekmektedir.

3/5/1985 kabul tarihli **3194 sayılı İmar Kanunu;** yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. **Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde** yapılacak planlar ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar bu kanun hükümlerine tabidir. Bu kanun uyarınca imar planı yapma, yaptırma ve onama yetkileri, bu planlar üzerinde yapılacak değişikliklerle birlikte belediye ve mücavir alan sınırları içinde **belediyelere**, dışında ise **valiliklere** verilmiş bulunmaktadır.

Sayın Prof .Dr. Mehmet Çubuk' un da belirttiği üzere; bu günkü durumda **3194 sayılı kanun**, merkezi yönetimin vesayet sistemine son vermiştir. Bir çok kurum kendi yasal oluşumlarını verdiği yetkilerle plan yapmaktadırlar.

Türkiye' de imar ve fiziksel planlama konularında yetkili olan bazı kurumlar ve yetki verici kanunlar incelendiğinde;

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı: 3194 sayılı kanun ile çevre düzeni planları, karayolu, demiryolu, liman vb. yatırım elemanları ve güzergahları (varsa) bölge planları yapma – yaptırma yetkisi vardır.

Kültür Bakanlığı: 2863 sayılı kanun ile Koruma Kurulları ve Koruma Yüksek Kurulları eliyle tüm “ sitler “ ve “ sit alanı “ ilan edilecek yerler ile tescilli kültür ve

tabiat varlıklarının bulunduğu yerler ve parseller üzerinde yetkileri ve yaptırımları vardır.

Turizm Bakanlığı: 2634 sayılı kanun ile turizm alanları ve turizm merkezleri olarak belirlenen ve belirlenecek olan bölgeler, alanlar ve parseller üzerinde karar verme, plan yapma, yaptırma yetkileri vardır.

Çevre Bakanlığı: 2872 sayılı kanun ile Özel Çevre Koruma Kurumu eliyle tüm özel çevre koruma bölgesi olarak ilan edilen ve edilecek alanlar üzerinde yetkisi vardır.

Orman Bakanlığı: 2873 sayılı kanun ile ormanlar, özel alanlar, milli parklar, tabiat parkları, doğa koruma alanları üzerinde yetkisi vardır.

Belediyeler: 3194 sayılı kanun ile belediye ve mücavir alan sınırları içinde bulunan tüm alanlar üzerinde yetkileri vardır.

Valilikler: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İl Müdürlükleri eliyle belediye ve mücavir alan sınırları dışındaki bütün alanlar üzerinde (köylük, kırlık alanlarda) yetkileri vardır.

GAP İdaresi: 3884 sayılı kanun hükmünde kararname ile Güneydoğu Anadolu Proje Bölge ' sine giren tüm illerdeki belediye ve valiliklere ait imar yetkileri vardır.

Özelleştirme Yüksek Kurulu: 4046 ve 4232 sayılı kanunlar ile özelleştirmesine karar verilen KİT' lere ait arazi ve arsalarda yeni imar durumunu res' en belirleme yetkisi vardır.

Tarım Bakanlığı: Tarım alanlarının, tarım dışı faaliyetlerde kullanılmasına ilişkin mevzuat çerçevesinde öngörülen yatırımlar için izin yetkisi vardır.

Yüksek Planlama Kurulu: Hükümet kararlarıyla gerçekleştirilmesi öngörülen yatırımlarda “ yerseçimini “ ni de içeren proje onay yetkisi vardır.

Köy Muhtarlıkları: (442 sayılı Köy kanunu ve 3367 sayılı kanun ile): köy yerleşik alan sınırları içinde yönetmelikle belirlenen büyüklükteki yapılara imar (yer seçme) ve inşaat izin verme yetkisi vardır.

775 sayılı Gecekondu Kanunu: Plan yapma yetkisi vermektedir.

7296 sayılı Kanun: Afet bölgeleri ile ilgili plan yapma yetkisi vermektedir.³⁹

Görüldüğü üzere yerleşim alanları üzerinde yetkili olan çeşitli kanunlar, kırsal alan yerleşimleri üzerinde de bir biçimde etkili olmaktadır. Planlama açısından kırsal alanlar üzerinde olan esas durum ise kurum ve kuruluşlar arasında **koordinasyon eksikliği ve yetki karmaşasıdır.**

İmar planlarının kademeli düzen içinde denetlenmesi için gerekli yasal düzenleme ve organizasyonlar yapılmamıştır. Aksine imar planları üzerinde merkezi denetim hemen tümüyle kaldırılmış, büyük şehirler, belediyeler, valilikler birbirleriyle yasal eş güdümü olamayan bağımsız yönetim kademeleri haline dönüşmüştür.⁴⁰

22 Şubat 1990 yılında **Bayındırlık ve İskan Bakanlığı** tarafından yayınlanan Çevre Düzeni ve Değişikliklerine ilişkin Genelge’ de; Çevre Düzeni Planları varsa bölge planlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm ve ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanım kararlarını belirleyen ve genelde birden fazla belediye veya il sınırları içindeki alanları kapsayan ve 1 / 25. 000 ölçekte hazırlanan planlardır şeklinde tanımlanmıştır.

³⁹ Mehmet Çubuk; İmar Mevzuatından Şehircilik Mevzuatına Türk Şehirciliğine Sistemik Bir Yaklaşım Denemesi, İstanbul, 1999, S:30

⁴⁰ TMMOB Mimarlar Odası, Çevre – Kentleşme, Konut ve Planlama Uygulama Konularında Yapılacak Düzenlemeler, Kentsel – Çevresel Planlama Komitesi Raporu, Ankara, 1997, S: 1-3

Bu tarih itibariyle Çevre Düzeni Plan kararlarında bütünlük sağlanması için, ülke düzeyinde 1 / 25. 000 ölçekli çevre düzeni planları ve bu planlar üzerinde yapılacak tüm değişiklikler 3194 sayılı İmar kanunu' nun 9. maddesi uyarınca Bakanlıkça yapılacaktır. Raporuyla birlikte bütün olan değişiklik teklifleri, ilgi derecelerine göre alınması gerekli görüşlerden Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü ve diğer kuruluşlara ait görüşlerin söz konusu kuruluşların mahalli veya merkez teşkilatlarından, tarım alanlarıyla ilgili görüşün ise Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü' nden alınması, Bakanlıkça çevre düzeni plan kararlarında ve çevre düzeni planında değişiklik yapılmadan valilik ve belediyelerce nazım ve uygulama imar planı yapılmaması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Ülkemizde planlama yetkileri konusunda merkezi yönetim ve büyükşehir yönetimleri arasında uyumsuzlukların ve yetki çekişmelerinin bulunduğu ve İdari Mahkemelerinin ve Danıştay' ın 1 / 25.000 ve 1 / 50.000 ölçekli planlarda büyükşehirlerin yetkili olmadıkları konusunda karar verdiği bir dönemde “ İmar Planı yapılması ve Değişikliklerine ait Esaslara Dair Yönetmelik’ te “yapılan değişiklikte üst düzey fiziki plan olarak sadece “Çevre Düzeni Planı “ gösterilmiş olup, bu planların 1 / 100. 000, 1 / 50. 000, 1 / 25. 000 ölçekli olarak değerlendirilebilecekleri hükmü getirilmiştir. Ayrıca, çevre düzeni planlarının, ülke ve varsa bölge planı kararlarına uygun olarak hazırlanacakları, bir bütün oluşturacakları hükmü, söz konusu yönetmelikte getirilmiş bulunmakta, ancak metropoliten imar planlarından söz edilmemektedir. İmar Kanunu’ nda metropoliten imar planı yer aldığına ve bu konuda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı yetkili olduğuna göre, Yönetmelikteki yeni düzenlemede , Metropoliten İmar Planları, Çevre Düzeni Planları dışında düşünülmüştür diyebiliriz. Mevzuatımızda yer almakla birlikte Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’ nın bazı büyükşehir belediyeleri ile protokol yaparak 1 / 100. 000 ölçekli Strateji Planları’ nı birlikte hazırladıkları da bilinmektedir. Çevre Düzeni Planlarına

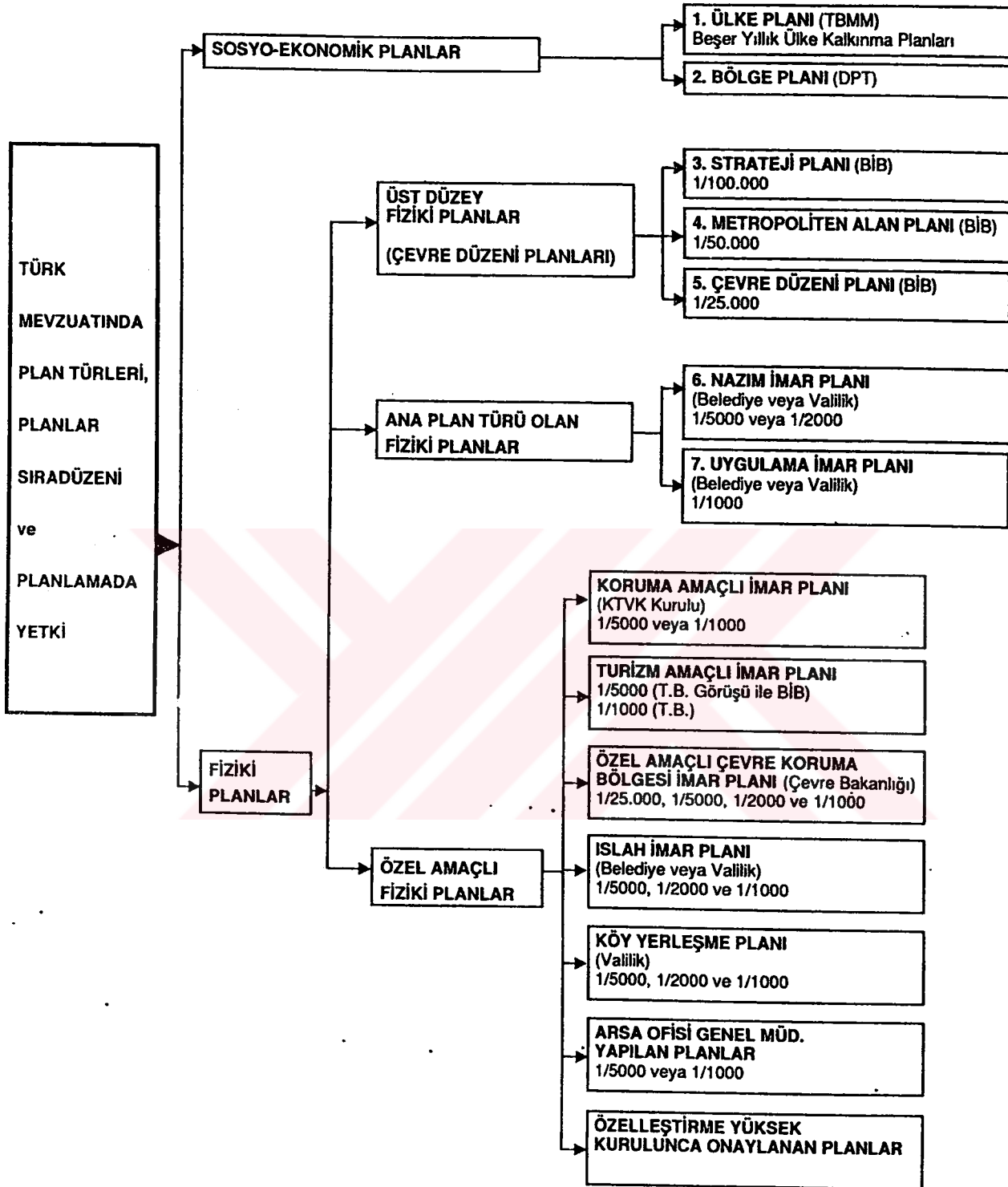
1 / 100. 000 ölçek gösterildiğine göre strateji planlarının da çevre düzeni kapsamında düşünüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. ⁴¹

Sayın Yücel Ünal' ın da ifadesinden anlaşıldığı üzere Planlama da yetki karmaşasına son vermek ve bütünlüğü sağlamak açısından **üst düzey planların mevcudiyeti şarttır**. Ancak böyle bir yeni planlama anlayışı içerisinde kırsal alanlarımızın ülke bütününde **dengeli** ve **bütüncül** gelişiminden söz edebiliriz. Zira kırsal alanlarımızı kentten kopuk ve ayrı düşünmek imkansızdır.

Bu bağlamda kırsal alanlarımızın sürdürülebilirliğini tehdit eden ve salt kentsel gelişmeyi öngören parçacıl imar planı anlayışı terk edilerek bütüncül planların hazırlanması gerekmektedir. Kentleşme ve kırsal alanın birlikte ele alınmasının ve planlamada sektörler arası uyumun bütünleşmenin bir plan kapsamında yapılmasının gerekli koşulları doğmuştur. ⁴²

⁴¹ Yücel Ünal, Türk Hukukunda Plan Türleri, Planlar Sıra Düzeni, Planlamada Yetki ve Büyükşehir Belediyelerinde Planlamalar. Bildiri, Galatasaray Üniversitesi, Uluslar arası Kongre, İstanbul, 1999

⁴² Mehmet Çubuk; İmar Mevzuatından Şehircilik Mevzuatına Türk Şehirciliğine Sistemik Bir Yaklaşım Denemesi, İstanbul, 1999, S:63

TABLO (24): TÜRK MEVZUATINDA PLAN TÜRLERİ, PLANLAR SIRADÜZENİ ve PLANLAMADA YETKİ

Kaynak: Prof. Dr. Yücel Ünal; "Türk Hukuku'nda Plan Türleri, Planlar Sıradüzeni, Planlamada Yetki ve Büyükşehir Belediyelerinde Planlamalar"; Bildiri Metni; Galatasaray Üniversitesi, Uluslararası Kongre, İstanbul 1999.

II. BÖLÜM SONUCU:

Ülkemiz bütününde kırsal alanlara ilişkin ağırlıklı olarak sosyo – ekonomik yapının incelendiği bu bölümde, mevcut duruma ait bir tablonun oluşturulması amaçlanmıştır.

Ülkemizde 1950 yılında 63 il ve 422 ilçe, 34. 252 bucak ve köy; 1990 yılında 73 il ve 929 ilçe, 36. 223 bucak ve köy; 1999 yılında ise 81 il ve 35.427 bucak ve köy bulunmaktadır. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı yazılı bir açıklama yaparak; 30 Kasım 1997 tarihinde uygulanan Genel Nüfus Tespit günü, Türkiye’de 62 810 111 kişi olduğunu, bu nüfusun 40 630 435’ inin il ve ilçe merkezlerinde, 22 179 676’ sının köylerde bulunduğunu açıklamıştır.

Kırsal alan faaliyetlerinin başlıcası olan tarım, Türkiye ekonomisi içinde özellikle 1950’ li yıllardan itibaren azalan payına rağmen gerek istihdam ettiği nüfus, gerekse milli gelir bakımından ülke bütününde önemini sürdürmektedir.

1997 Genel Sayımına göre tarımsal nüfus ülkenin % 35 ‘ ini ve tarımsal istihdamın % 39’ unu oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun % 65’ i kentlerde yaşamasına rağmen tarımsal istihdam halen önemini korumaktadır. Bu durum ülke genelinde kalkınmada tercih edilen sanayileşmenin de tam gerçekleştirilemediğinin bir sonucudur.

Sayım yılları incelendiğinde, özellikle 1950’ li yıllara dek kırsal nüfusun ülke genelinde ağırlığını koruduğunu, 1975 yılında kentsel nüfusla eşitlendiğini ve 1980 sonrası toplam nüfus içerisinde payının giderek azaldığını görmekteyiz. Ülkenin kalkınma planlarında sanayi yoluyla kalkınmanın öngörülmesi ve sanayi faaliyetlerinin kurulması, tarımda makineleşme, kırsal alanlara yönelik tarımsal desteklerin azalması.. ...gibi ülke bütününde ele alınmayan parçacıl hükümet plan ve politikalarıyla kırsal alanda yaşayan nüfus yerinde tutulamamış, kentlere yönelik yoğun göç hareketleri hızlanmıştır.

Türkiye’ de tarım sektöründe yaşanan problemlerden biri de işletmelerinin çoğunluğunun arazi bakımından küçük işletme olmasının yanı sıra sahip olduğu arazinin çok parçalı, düzensiz ve dağınık parsellerden oluşmasıdır. İşletmelerin parçalı ve dağınık oluşmasının nedenleri arasında mevcut yasaların rolü olmuştur. Bu durum tarımsal üretimde verimliliği azaltmaktadır. Kırsal kalkınma amaçlı girişimlerde mutlaka arazi planlamasının ve toplulaştırma gibi kararların ülke programlarına alınması gerekmektedir.

Tarımsal faaliyetlerden ayrı tutamayacağımız hayvansal üretimde günümüzde azalma yaşanmaktadır. Bu azalışa rağmen, ülkemizde giderek artan nüfus ve ihtiyaçları doğrultusunda hayvansal ürünlere olan talep, başta et, süt ve yumurta olmak üzere sürekli artmaktadır. Hükümet programlarıyla tarımsal ve hayvansal kesime verilen desteğin özellikle 1980 yılı sonrası kesilmesi sonucu, ülkemizin temel besin maddelerini dahi karşılayamaz olmasının yanı sıra tamamen dışa bağımlı bir konuma geçmesi kaçınılmaz olacaktır.

Ülkemiz coğrafi yapısı ve ekolojik koşulları sebebiyle tarım ve beraberinde hayvancılık açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Tarım sektörü uzun yıllar ülke ekonomisinin temel unsuru olarak ağırlığını korumakla beraber, sanayi sektörünün hızlı gelişimi karşısında ekonomideki ağırlığını göreceli olarak yitirmiştir

Ülke geleceğinde etkili kararlar alan Kalkınma Planları’nda da 1963 yılında I. BYKP ile tarım ve sanayi sektörlerinin dengeli büyümeleri esas alınmışken II. BYKP döneminde sanayi sektörünün ekonominin lokomotif sektörü olması ön görülmüştür. III. BYKP’ da da tarım sektörü bir nebze ele alınmışsada giderek daha az önemsenir bir duruma gelmiştir.

Bu bağlamda hükümetlerin plan ve programları son derece önem taşımaktadır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren tüm hükümetler 1980’ li yıllara kadar tarım kesimini programlarından hiç düşürmemekle beraber, süreç içersinde desteği ve kredileri kısmış, **24 Ocak 1980** programının yürürlüğe girmesiyle birlikte

iktidardaki hükümetlerin tarım kesimine yaklaşımı, bu bağlamda tamamen kesinleşerek azalmıştır.

Cumhuriyet' ten sonra her dönemde kırsal kesimde yaşayan nüfusun gerekli alt yapıya kavuşturulması, üretim ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi, sosyal adaletin sağlanması amaçlarıyla süreç içerisinde kırsal kalkınma projeleri ve yaklaşımların kalkınma planlarında yer aldığını görmekteyiz. Bu projelerden biri olan GAP örneği başarıyla tamamlanmıştır. Aynı zamanda hükümetlerin programlarında düşünce bazında dahi olsa tarım-kent, köy-kent, örnek köy yaklaşımları geliştirilmiştir. Kırsal alana yönelik tüm bu girişimler, kırsal alanda yaşayan köylünün yaşam standartının yükseltilmesinde ve üretiminin artırılmasında istenilen düzeyde olmasa da etkili olmuştur.

Ülke bütünü içerisinde kırsal alanların durumunu tam olarak analiz etmeden, kalkınmayı bu yörelerde genellikle üst yapısal, fiziksel nitelikli düzenlemelerle, parçacıl çözümlenmeye çalışan yaklaşımlar beklenen seviyede başarılı olamamışlardır. Ülke bütününde dengeli kalkınmak ve bölgelerarası eşitsizliği ortadan kaldırmak amaçlı kırsal kalkınma yaklaşımları, ülkesel ekonomik ve politikalarla tutarlı bir biçimde oluşturularak mekana yansıtılmalıdır.

Kırsal alanların kalkınması ve planlama ilişkisinin kurulması bağlamında yasal düzenlemeler incelendiğinde bu bağlamda ülke bütününde bir çok kurum ve kuruluş yetkilidir. Merkezi yönetim ve alt yönetimler arasında ise hizmetlerin niteliğine uygun, anlamlı bir görev, yetki ve kaynak bölüşümü sağlanamamıştır. Planlamayla ilgili olarak, özellikle 1980' li yıllardan itibaren bir çok yasal düzenlemenin yürürlüğe konması ve farklı kurumlara imar yetkisi tanınması, kurum ve kuruluşlar arası yetki ve koordinasyon eksikliğini arttırarak kırsal alanlarımızın sahipsiz kalmasına neden olmaktadır.

BÖLÜM III: İSTANBUL İL BÜTÜNÜNDE KIRSAL ALANLAR / KÖY YERLEŞMELERİ VE PLANLAMA İLİŞKİSİ

4.1. İLİN KONUMU

İl 28° 01' ve 29° 55' doğu boylamlarıyla 41° 33' ve 40° 28' kuzey enlemleri arasında kalmaktadır. İstanbul Boğazı, Karadeniz'i Marmara Denizi'yle birleştirirken, Asya Kıtası'yla Avrupa Kıtası'nı birbirinden ayırmakta ve İstanbul kentini de ikiye bölmektedir.

İli kuzeyde Karadeniz, doğuda Kocaeli Sıradağları'nın yüksek tepeleri, güneyde Marmara Denizi ve batıda ise Ergene Havzası'nın su ayırım çizgisi sınırlamaktadır.

İl alanı, idari bakımdan doğu ve güneydoğudan Kocaeli'nin Karamürsel, Gebze, Merkez ve Kandıra ilçeleriyle, güneyden Yalova ili, batı ve kuzeybatıdan Tekirdağ'ın Çorlu, Çerkezköy ve Saray ilçelerinin yanı sıra, Kırklareli'nin de Vize İlçesi topraklarıyla çevrilidir.

İstanbul 534305 hektar (ha) alan üzerine kurulu, Avrupa ve Asya kara parçaları üzerinde bulunan ilinin mevcut idari düzenlemeye göre yaklaşık % 65 ' i (347880 ha.) Avrupa yakasında, yaklaşık % 35' i (186424 ha.) Asya yakasındadır.

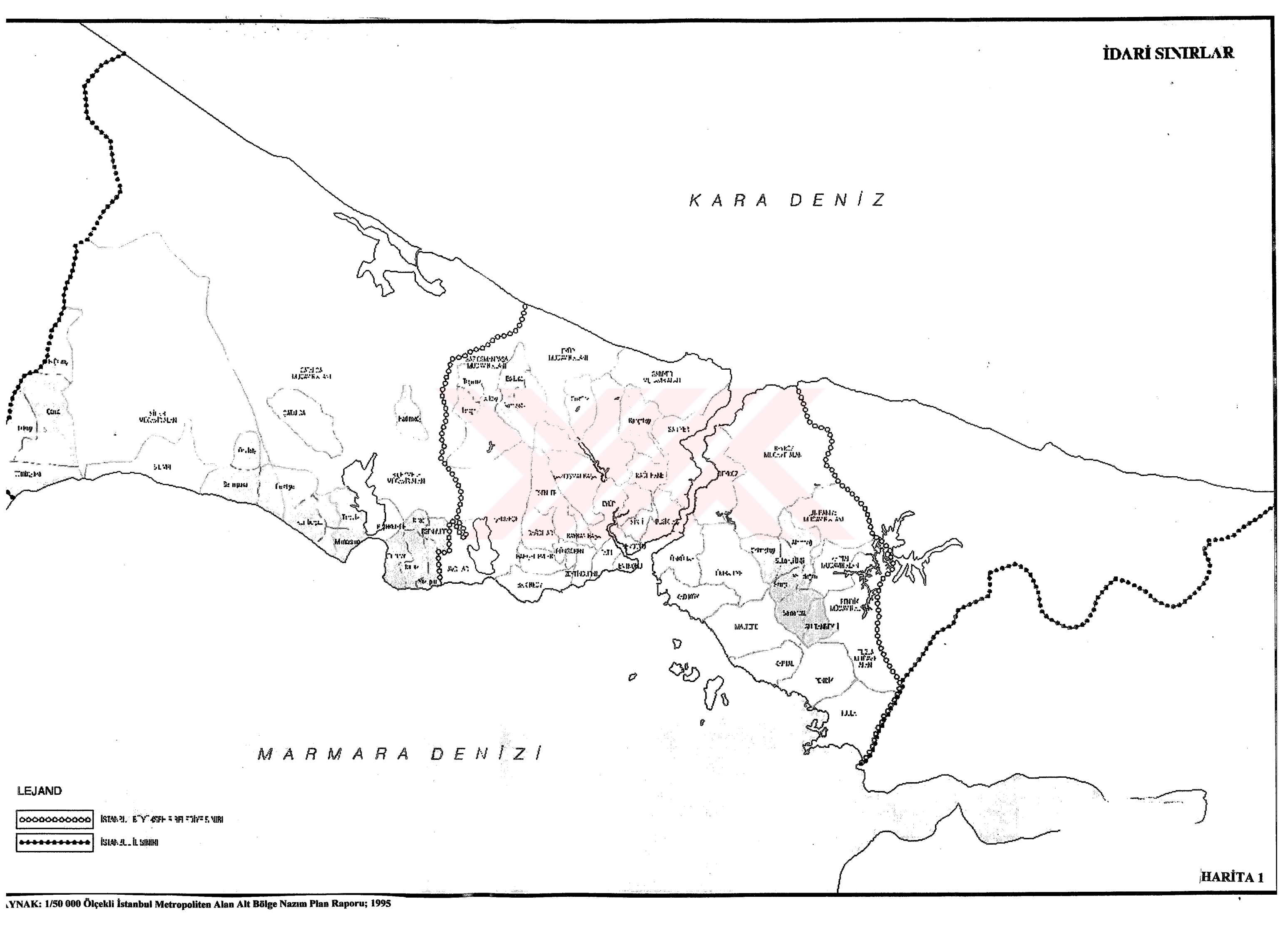
İstanbul il bütününde Büyükşehir Belediyesi sınırlarının çevirdiği alanın yüzölçümü 183094 ha. olup bu alanın yaklaşık % 53' ü (97497 ha.) Avrupa yakasında, yaklaşık % 47' si ise (85596 ha.) Asya yakasındadır.

KARADENİZ

MARMARADENİZİ

LEJAND

- İSTANBUL EYİ YERLEŞİM ALAN SİNIRI
- İSTANBUL İL SINIRI

4.2. İLİN DOĞAL YAPISI

4.2.1. TOPOĞRAFYA

İstanbul ili Kocaeli ve Çatalca Yarımadaı üzerinde yer almaktadır. Her iki yarımada aşınmış birer platodur. İstanbul ve çevresi, jeolojik zamanlar içinde III.zamanın Miosen devri sonunda Sarmat iç denizinin bir körfezi iken, Pliosen devrinde deniz çekilmiş, karalar ortaya çıkmış daha sonra akarsu ve rüzgar aşındırmaları ile uzun bir erozyon devrinin ardından, yükseltelerin kaybolduğu, aşınmaya dayanıklı kuvarsit tepelerin kaldığı, geniş bir peneplen ortaya çıkmıştır. Boğaziçi'nin yerindeki vadi de genişlemiştir. Daha sonra peneplenin Boğaziçi Vadisi'nin doğusunda kuzey kısmın kabarması (yükselmesi) batısında ise güney kısmın kabarması ile su bölümü hatları değışmiş, akarsu vadilerinde eğim artışı nedeniyle su aşındırması da artmış, doğu yakasında büyük akarsular Karadeniz'e, batı yakasında ise Marmara Denizi'ne dökülmüşlerdir. Söz konusu jeolojik hareketler sonucunda İstanbul Metropoliteni'nin yer aldığı alan, genellikle aşınmaya uğramış silik yeryüzü şekilleri içeren bir plato (peneplen) görünümünü kazanmıştır.

Jeomorfolojik birimler olarak gruplanabilen, vadiler, ovalar, yükseklikler (hafif dalgalı tepelik alanlar), yüksek alanlar vb, anlatılan nedenlerle İstanbul metropoliten alan'da keskin ve çarpıcı bir görünüme sahip değıllerdir. Doğu yakasında (Kocaeli Platosu'nda) aşınmaya dayanıklı Kuvarsit tepelerle (Aydos, Kayışdağı, Alemdağ v.s.) Gebze-Ömerli Barajı hattının doğusundan başlayan ve doğuya doğru yükselmeyi sürdüren (350m+) yüksek alanlar yer alır. Bu yarımada "su bölümü hattı", Marmara kıyılarına daha yakındır. Peneplen geri kalan kısımlarda akarsuların akış yönünün daha çok Karadeniz olduğu, geniş vadi tabanlı ve hafif dalgalı alanları içerir.

Batı yakasında (Çatalca veya Trakya Penepleni'nde), Boğaziçi'nden Büyükçekmece-Karacaköy hattına yer yer 200 m. yi bulan ve aşan birkaç tepelik dışında yine geniş tabanlı akarsu vadilerinin yer aldığı bir peneplen söz konusudur. Ancak bu yarımada "su bölümü hattı" bu kez Karadeniz'e daha yakındır. Akarsular daha çok

Haliç'e, Büyük ve Küçükçekmece göllerine ve Marmara Denizi'ne su verirler. Terkos Gölü ise esas suyunu kuzey batıda yer alan Istranca Dağları'ndan alır. Yer yer 350 m.'nin üzerinde yüksekliklere sahip olan Istrancalar dışında, Çatalca'nın batısında, ayrıca Kestanelik-Belgrad Köyleri hattının batısında, yükseklikleri 200-350 m. arasında değişen tepeler ve sırtlar göze çarpmaktadır.

4.2.2. İKLİM

İstanbul'un il bütünüünün yer aldığı alandaki iklim tipini, belirgin bir iklim tipi içinde değerlendirme imkanı yoktur. Coğrafi konumu ve fiziki coğrafya özellikleri nedeniyle aynı enlemde yer alan bir çok yerleşmelerin ikliminden daha farklı iklim özelliklerine sahiptir.

Yerküre üzerinde ekvator'dan başlayıp sırasıyla ikişer kez yinelenen alçak ve yüksek basınç kuşakları içinde, İstanbul (41 derece kuzey enlemi, 29 derece doğu boylamındaki konumu ile), subtropikal yüksek basınç kuşağı ile, soğuk-ılık bölgenin alçak basınçlarının yada karasal (nemsiz) alize rüzgarları ile denizsel (nemli ve yağışlı) batı rüzgarlarının sınırındadır. Yerkürenin hareketleriyle kış ve yaz mevsimlerinde farklı iklim şartları oluşur.

İstanbul'da yıl boyunca üç hava tipi egemendir. Bunlar kuzeyden ve güneyden sokulan hava tipleri ile sakin hava tipidir. Doğu ve batı yönlü rüzgarlara bağlı olan hava tipleri ise önemsizdir. Üç hava tipi arasında, en yüksek frekansı (en çok esme sayısını) göstereni, kuzey rüzgarlarının egemen olduğu sırada görülen hava tipidir. Mevsimlere göre dört devre vardır; Soğuk ve sıcak devrelerle, biri uzun diğeri kısa süren iki geçiş devresi.

4.2.3. BİTKİ ÖRTÜSÜ

İstanbul ilinin doğal bitki örtüsü, orman, maki, psödomaki (Karadeniz iklimine uyumuş, değişime uğramış, nemli karakterli daha ağaçlı maki bitki toplulukları) ile kıyı bitkilerinden meydana gelmekte; Çatalca ve Kocaeli Yarımadası'nda iklim şartlarına uyan bitki toplulukları kuzeyde "nemli" güneyde "kuru" türlerini geliştirmişlerdir.

Kocaeli Yarımadası psödomaki; Kızılcık, fındık, geyik diken, güvem çalısı, muşmula, yabani erik, böğürtlen, üvez, karaçalı, akçağaç, mürver, sumak, kurtbağrı ve ayı üzümü gibi kışın yapraklarını döken cinslerle akçakesme, kocayemiş, funda, defne, katırtırnağı, katran ardıcı, kermes meşesi, laden, sakız gibi elemanlardan oluşmuştur.

Nemli ormanı karakterize eden ağaç türleri, daha çok I.Boğazı'nın kuzey-doğusu, Alemdağ'ın kuzeyi ve Polonezköy çevresinde görülen kestane, kayın, adi gürgen ve saplı meşedir. Riva Deresi ve Ağva'daki Gökdere arasındaki bölgede batıda saplı meşe, doğuda Macar meşesi hakim türlerdir.

Bitki örtüsünün sadece iklimle değil toprakla da ilişkisi vardır. Tüm kayın birliklerinin bulunduğu alanları kireçsiz kahverengi orman toprakları kaplarken, meşe ve kestane türlerinin alanlarında kahverengi orman toprakları görülmektedir.

İstanbul Metropoliten'inde orman alanlarının dağılımı ise ;

Doğu Yakası	100.398 ha.	% 46
Batı Yakası	115.994 ha.	% 54
Toplam	216.392 ha.	% 100

4.2.4. ARAZİ YAPISI VE KABİLİYETİ

Toprak özellikleri, topografya, iklim şartları, mevcut sulama durumu ve arazinin kullanma şekli dikkate alınarak yapılan sınıflamaya göre araziler tarımsal bakımdan önemleri itibarıyla dört grupta toplanmıştır. Arazi sınıfları arasında I,II,III ve IV. Sınıf araziler işlemeye elverişli tarım topraklarıdır. Toprakların korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından arazi kullanım sınıfları temel esas olmalıdır.

1. **Birinci Derecede Önemli Tarım Arazileri** (Mutlak tarım arazileri)
2. **İkinci Derecede Önemli Tarım Arazileri** (Ülke ekonomisinde önemli yeri olan tahıl ve bazı endüstri bitkileri yetiştirilen ve yetiştirilmesine uygun araziler)
3. **Üçüncü Derecede Önemli Tarım Arazileri** (Tesis edilmiş bağ, bahçe ve özel ürün arazileri)
4. **Diğer Araziler** (Toprak işlemeli tarım uygun olmayan veya sınırlı olarak uygun olan araziler ile orman rejimindeki araziler)

Bu grupta arazilerin genel karakteri ve il içindeki durumları şöyledir.

Birinci Derecede Önemli Tarım Arazileri : Mutlak tarım arazileri diyebileceğimiz bu grup arazilerin ülke düzeyinde sınırlı bir alan teşkil etmeleri ve tarımsal üretimde önemli yerleri olması dolayısıyla mutlaka tarım altında tutulmaları gerekmektedir. Bu grupta orman, fundalık ve yerleşim alanları hariç, I. ve II. sınıf arazileri yer almaktadır.

İstanbul ilinde bu arazilerin 7 796 hektarında yeterli veya yetersiz sulama ile tarla veya bahçe ile tarla ve bahçe ürünleri yetiştirilmektedir. Bu sınıf arazilerin yanı sıra, il içinde mutlaka tarımsal kullanım altında kalması gereken ve III. ve IV. Sınıflarda yer alan 729 ha. yüzölçümündeki, sulu bahçeler dahil, yeterli sulanan araziler bozuk drenaj veya çoraklıktan etkilenmiştir. Bu problemler uygun tedbirler ile giderilebilir.

I. grup araziler İstanbul’ da toplam **81 483 hektarlık** yüzölçümleri ile **% 14. 3’** lük bir oran teşkil etmektedir.

İkinci Derecede Önemli Tarım Arazileri: Orman, fundalık ve yerleşim yerleri hariç, arazi kullanma kabiliyeti sınıfı III olan araziler ile yetersiz sulama yapılan arazileri içine alan bu grup, ilde **40 949 ha.** yüz ölçümüne ve **% 7.2’** lik bir orana sahiptir. Ülke ekonomisinde önemli yeri olan tahıllar, baklagiller, yağlı tohumlar, yumru bitkileri, meyve ve yem bitkilerinin yaygın olarak yetiştirilir.

Uygun tarım yöntemlerine göre işlenip kullanıldıklarında ekonomik olarak bu arazilerden yüksek verim alınabilir, hatta şartlar elverişli olduğunda örneğin uygun iklim şartları altında, bu arazilerin bazılarında 1. gruptakiler kadar yüksek verim alınabilmektedir. Bu nedenle bu arazilerin de tarımsal amaçlarla kullanılmasında mutlak yarar vardır.

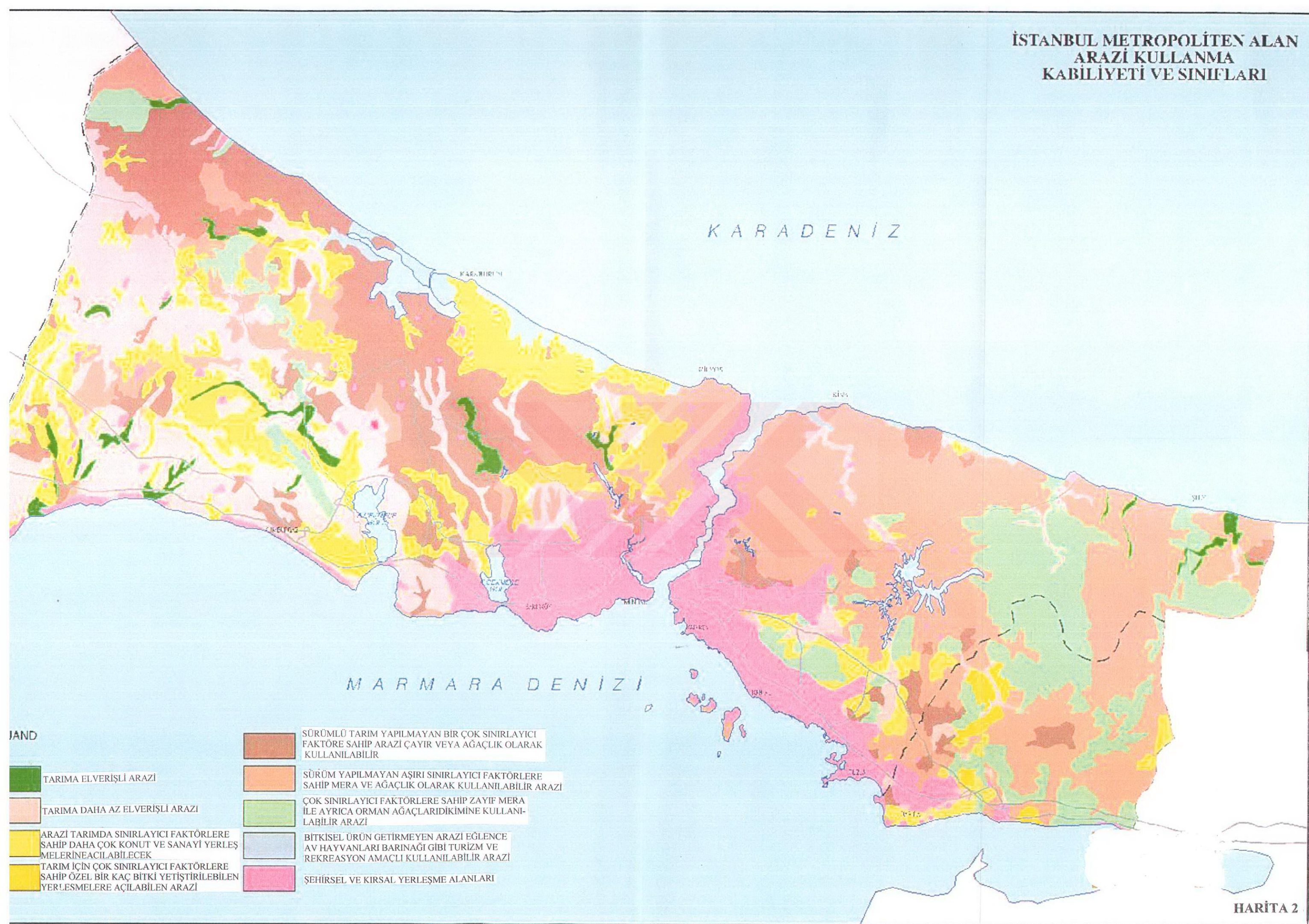
Üçüncü Derecede Önemli Tarım Arazileri: Bu grup I., II., ve III. sınıftan başka sınıflarda yer alan tesis edilmiş sulama yapılmayan bahçeler ile zeytinlik ve kestanelikler kapsamaktadır.

Diğer Araziler: Sürüme sınırlı olarak elverişli veya elverişli olmayan bahçe ve özel ürün arazileri dışındaki IV., V., VI. ve VII. sınıf araziler hangi sınıfta olursa olsun , orman rejimindeki bütün araziler bu grupta yer almaktadır. Bu araziler 440 648 ha. il yüz ölçümüne oranı **% 71 ‘** dir. Görülüyor ki, İstanbul ilinde tarımsal potansiyeli yüksek veya yükseğe yakın araziler kısıtlıdır, dolayısıyla iyi korunmaları ve yerinde kullanılmaları gerekmektedir.⁴³

Coğrafi dağılışlarına ilçeler açısından bakılırsa tarımsal niteliklerine göre iyi vasıflı tarım arazileri İstanbul Metropoliten Alanında, 1987 yılı idari bölünmesine göre, sırasıyla en çok **Silivri** (32.2 ha) ve **Çatalca** (31.7 ha) ilçe alanlarında, daha az olarak

⁴³ İstanbul İli Arazi Varlığı, T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1987, S: 32

İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN
ARAZİ KULLANMA
KABİLİYETİ VE SINIFLARI

HARİTA 2

da **Şile** (3.8 ha), **Kartal** (3.0 ha), **Beykoz** (2.6 ha), **Bakırköy** (1.4 ha), **Gaziosmanpaşa** (1.1 ha), **Eyüp** (1.0 ha), **Şişli** (0.5 ha), **Sarıyer** (0.4 ha), **Kadıköy** (0.2 ha), ve **Üsküdar** (0.2 ha) ilçelerinin kapsadığı alanlarda yer almaktadırlar. Mevcut şehrsel yerleşmenin yakın çevresindeki iyi tarımsal alanlar, kentsel gelişmelere yenilmeye maruz gibi görünmektedir.

Orta ve az vasıflı tarım arazileri de **Silivri** (15.5 ha ve 0.018 ha) ve **Çatalca**'da (19.0 ha ve 0.097 ha) yine geniş yer tutmaktadırlar. **Beykoz** İlçesi de (0.2 ha ve 0.014 ha ile) kısmen bu alanları içermektedir. (Yalova ilçesi il idari sınırları dışında bırakıldığı için sıralamada dikkate alınmamıştır.)

Ülke genelinde arazi kullanım planları olmadığından ötürü, ilde özellikle kent yakınında yer alan tarım alanlarımızın kamu ve özel yatırımlar ile imar planı uygulamaları sonucu bir daha yerine getirilmesi mümkün olmayan tarım dışı faaliyetlerce kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Bkz. Tablo (25).

İLİ	HESAP YILI	ARAZİ SINIF I	ARAZİ SINIF II	ARAZİ SINIF III	ARAZİ SINIF IV	TOPLAM
ANKARA	1992	7 248	3 591	6 876	3 085	20 800
ANTALYA	1993	165	1 227	1 365	309	3 066
DİYARBAKIR	1994	0	127	61	1 616	1 04
GAZİANTEP	1994	1 155	3 285	959	626	6 025
İÇEL	1991	1 574	394	737	567	3 272
İSTANBUL	1987	1 287	6 814	4 253	2 634	14 988
KOCAELİ	1991	413	4 299	2 954	871	8 537
KONYA	1992	14 049	3 267	1 608	2 929	2 853
SAMSUN	1984	1 210	1 278	898	1 115	4 471
TOPLAM		27 101		19 681	13 752	84 816

TABLO (25): BAZI İLLERİMİZDE TARIM DIŞI AMAÇLA KULLANILAN TARIM ARAZİLERİNİN ARAZİ KULLANIM VE KABİLİYET SINIFLARINA GÖRE DAĞILIMI (HA)

KAYNAK: DPT VERİLERİ

4.2.5. SU TOPLAMA HAVZALARI

İstanbul artan nüfusuyla beraber su ihtiyacını karşılamak üzere mevcut kaynakların yanı sıra geliştirilen kaynaklarla su ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır.

ŞEKİL (4): İSTANBUL' UN SU KAYNAKLARI

KAYNAK: H.ESEN,Ş.A. MANSUR, İSTANBUL DERGİSİ, 2000

Büyük havzalı akarsuların üzerinde kurulan ya da bu akarsularla beslenen göl, gölet ve barajlar mevcut olup şehre su temin edilen kaynaklardır: 619 km² havzalı Terkos Gölü, 620 km² havzalı Büyükçekmece Gölü, 170km² havzalı Alibey Barajı, 85 km² havzalı Elmalı 1-2 bentleri, 859 km² havzalı Ömerli Barajı şehre su temin edilen kaynaklardır. Ayrıca Sarıyer'in batısındaki Belgrad Ormanı içinde toplam dokuz adet küçük bentler ile Marmara kıyısında içme suyu programına alınmamış olan Küçükçekmece Gölü vardır.

Avrupa yakasında;

Terkos Gölü	3658 ha.
Büyükçekmece Gölü	2293 ha.
Küçükçekmece Gölü	1633 ha.
Sazlıdere Barajı	901 ha.
Alibeyköy Barajı	301 ha.
Toplam	8786 ha.

Asya yakasında:

Ömerli Barajı	2042 ha.
Darlık Barajı	541 ha.
Elmalı Barajı	91ha.
Toplam	2674 ha.

Her iki yakanın tabii göller ve barajlar toplamı 11 640 ha.'dır.

BARAJLAR	KAPASİTE (m ³ x10 ⁶)	TOPLAM İÇİNDEKİ PAYI (%)	İŞLETMEYE GİRİŞ YILI
ÖMERLİ	270	31,8	1973
ELMALI	5	2,6	1896-1956
DARLIK	110	16,5	1988
TERKOS	145	22,2	1883
B.ÇEKMECE	138	17	1988
ALİBEY	35	6,6	1972
YERALTI SUYU VE TARİHİ BENTLER	146,06	3,3	
TOPLAM	849,06	100	

TABLO (26):İSTANBUL'A SU SAĞLAYAN KAYNAKLAR, KAPASİTELERİ VE İŞLETMEYE GİRİŞ YILLARI

KAYNAK: 1/50 000 ÖLÇEKLİ İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN ALT BÖLGE NAZIM PLAN RAPORU

Türkiye genelindeki köyden kente olan göç olgusu, İstanbul'un kentsel çekiciliğinin yanı sıra su toplama havzalarının konumlarının uygunluğu bu alanlardaki su kaynaklarının bolluğu, kaçak ve ruhsatsız yapılarla ilgili yasal boşlukların da etkisiyle yöredeki arsa spekülasyonları sonucu, tarlaların parsellenerek hisseli tapu halinde satışlarının, yapılması ve kaçak inşaatların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer taraftan havza içerisinde bulunan sanayilerde çalışanlar da genellikle benzer şekilde konut edinerek, bu bölgelerde yerleşmişlerdir.

Ayrıca, havza içerisinde çok sayıda dere yatağının bulunması ve sanayilerin bunları su kaynağı olarak kullanmaları nedeniyle bu alanlar, sanayi kuruluşları için çekici olmuş ve bu tür kuruluşların hızla çoğalmalarına yol açmıştır.

Çevre yollarının bölgeye sağladığı kolay ulaşımın etkisiyle, havzalarda bulunan yerleşim bölgelerine ilgi artmıştır. Havzaların içerisinde ve havzaların etrafında bulunan büyük iş potansiyeline sahip organize sanayi bölgeleri ve sanayi kuruluşları nüfus artışını ve yerleşimi körüklemiştir. Sonuçta önceki planlamalara ve mevcut yönetmeliklere karşın, bölgedeki hızlı ve denetim dışı yapılaşma sonucu her türlü altyapıdan yoksun yeni yerleşim alanları ortaya çıkmıştır.

Ömerli Barajı İstanbul'un % 31,8 oranında suyunu sağlamaktadır. En önemli su kaynağı olmasına karşın, son yıllarda bu havzadaki kimi yerleşimlerde nüfus çok büyük oranda artmıştır. Bu gelişim sonucu su kirliliği oranı önemli oranda artmaktadır. Toplam içerisindeki payı açısından, Ömerli Havzası öncelikle ele alınmalıdır.

20.11.1981 tarihli ve 2560 sayılı kanuna göre, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gereken her türlü tesisi kurmak, kurulu olanları devralmak ve bir elden işletmek üzere İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü bu Kanunda İSKİ olarak anılır.

Bu bağlamda su toplama havzalarında yetkili kuruluş İSKİ' dir. Genel Müdürlüğün hizmeti, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin görev alanı ile sınırlıdır. Ancak, şehrin yararlandığı su kaynaklarının korunmasına ilişkin hizmetler, büyük şehir belediye sınırları dışında da olsa bu kuruluş tarafından yürütülür. Ayrıca İçişleri ile Bayındırlık ve İskan Bakanlıklarının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu anasistem ile ilgili başka belediye ve köylerin su ve kanalizasyon işlerini de bu Genel Müdürlüğe verebilir.

31.07.1998 tarihli İSKİ yönetmeliği ile 3009 sayılı kanunla İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde ihtiyaç duyulan içme ve kullanma sularının temin edildiği ve edileceği İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları dahilinde ve haricinde bulunan yüzey ve yer altı su kaynaklarının çeşitli yollarla kirlenmesini önlemek gayesiyle hazırlanmıştır.

3009 sayılı kanunla değişik 2560 sayılı İSKİ Kuruluş Kanunu ile tespit edilen görev ve yetki alanı dahilinde İstanbul Büyükşehir sınırları içerisinde ihtiyaç duyulan içme ve kullanma sularının temin edildiği ve edileceği yüzey ve yer altı suyu kaynakları ve bu kaynakların korunması için İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları dahilinde ve haricinde bulunan alanlar bu yönetmelik muhtevasıdır. Ancak Milli Savunma Bakanlığı'na tahsisli alanlar ile Genel Kurmay Başkanlığı'nın kullanımına ihtiyaç duyacağı alanlar bu yönetmeliğin muhtevası haricindedir.

İçme suyu Temin Edilen ve Edilecek Olan Yüzeysel Su Kaynakları:

Yüzeysel içme suyu kaynaklarında uyulması gereken esaslar şunlardır:

- a) Katı ve sıvı atıklar dökülemez.
- b) Yakıt motorlu araç çalıştırılmaz.
- c) Kürek, yelken ve balık tutma hariç su üstü, su altı sporları ve kültür balıkçılığı yapılamaz.
- d) Kaynakların üzerinde ilaçlama vb. gibi faaliyetler yapılamaz.

Mutlak Koruma Alanı (0-300):

Bu alanlarda uyulması gereken esaslar şunlardır:

- a) Mutlak koruma alanlarında arıtma tesisleri hariç hangi maksatla olursa olsun hiçbir şekilde yapı yapılamaz, iskana açılmaz, turizm alanı kurulamaz.
- b) Bu alanlarda hiçbir şekilde ziraat ve hayvancılık yapılamaz.
- c) Mutlak koruma alanları, İSKİ tarafından bir program dahilinde kamulaştırılır.

- d) Bu alanlarda özel ve kamu kuruluşları tarafından ağaçlandırma yapılarak İSKİ'nin tespit edeceği ölçüler dahilinde gezi, seyir ve spor alanları ve balık tutma cepleri teşkil edilebilir.
- e) Bu alanlarda mevcut gayri sıhhi müesseseler kaldırılır, yenilerine izin verilemez.
- f) Bu alanlarda sıvı ve katı atıkların dökülmesi yasaktır.
- g) Bu alanlarda toprak, taş, kum, kil ve maden ocağı vb. açılmasına ve işletilmesine, mezarlık kurulmasına izin verilemez.

Kısa Mesafeli Koruma Alanları (300-1000 m.):

Bu alanlarda uyulması gereken esaslar:

- a) Katı ve sıvı atık dökülemez ve depolanamaz.
- b) Turizm alanları, tatil köyleri, sanayi tesisleri ve serbest bölgeler kurulamaz.
- c) Bu alanlarda taş, toprak, kum, kil ve maden ocağı vb. açılmaz ve mezarlık kurulamaz.
- d) Hayvancılığa ve suni gübre ve zirai mücadele ilaçları kullanılan ziraata izin verilemez.
- e) Bu alana konut dışı yapılara müsaade edilemez.
- f) 10.000 m² veya daha büyük bir arazide yoğunluk 5 kişi/ha'ı (bir aile 5 kişi kabul edilir) emsali 0.025'i ve bina yüksekliği h:6.5 m.'yi geçmeyecek ve değiştirilebilecek azami arazi oranı %5 olacak şekilde bir veya birden fazla mesken yapılabilir. Geriye kalan alanda her 200 m²'ye asgari bir ağaç olacak şekilde ağaçlandırma yapılması ve erozyon kontrolü ile alakalı tedbirlerin alınması şarttır. Yapılaşmaya izin verilebilmesi için istenecek altyapı ve kirlenme kontrolü tedbirlerinin yerine getirilmesi esastır.
- g) Bu alanlar, tabii yapıyı bozmayacak veya iyileştirilecek şekilde mesire ve spor gayesi ile kullanılabilir. Bu maksatla yapılacak olan günübirlik tesisler için "F" fıkrasında tarif edilen yapılaşma ve koruma şartları geçerlidir.

Orta Mesafeli Koruma Alanları (1000-2000 m.):

Bu alanlarda yapılaşmalar aşağıdaki esaslara bağlıdır:

- a) 5000 m² veya daha büyük bir parselde yoğunluk 10 kişi/ha'ı (bir aile 5 kişi kabul edilir) kapalı alanı veya emsali 0.07 ve h:6,5 m'yi geçmemek ve değiştirilebilecek

azami arazi oranı en fazla %10 olacak şekilde bir veya birden fazla mesken yapılabilir. Bina sayısı yapılaşma şartlarına uymak kaydıyla azaltılabilir.

Geriye kalan alanda her 200 m²'ye asgari bir ağaç olacak şekilde ağaçlandırma yapılması ve erozyon kontrolü ile alakalı tedbirleri alması şarttır.

b) Bu alanlarda turizm alanları, her türlü sanayi, hastaneler, serbest bölgeler, hayvancılık tesisleri ve her türlü depolama tesisleri kurulamaz.

c) Bu alanlarda suni gübre, kalıcı ve zehirli zirai mücadele ilaçları kullanılan zirai faaliyetlere müsaade edilemez.

d) Endüstri meslek liseleri ve yüksek öğrenim kurumları açılmaz. Genel Hükümler 5. Maddesi "1" fıkrasında belirtilen kamu yararına olan konut dışı yapılarda yapılaşma emsalleri İSKİ Yönetim Kurulu tarafınca 9 a'da verilen değerlerin 2 katına kadar arttırılabilir.

e) Bu alanlarda yeni taş, kum, kil, kömür ve maden ocağı açılmasına ve işletilmesine izin verilemez.

f) Bu alanlarda çöp toplama ve imha merkezleri, her türlü kimyevi madde, yakıt depoları, akaryakıt istasyonları ve mezarlıklar kurulamaz.

g) Bu alanlara katı ve sıvı atıklar dökülemez.

Uzun Mesafeli Koruma Alanı (2000-Havza Sınırına Kadar):

Bu alanlarda uyulması gereken esaslar şunlardır:

a) 2500 m² veya daha büyük bir parselde yoğunluk 20 kişi/ha. (bir aile 5 kişi kabul edilir) emsali 0.10'u, h: 6.5 m.'yi geçmeyecek ve değiştirilebilecek azami arazi oranı en fazla %12 olacak şekilde bir veya birden fazla mesken yapılabilir. Bina sayısı yapılaşma şartlarına uymak kaydıyla azaltılabilir.

Uzun mesafeli koruma alanının su kaynağına yatay mesafesinin 5000 m.'yi aştığı bölümlerinde 2000 m² veya daha büyük bir imar parselinde yoğunluk 25 kişi/ha'ı (bir aile 5 kişi kabul edilir) emsali 0.12'yi geçmeyecek ve değiştirilebilecek azami arazi oranı en fazla %15 olacak şekilde bir veya birden fazla mesken yapılabilir. Bina sayısı yapılaşma şartlarına uymak kaydıyla azaltılabilir.

Geriye kalan her 200 m²'ye asgari bir ağaç olacak şekilde ağaçlandırma yapılması ve erozyon kontrolü ile alakalı tedbirleri alması şarttır.

b) Bu alanlarda sosyal mesken, her türlü sanayi, turizm alanları ve serbest bölgeler kurulamaz.

c) Genel Hükümler 5.1 fıkrasında bahsedilen yapılar ile entegre tesis vasfında olmayan, yalnız hayvan besiciliği faaliyetinde bulunan yerler, yem depoları, hububat depoları, zehirli-zararlı nitelikte olmayan malzeme depoları, mesken dışı yapılar için emsal azami yükseklik ve değiştirilebilecek azami arazi oranları İSKİ Yönetim Kurulu tarafınca 10 a maddesinde belirtilen değerlerin 2 katına kadar arttırılabilir. Depolar tek taraflı olarak yapılır.

d)Bu alanlarda suni gübre ve zirai mücadele ilaçları kullanılan ziraata müsaade edilemez.

e)Bu alanlarda tıp fakülteleri, hastane ve kimya laboratuvarları ihtiva eden eğitim ve öğretim kurumları açılmasına müsaade edilmez.

f) Bu alanlarda yeni taş, kum,kil, kömür ve maden ocağı açılmasına izin verilemez.

g) Bu alanlarda bölgenin ihtiyacını karşılayacak ölçüde mezarlıklar hariç çöp toplama ve imha merkezleri, her türlü kimyevi madde ve yakıt depoları kurulamaz.

Bunların dışında herhangi bir sebeple koruma altına alınması İSKİ tarafından uygun görülebilecek dereler, havza yönergelerinde belirtilir Bu kaynaklarda hiçbir suretle motorlu araç çalıştırılmaz. Kültür balıkçılığı yapılamaz. Bu kaynaklarda ilaçlama ve benzeri faaliyetlerde bulunulamaz.

1985 yılına değin su havzaları etrafında Çatalca ilçe merkezi haricinde belediye bulunmazken, bu tarih itibariyle sayıları giderek artan ve 1580 sayılı Belediye Kanunu' na bağlı bağımsız belde belediyelerinin yerleşim yeri olarak genellikle su kaynakları etrafını tercih ettiğini görmekteyiz. Bu durum esasen kentin kentsel gelişimini lineer gören planlara karşılık devlet yatırımlarının ve sanayi tesislerinin bu alanlarda kurulmuş olmasının bir sonucudur. Köy statüsünden kentsel statüye geçişte yeni yerleşim alanı olarak su kaynakları etrafında mutlak korunması gereken bir yörede (Esenyurt ve Hadımköy örneğinde olduğu gibi) sanayi alanı olarak da planlanıp, kentsel yapılaşmaya açılabilir. Aynı zamanda İstanbul' u

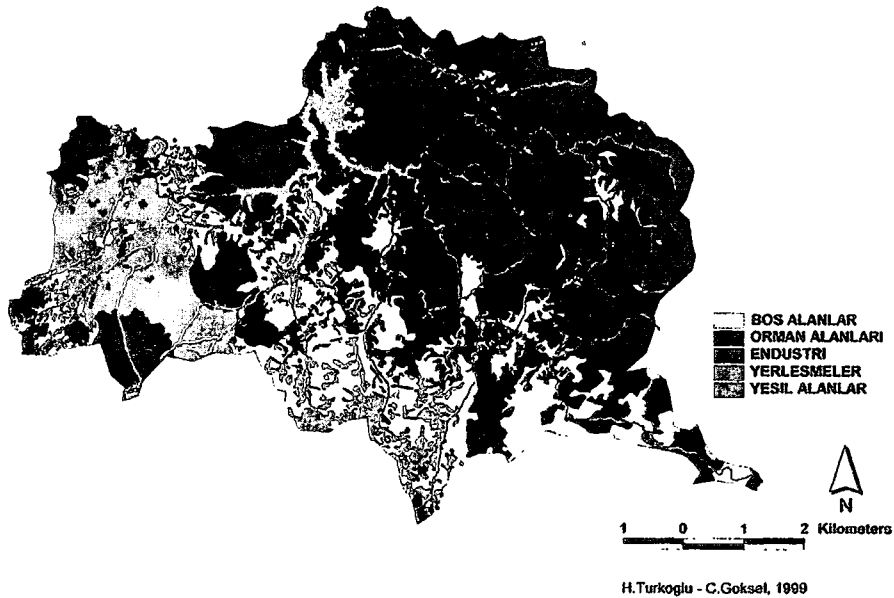
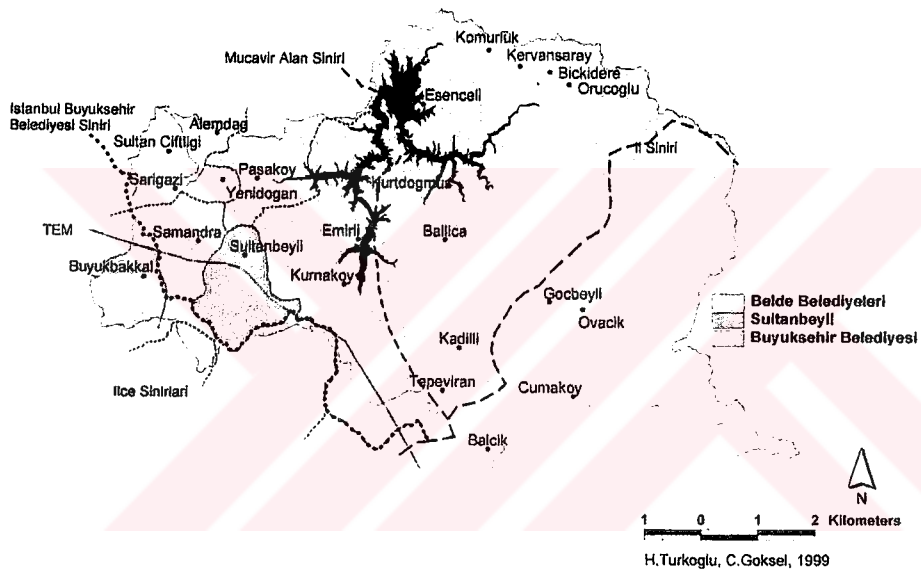
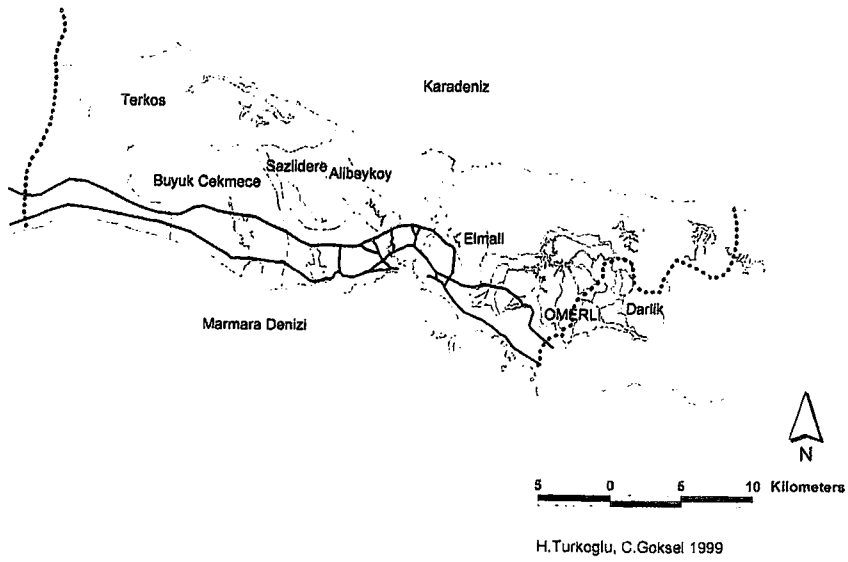
biçimlendiren en önemli kentsel yatırımlar; Boğaz köprüleri ve otoyollardır. Boğaziçi köprüsü ve devamında özellikle TEM otoyolunun su havzalarının ve tarım alanlarının içlerine dalarak geçmesi beraberinde hızlı ve çarpık yapılaşmayı çekmiştir.

1985 yılı sonrası havzalarda yaşanan bu duruma örnek olarak;

- **Ömerli Havzasında;** Sultanbeyli, Alibeyköy, Yenidoğan, Alemdar, Sarıgazi, Samandıra, Sultançiftliği
- **Sazlıbosna Havzasında;** Haraççı, Çilingir Taşoluk, Arnavutköy, Hadımköy
- **Terkos Havzasında;** Durusu , Binkılıç, Çiftlikköy ve Karacaköy
- **B. Çekmece Havzasında;** Tepecik
- **Elmalı Havzasında;** Çekmeköy
- **Alibeyköy Havzasında;** İmrahor, Bolluca, Boğazköy bağımsız belediyeleri sayıla bilinir.

Yasal dayanağı 3009 sayılı ve 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi ‘nce öngörülen yapılaşma şartları bu alanlarda yapılaşmayı davet eden hükümler içermektedir. Uzun mesafeli koruma kuşağına ilişkin olan % 12 ‘ lik emsal değeri düşük yoğunluklu tatil yörelerinin emsal değerine yakın değerdedir. Bu durum kentin gelişme alanları içerisinde kalan su havzalarının konut, sanayi, II. konut...gibi farklı amaçlarla kullanımına davetiye açmakta, İSKİ’ nin denetim ve kontrolünden çıkmış bir durumda emsal değerlerinin çok üzerine çıkılarak hızla gelişmektedir.

Bu nedenlerle ildeki tüm gelişmeler başta kırsal alanlar, doğal, kültürel ve tarihi değerler, su kaynakları ve çevrenin korunması olmak üzere göz önünde tutularak yetkili kurumlar arası işbirliği ile yasal çerçevenin ve planların revize edilmesi gerekmektedir.

ŞEKİL (5): ÖMERLİ HAVZASI ÖRNEĞİ

KAYNAK: H. TÜRKOĞLU - C. GÖKSEL; KENTLEŞME – DOĞA İLİŞKİSİ, İSTANBUL DERGİSİ,

2000

4.3.CUMHURİYET SONRASI İLİN KENTSEL GELİŞİMİNE GENEL BAKIŞ

Tarihin her döneminde önemli bir konuma sahip olan İstanbul, Cumhuriyet Dönemiyle beraber Ankara' nın başkent olması sonucu idari vasfını yitirmiş, 1950' li yıllardan itibaren de ülke ekonomisinde yaşanan dönüşümlere paralel olarak yeni bir statüye geçmiştir.

Cumhuriyet'ten sonra kentin planlı olarak büyümesinin gerekliliği üzerine, 1937'de önce Prost tarafından yapılan nazım planda Haliç boyunca uzanan sanayi öngörülmüştür. 1950' lerde sanayinin varlığı nedeniyle ilk göç dalgasıyla gelenler Haliç çevresiyle sur dışındaki sanayi kuruluşlarının çevresinde yerleşmiştir. 1950'lerin ortasına gelindiğinde İstanbul, batıda Yeşilköy, kuzeyde Levent, doğuda da Bostancı' ya uzanan bir alana yayılmıştır. Zeytinburnu, Bakırköy ve Yeşilköy birbirinden yeşil alanlarla ayrılmış yerleşmeler durumunda iken, şehrin Bostancı uzantısı bahçeli konutlardan oluşan seyrek bir yerleşme dokusuna sahipti.

1950 ve öncesinde sanayi geniş ölçüde küçük sanayi tarafından temsil edilmekteydi. Sanayileşme hareketinin ilk defa bir plana bağlanması, 1954 senesinde yürürlüğe giren Beyoğlu Nazım Planı ile olmuştur. Bu planda Haliç'in Beyoğlu sahilleri birinci sınıf gayri sıhhi müesseseler ile antrepolara tahsis edilmiş, Bomonti, Levent ve Abide-i Hürriyet ikinci ve üçüncü sınıf müesseselere tahsis edilen alanlar olarak belirtilmiştir. Kasımpaşa ve Kağıthane Deresi arası ile Kağıthane Atış poligonu arası ise 1.sınıf sanayilere ayrılmıştır.

1955 Planı ile Topkapı, Haznedar, İstinye sanayi alanlarına ilave yapılmış; Paşabahçe Şişe Cam, Beykoz deri fabrikalarının kuruluşları planla onaylanmıştır. 1955-1959 arasında mevzii planlar ve sanayi planları ile sanayi bölgeleri belirtilmiştir. 1957'de Bakanlar Kurulu'nun kararı ile, İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kurulmuştur.

1961'de Belediye, İstanbul planlaması için geniş ölçüde faaliyete girişmiş, 1963'te Milli Güvenlik Kurulu, sanayi potansiyelini rasyonel bir işletme ve gelişme zeminine

oturabilmek için İstanbul Nazım Planı'nın yapılmasını ve sanayi bölgelerinin tespitini istemiştir. Bunun üzerine 7.5.1965'de (İstanbul Sanayi Nazım Planı ve Uygulama Mevzuatı Raporu) hazırlanmış ve kabul edilmiştir. **1966** Sanayi Nazım, İstinye ve Haliç kıyıları sanayi sahaları iptal edilmiştir. Büyük sanayinin, kent çevresine yayılma eğilimini pekiştirmiş, çeşitli özendirme önlemleriyle desteklenen, **Yakacık – Tuzla – Çayırova - Gebze** eksenine, **Kartal - Maltepe** sanayi alanları eklenmiştir.

Bu yıllarda asıl gelişme kentin Anadolu yakasında görülürken, Avrupa yakasında da Zeytinburnu ve Bakırköy arasını doldurmuş olan sanayi alanları bir yandan **Sefaköy, Halkalı ve Firuzköy'e** ulaşmış, diğer yönden **Eyüp – Rami - Gaziosmanpaşa** bölgesinden kuzeye kayarak, **Küçükköy - Alibeyköy ve Kağıthane'ye** ulaşmıştır. Bu arada Şişli'den Maslak'a uzanan Büyükdere Caddesi'nin batısında da bir sanayi alanı oluşmuştur.

1970'lerde İstanbul hızlı kentsel gelişimini yakın çevre kırsal yerleşimleri içine katarak sürdürmüştü, beraberinde bir çok sorun da baş göstermeye başlamıştır. Bu yıllarda en önemli olgu, Boğaz'ın iki yakasının bir köprü ile bağlanması olmuştur. **Boğaziçi köprüsü ve çevre yolları**, hızlı büyüme sonucunda kısa sürede kentiçi ulaşım ağının omurgası haline gelmiştir.

1970'lerin bir başka olgusu özel **oto sahipliğinin** artması sonucu hareketlilik artmış, İstanbul doğuda **Bostancı – Maltepe – Kartal – Pendik - Gebze** yönünde hızla yayılmış, batıda ise **E-5** karayolu boyunca **Silivri'ye** dayanmıştır. 1970'lerde hız kazanan bir başka olgu da, şehrin iki yakası boyunca Marmara kıyılarında ortaya çıkan **ikinci konut** sahipliği olmuştur. Eskiden yazlığa gidilen alanlar batıda Yeşilköy, kuzeyde Sarıyer ve Büyükdere, doğuda Suadiye, Bostancı ve Adalar'la sınırlıyken, bu yıllarda, batıda **Kumburgaz ve Silivri**, doğuda **Dragos ve Bayramoğlu** ile Yalova ve **Çınarcık'a** kadar uzanan alanlar yazlık konut, site, motel ve çeşitli dinlenme tesisleriyle dolmuştur.

Nüfusu hızlı büyüme gösteren ilçelere bakıldığında, ya sanayi ya da sanayi dışı etkinliklerin yığılma gösterdiği ve bu yerleşimlerin, İstanbul Metropolitan Alanı'nın gelişme doğrultularında yer aldığı saptanmaktadır. **Eyüp**'ün merkeze göre dış kesimleri, **Ümraniye** ve benzeri yerleşmeler, bu doğrultuda yer almaktadır. Sanayi dışı yığılma batıda **Bakırköy**'ün gelişme alanları Beşiktaş, Şişli'de, doğuda **Kadıköy, Üsküdar** ve gelişme alanlarında etkilerini göstermektedir.

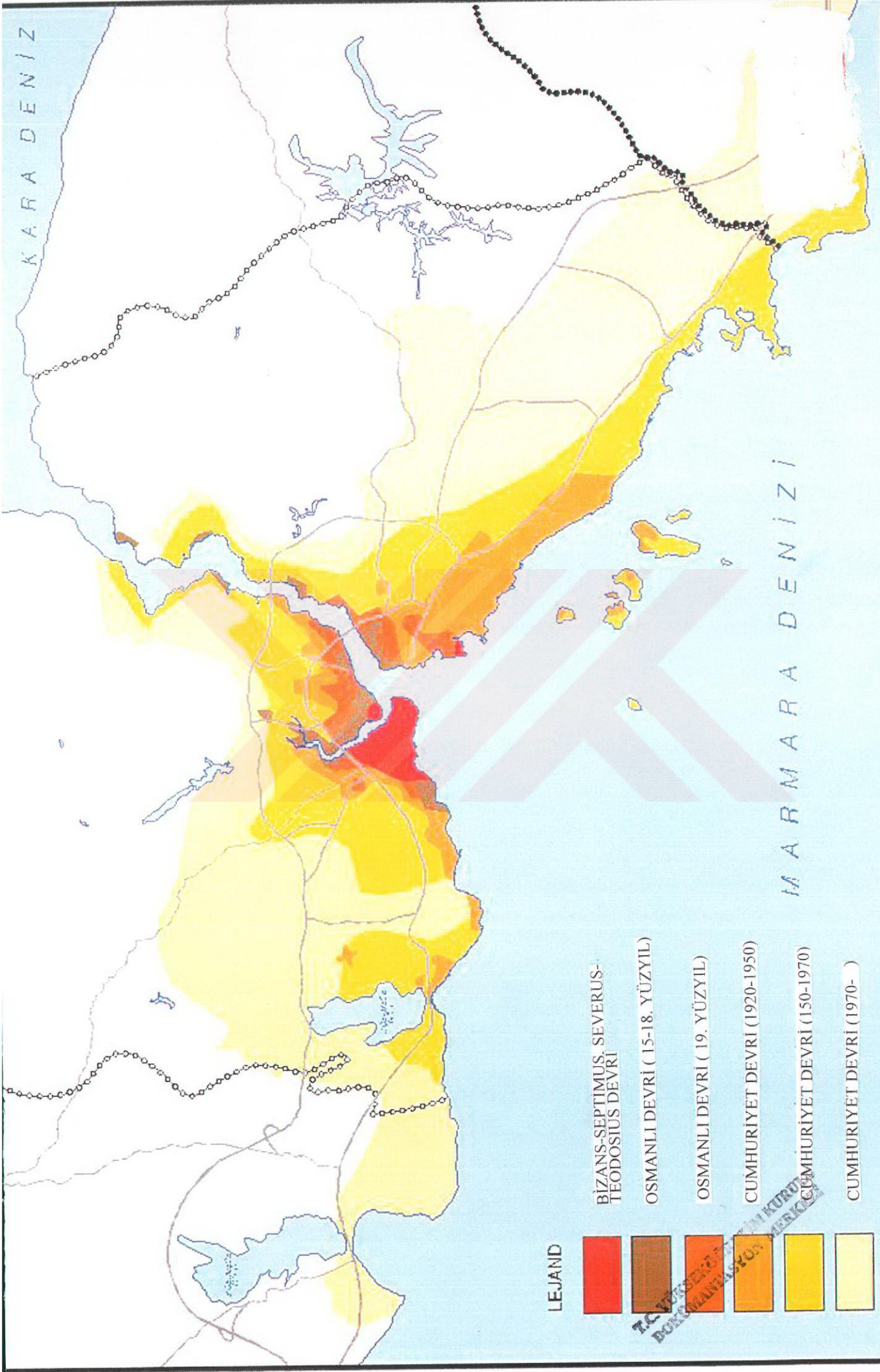
1990' lü yıllarda İstanbul son yıllarda gözlenen nüfus ve dolaylı olarak yerleşme eğilimleri makro formunu belirleyen konut alanlarının dışa doğru yayılma-saçaklanmasında, başlangıçta var olan ulaşım ağı yol gösterici olmuştur. Eski İstanbul nüfusunun yasadışı ve eski yerleşimlerin bulunduğu bölgeler, bu yeni ve dinamik yapı içinde yıkılıp yoğunlaşarak görece olarak daha yavaş büyürken, çevre alanlar, altyapı ve planları olmadan hızla gelişmiştir. Yatırım kararları, şehirlerin gelişme yönünü, hızını ve nüfusun dağılımını önemli ölçüde etkilemiştir.

Bakırköy'de, göçlerle gelen nüfusun yerleşebileceği kırsal alanların çokluğu, ulaşım ağının ve bununla birlikte gelişen sanayi ve iş alanlarının yoğunluğu, büyümeyi hızlandırmıştır. Doğu-batı yönünde geçen E-5 karayolunun kuzeyinde kalan alanlardaki sanayi ve konut alanları, nüfusun büyük kısmını barındırmaktadır. Gaziosmanpaşa, Sarıyer İlçelerinde de büyük nüfus gelişmesi olmuştur. Eminönü nüfus kaybetmiş, Beyoğlu düzenli konut bölgesi olmaktan çıkmış, çöküntü alanlarına dönüşmüştür. Doğu yakasında Kartal ve Üsküdar gelişimini sürdürmüştür. E-5 boyunca hızla gelişen sanayi, çevresinde yasadışı yerleşmelerin oluşmasına yol açmış, yapılan imar planları ile sürekli arttırılan imar hakları bölgede nüfusun hızla artması sonucunu doğurmuştur.⁴⁴

⁴⁴ Emre Aysu ; İstanbul Anakent Alanında Kentiçi Devingenlik Ölçüsü, Y.T.Ü., Mimarlık Fakültesi

LEJAND

	BİZANS-SEPTİMUS. SEVERUS-TEODOSIUS DEVRİ
	OSMANLI DEVRİ (15-18. YÜZYIL)
	OSMANLI DEVRİ (19. YÜZYIL)
	CUMHURİYET DEVRİ (1920-1950)
	CUMHURİYET DEVRİ (150-1970)
	CUMHURİYET DEVRİ (1970-)

4.4. İLDE DEMOGRAFİK YAPI VE KIRSAL ALAN İLİŞKİSİ

Tarihsel süreç içerisinde kültür, tarih, turizm, sanayi ve hizmetler şehri olan ve giderek gerek nüfus büyüklüğü, gerekse kentsel faaliyetleri bakımından ülkemiz **metropolitan** kentlerinden biri haline dönüşen İstanbul, ülke genelinde farklı bir konuma sahiptir.

İstanbul nüfus büyüklüğü açısından Türkiye'nin en büyük ili olma özelliğine sahiptir. **1997 Genel Nüfus Sayımına göre 9.057.747 kişi** olan İstanbul nüfusu Türkiye toplam nüfusun olan **62 810 111'** nin yaklaşık **%14.44'** ünü oluşturmaktadır. Bkz.Tablo (27)

YILLAR	TÜRKİYE NÜFUSU	İSTANBUL NÜFUSU	İST./TÜR.ORANI (%)
1950	20.947.188	1.166.477	5,57
1955	24.064.763	1.533.822	6,37
1960	27.754.820	1.882.092	6,78
1965	31.391.421	2.293.823	7,31
1970	35.605.176	3.019.032	8,48
1975	40.347.279	3.904.588	9,68
1980	44.736.957	4.741.890	10,60
1985	50.664.458	5.842.985	11,53
1990	56.473.035	7.309.190	12,94
1997	62 810 111	9.057.747	14,44

TABLO (27): YILLARA GÖRE TÜRKİYE VE İSTANBUL NÜFUS DEĞERLERİ

KAYNAK: D.İ.E., GENEL NÜFUS SAYIMLARI

İstanbul ilinin **1950** yılında Türkiye nüfusundan aldığı pay **% 5.57** iken, **1980'lere** gelindiğinde **% 10'lara** ve **1997** yılına gelindiğinde **% 14'** lere yükselmiştir. 1950'li yıllarda ülke genelinde yaşanan **sanayileşme** ve **tarımda makinalaşma** kırdan kente **göç** olgusuyla birlikte, özellikle İstanbul iline yönelik **nüfus hareketlerini** başlatmıştır. Bu durum 1970' lere gelindiğinde ivme kazanmış ve 1980 sonrası ise İstanbul hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir.

Bu durum itibariyle İstanbul ili ülke nüfusu içerisindeki ağırlığını her dönemde arttırarak korumaktadır Tablo (28) ' den de anlaşılacağı üzere Türkiye' de nüfusu ve **kentsel nüfusu** en fazla olan il İstanbul' dur.

YILLAR	1970	1975	1980	1985	1990	1997
KENTSEL	16.1	15.7	14.8	20.7	20.3	20.8
KIRSAL	4.6	5.3	7.3	1.2	2.4	3.15
TOPLAM	8.48	9.68	10.6	11.53	12.94	14.44

TABLO(28): YILLARA GÖRE İSTANBUL'UN TÜRKİYE TOPLAM,KENTSEL VE KIRSAL NÜFUSUNDAN ALDIĞI PAYLAR

KAYNAK: D.İ.E., GENEL NÜFUS SAYIMLARI

Ayrıca ülke genelindeki diğer metropoliten kentlerimize göre de en yüksek kentsel nüfus oranına İstanbul ilinin sahip olduğu görülmektedir. Bk. Tablo (29) ve (30).

Metropoliten alanlar	1970 (milyon)	1975 (milyon)	1980 (milyon)	1985 (milyon)	1990 (milyon)	1997 (milyon)
İSTANBUL	2.98	3.85	4.67	5.46	6.62	8.57
Ankara	1.53	2.07	2.23	2.29	2.58	3.09
İzmir	0.84	1.04	1.30	1.49	1.76	2.12
Toplam	5.34	6.96	8.20	9.25	10.96	13.78

TABLO (29) :KENTSEL VE TOPLAM NÜFUS İÇİNDE METROPOLİTEN NÜFUSUN PAYI

NÜFUS	1970	1975	1980	1985	1990	1997
Toplam	15.1	17.3	18.5	19.4	19.4	22
Kentsel	46.4	46.0	43.9	41.0	37.08	34
İSTANBULİ N kentsel nüfusi içindeki payı	55.8	55.3	57.0	59.0	60.0	62

TABLO (30) :KENTSEL VE TOPLAM NÜFUS İÇİNDE METROPOLİTEN ALANLARIN PAYI

KAYNAK: DİE VERİLERİ, ŞADUMAN SAZAK, TÜRKİYE' DE SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞMİŞLİK SEVİYESİ İLE İLGİLİ GÖSTERGELER

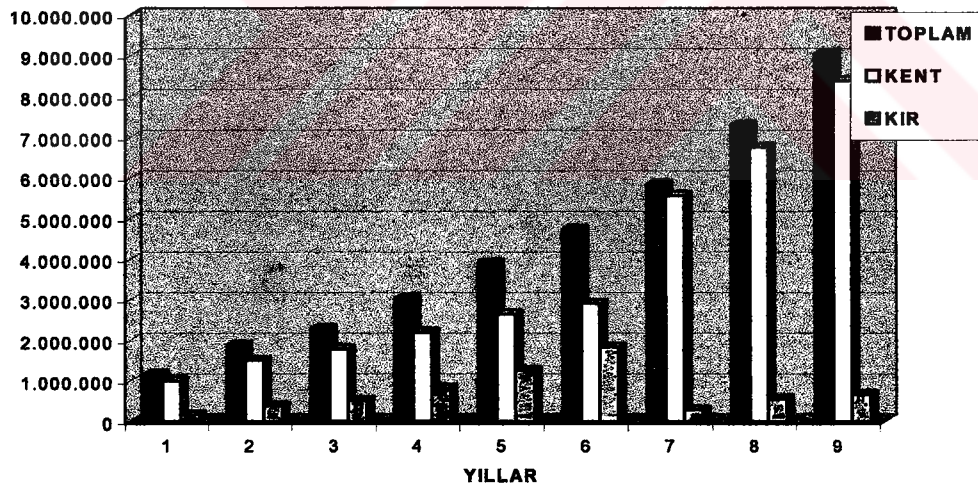
Devlet İstatistik Enstitüsü' nden alınan veriler itibariyle; İstanbul il bütününde **kent nüfusu** olarak **il ve ilçe merkezlerinin** belediye sınırları içindeki nüfus, **köy nüfusu**

olarak da il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları dışındaki bucak ve köylerin nüfusu kabul edilmiştir.

YILLAR	TOPLAM	KENT	KIR
1950	1.166.477	1.002.085	164.392
1960	1.882.092	1.506.040	376.052
1965	2.293.823	1.792.071	501.752
1970	3.019.032	2.203.337	815.695
1975	3.904.588	2.648.006	1.256.582
1980	4.741.890	2.909.455	1.832.435
1985	5.842.985	5.560.908	282.077
1990	7.309.190	6.753.929	555.261
1997	9.057.747	8.390.201	667.546

TABLO (31): YILLARA GÖRE İSTANBUL'UN TOPLAM, KENTSEL VE KIRSAL NÜFUSU

KAYNAK: D.İ.E., GENEL NÜFUS SAYIMLARI

GRAFİK (2): YILLARA GÖRE İSTANBUL'UN TOPLAM, KENTSEL VE KIRSAL NÜFUSU

KAYNAK: D.İ.E., GENEL NÜFUS SAYIMLARI

İstanbul ili ülke genelinde bahsedilen özel konumundan ötürü başta göç hareketleri olmak üzere hızlı bir nüfus artışına sahne olmakla beraber, ilin kentsel nüfusu % 90'ların üzerine çıkmıştır. Bu süreç içerisinde kentsel nüfusa oranla daha az olsa da

kırsal nüfus artmaktadır. Hızla gelişen kent, artan nüfus ihtiyacını ve gereksinimlerini karşılamak üzere başta yakın yerleşimler olmak üzere çevre kırsal alanlara yayılmaktadır. Kentin çevre köylere çok yakın ve başta ulaşım ve iletişim ilişkilerinin çok kuvvetli olması bu gelişimi hızlandırmaktadır.

1990 yılı itibariyle İstanbul iline 995.717 kişi göçlerle gelirken, giden nüfus 339.040 kişi olmuştur. Bkz. Tablo (32). Gelen nüfusun içinde en fazla paya sahip iller Kars (% 6), Sivas (% 5,3), Ankara (% 4,5), Tokat (% 3,8), Ordu (% 3,6), Trabzon (% 3,5), Erzurum (% 3,5), Giresun (% 3,5) iken en az gelen nüfusa sahip iller Hakkari, Burdur, Karaman, Şırnak ve Uşak'tır. Gelen nüfus hareketi ağırlıklı Karadeniz, İç ve Doğu Anadolu Bölgeleri illerinden olmaktadır.

Giden nüfus içinde ise en fazla paya sahip iller, Kocaeli (% 9,2), Ankara (% 6,9), İzmir (% 5,1), Tekirdağ (% 4,2), Bursa (% 4,1), Antalya (% 3,8) iken, en az giden nüfusa sahip iller Kocaeli, Karaman, Şırnak, Burdur, Kırıkkale, Aksaray, Kırşehir, Hakkari olarak görülmektedir. Giden nüfus hareketi ağırlıklı yine büyük metropol ve şehirlerin yer aldığı batı bölgelerine olmaktadır.

İstanbul Metropoliten Alanına gelen ve giden nüfus değerleri farkı incelendiğinde ise; en fazla paya sahip iller Kars (% 8,2), Sivas (% 6,9), Tokat (%5,1), Erzurum (% 4,5), Trabzon (% 4,5), Ordu (% 4,1), Giresun (% 4) iken İstanbul'dan göç alan iller (İstanbul'a verdiği nüfustan daha fazlasını alan) Kocaeli, Antalya, Tekirdağ ve Muğla illeri olarak ortaya çıkmaktadır. İstanbul'a en fazla göç veren iller İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu illeri olarak görülmekte, İstanbul'dan göç alan iller ise yakın çevredeki, büyük şehirler ve güney illeri olarak ortaya çıkmaktadır.

	İLLER	GELEN	GİDEN	FARK		İLLER	GELEN	GİDEN	FARK
1	KARS	60030	5850	54180	38	SAKARYA	13083	7219	5864
2	SİVAS	52835	7213	45622	39	MARDİN	7645	1835	5810
3	TOKAT	38243	4819	33424	40	EDİRNE	11010	5380	5630
4	ERZURUM	34674	4799	29875	41	VAN	7327	1900	5427
5	TRABZON	34942	5617	29325	42	NİĞDE	6911	1732	5179
6	ORDU	35388	8503	26885	43	BOLU	9830	4811	5019
7	GİRESUN	34465	8069	26396	44	KIRKLARELİ	9488	5218	4270
8	SAMSUN	33115	8015	25100	45	HATAY	7290	3051	4239
9	MALATYA	28898	5038	23860	46	ŞURFA	5968	2347	3621
10	KASTAMONU	31280	7700	23580	47	AFYON	4715	1547	3168
11	ERZİNCAN	26369	4687	21682	48	KİRŞEHİR	3815	886	2929
12	RİZE	26018	4832	21186	49	ÇANAKKALE	7698	5110	2588
13	ANKARA	44394	23440	20954	50	ESKİŞEHİR	7186	4808	2378
14	SİNOP	23790	4378	19412	51	ISPARTA	4485	2305	2180
15	ZONGULDAK	24115	5664	18451	52	KIRIKKALE	2766	696	2070
16	AMASYA	15042	2395	12647	53	İÇEL	6742	5233	1509
17	GÜMÜŞHANE	12950	1597	11353	54	İZMİR	18742	17272	1470
18	KAYSERİ	14785	4670	10115	55	KÜTAHYA	3093	1666	1427
19	BAYBURT	11220	1264	9956	56	BALIKESİR	10936	9519	1417
20	SİİRT	11284	1556	9728	57	AKSARAY	2192	776	1416
21	BİNGÖL	11108	1382	9726	58	MANİSA	3779	2628	1151
22	ÇORUM	12054	2539	9515	59	BURSA	14500	13781	719
23	ELAZIĞ	11630	2297	9333	60	BİLECİK	2731	2068	663
24	BİTLİS	9701	1074	8627	61	ŞIRNAK	1267	605	662
25	DİYARBAKIR	11665	3123	8542	62	KARAMAN	1163	578	585
26	KONYA	14057	5697	8360	63	AYDIN	3274	2787	487
27	TUNCELİ	8989	1417	7572	64	BURDUR	1077	617	460
28	AĞRI	10213	2679	7534	65	UŞAK	1644	1357	287
29	G. ANTEP	10936	3666	7270	66	DENİZLİ	2549	2265	284
30	YOZGAT	8650	1540	7110	67	BATMAN	1942	1729	213
31	ÇANKIRI	10700	3677	7023	68	HAKKARİ	1097	926	171
32	K.MARAŞ	8604	1647	6957	69	MUĞLA	3493	5032	-1539
33	MUŞ	7891	1073	6818	70	TEKİRDAĞ	12644	14353	-1709
34	ARTVİN	8337	1552	6785	71	ANTALYA	6300	12871	-6571
35	NEVŞEHİR	8146	1642	6504	72	KOCAELİ	20514	31037	-10523
36	ADANA	12718	6300	6418		TOPLAM	995717	339040	656677
37	ADIYAMAN	7585	1684	5901		YAB.ÜLKE	103529	2510	101019

TABLO (32): 1990 YILI İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINA GÖÇ DURUMU

KAYNAK : D.İ.E., DAİMİ İKAMETGAHA GÖRE İÇ GÖÇLER, 1990

1950 yılında kentsel nüfus % 86 iken kırsal yerleşmeler nüfusu % 14 idi. Bu döneme dek ilde kırsal yerleşmelerin nüfus ağırlığını koruduğunu ancak 1950' li yıllarda başlayan malum sanayi faaliyetlerinin gelişmesi ile kentsel nüfusun giderek arttığını, kırsal nüfusun oranının azaldığını görmekteyiz. 1970' li yıllara gelindiğinde toplam

nüfus içerisinde kentsel nüfus oranı % 73' e düşerken, kırsal kesimdeki nüfus % 27 oranına yükselmiş 1985 yılında % 38' lik oranla kırsal nüfus il içerisinde en yüksek değerine ulaşmıştır. Bkz. Tablo (33).

Bu durum ilde 1950' li yıllarda başlayan sanayileşme hareketleri sonucu yoğun göç yaşanmasının ve göç eden kimselerin genellikle sanayi faaliyetlerinin yer aldığı yakın kırsal alanları tercih etmesinin tipik bir göstergesidir. 1980' li yıllardan itibaren başta nüfus kriteri göz edilerek alınan kararlarla idari bölünmeler yaşanmış ve bu alanlar kentsel alan sınırları içine dahil edilmişlerdir. Daha sonraki yıllardaki oranların düşük olmasının başlıca nedenlerinden biri budur. Kırsal alan nüfusu oransal olarak düşmektedir ancak bu alanlar üzerinde kentleşme hareketleri hızla gelişmektedir.

NÜFUS	1950	1970	1975	1980	1985	1990	1997
KENT	86	73	68	62	95	92	92
KIR	14	27	32	38	5	8	8

TABLO (33): YILLARA GÖRE İL BÜTÜNÜNDE KENTSEL VE KIRSAL ALANLARIN TOPLAM NÜFUS İÇERİSİNDEKİ ORANI

KAYNAK: D.İ.E., GENEL NÜFUS SAYIMLARI

Kentsel alanların genişlemesi ve idari sınırların değişmesi sonucu kırsal alanlardaki yerleşimlerin nüfus oranları, toplam nüfus oranı içerisinde az bir paya sahipmiş gibi gözükse de kırsal alanların nüfusu her dönemde artmaktadır. Ancak önemli bir husus İstanbul il bütününde yer alan ve bahse konu köylerin üretimleri, yerleşmeleri, nüfus ve yaşam biçimlerinin klasik köylerden ayrı olduğunun unutulmaması gerektiğidir. Kırsal alan nüfusu olarak tanımlanan halkın tarım tek geçim yolu olmamakla beraber bu alanlar başta sanayi olmak üzere çeşitli iş gücünü barındırmaktadır.

Bu bağlamda ilde bahse konu olan köy yerleşimleri, nüfusun sosyo – ekonomik yapısı, arazi mülkiyeti ile..... geleneksel köy yapısından farklılıklar göstermektedir.

Tablo (34) incelendiğinde; İstanbul il bütününde belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde yer alan yerleşimlerde, kentsel nüfus hızlı artışının beraberinde kırsal alan nüfusunun da arttığı ve yeni yerleşim yerlerinin açılarak idari sınırların değiştiği alanların varlığı dikkat çekmektedir. Bu alanlar süreç içerisinde artan nüfus büyüklüğü ile beraber ilçe ve belde belediyelerine dönüşmektedir. Kente yönelik devam eden göç hareketlerinin kentin yakın kırsal alanlarına yönelmesinin sebeplerinin başında, 1980 yılı sonrası açılan TEM otoyolu ile ulaşım ilişkilerinin iyice kuvvetlenmesidir. Buna paralel olarak başta yatırımcıların sanayi faaliyetlerini taşımaları ve kentin stresli ortamından kaçmak isteyen kimselerin oturma amaçlı kentin çeperlerinde yer alan yerleşimleri seçmelerini tetiklemiştir.

1985 yılında 15 ilçe belediye sınırları içerisinde ve 4 ilçede mücavir alan sınırları dışında yer almak üzere toplam 19 ilçe bulunmaktadır. Toplam il nüfusu olan 5.842.985 kişi içerisinde kırsal nüfus 282.077 kişi ile % 5'lik bir orana sahiptir ve toplam 243 adet köy yerleşimi bulunmaktadır. Kırsal nüfus ağırlıklı olarak mücavir alan sınırı dışında yer alan **Çatalca, Silivri, Şile ve Yalova** ilçelerinde toplanmıştır.

1990 yılında Büyükşehir belediye sınırları içerisinde ilçe sayısı 20 ve mücavir alan sınırları dışında 5 ilçe olmak üzere toplamda 25 ilçeye ulaşmıştır. Yeni kurulan ilçeler **Bayrampaşa, Kağıthane, Küçükçekmece, Pendik, Ümraniye ve Büyükçekmece** olup daha önceleri kentin yakınında yer alan kırsal nitelikli sayılabilecek yerleşimlerdir. Bu yıl itibariyle toplam il nüfusu olan 7.309.190 kişi içerisinde kırsal nüfus 555.261 kişi ile % 8'lik bir orana ve köy sayısı 246' ya çıkmıştır. Kırsal nüfus ağırlıklı olarak mücavir alan sınırı dışında yer alan yine **B.çekmece, Çatalca, Silivri, Şile ve Yalova** ilçelerinde toplanmıştır.

1997 yılına gelindiğinde ise Büyükşehir belediye sınırları içerisinde ilçe sayısı 27 ve mücavir alan sınırları dışında 5 ilçe olmak üzere toplamda 32 ilçeye ulaşmıştır. Yeni kurulan ilçeler **Bağcılar, Bahçelievler, Esenler, Güngören Maltepe, Tuzla,**

İLÇELER	1985 NÜFUS		1990 NÜFUS		1997 NÜFUS	
	KIR	KENT	KIR	KENT	KIR	KENT
ADALAR	-	14.785	-	19.413	-	14.996
AVCILAR	-	-	-	-	-	214.383
BAĞCILAR	-	-	-	-	-	479.921
B.EVLER	-	-	-	-	-	442.147
BAKIRKÖY	2138	1.236.204	-	1.328.276	-	214.417
B.PAŞA	-	-	-	212.570	-	236.046
BEŞİKTAŞ	-	204.911	-	192.210	-	194.676
BEYKOZ	17.366	118.697	21.711	142.075	27.014	161.544
BEYOĞLU	-	245.999	-	229.000	-	226.582
EMİNÖNÜ	-	93.383	-	83.444	-	50.135
ESENLER					-	340.249
EYÜP	7.300	369.887	11.941	200.045	15.880	233.713
FATİH	-	497.459	-	462.464	-	-
G. O. PAŞA	10.714	279.127	39.481	354.186	74.884	74.884
GÜNGÖREN	-	-	-	-	-	-
KADIKÖY	-	577.863	-	648.282	-	-
KAĞITHANE	-	-	-	269.042	-	-49.392
KARTAL	14.882	557.664	105.055	506.477	49.392	692
K.ÇEKMECE	-	-	9.988	469.431	692	-
MALTEPE					-	5.201
PENDİK	-	-	6.271	289.380	5.201	14.396
SARIYER	9.087	138.416	11.797	160.075	14.396	-
ŞİŞLİ	-	526.526	-	250.478	-	8.028
TUZLA	-	-	-	-	8.028	103.891
ÜMRANİYE	-	-	59.166	242.091	103.891	-
ÜSKÜDAR	22973	467.212	-	395.623	-	-
Z. BURNU	-	147.849	-	165.679	-	239.244
B.ÇEKMECE	-	-	120.516	22.394	239.244	54.592
ÇATALCA	106.910	10.470	52.691	11.550	54.592	56.691
SİLİVRİ	39.858	15.767	51.550	26.049	56.691	-
ŞİLE	14.478	4.832	17.500	7.782	17.641	8.108
YALOVA	36.371	53.857	47.594	65.823	-	-
TOPLAM	282.077	5.560.908	555.261	6.753.929	667.546	8.390.201

TABLO (34): YILLARA GÖRE İSTANBUL İL BÜTÜNÜNDE İLÇELERİN KIR VE KENT NÜFUSLARI

KAYNAK: DİE VERİLERİ

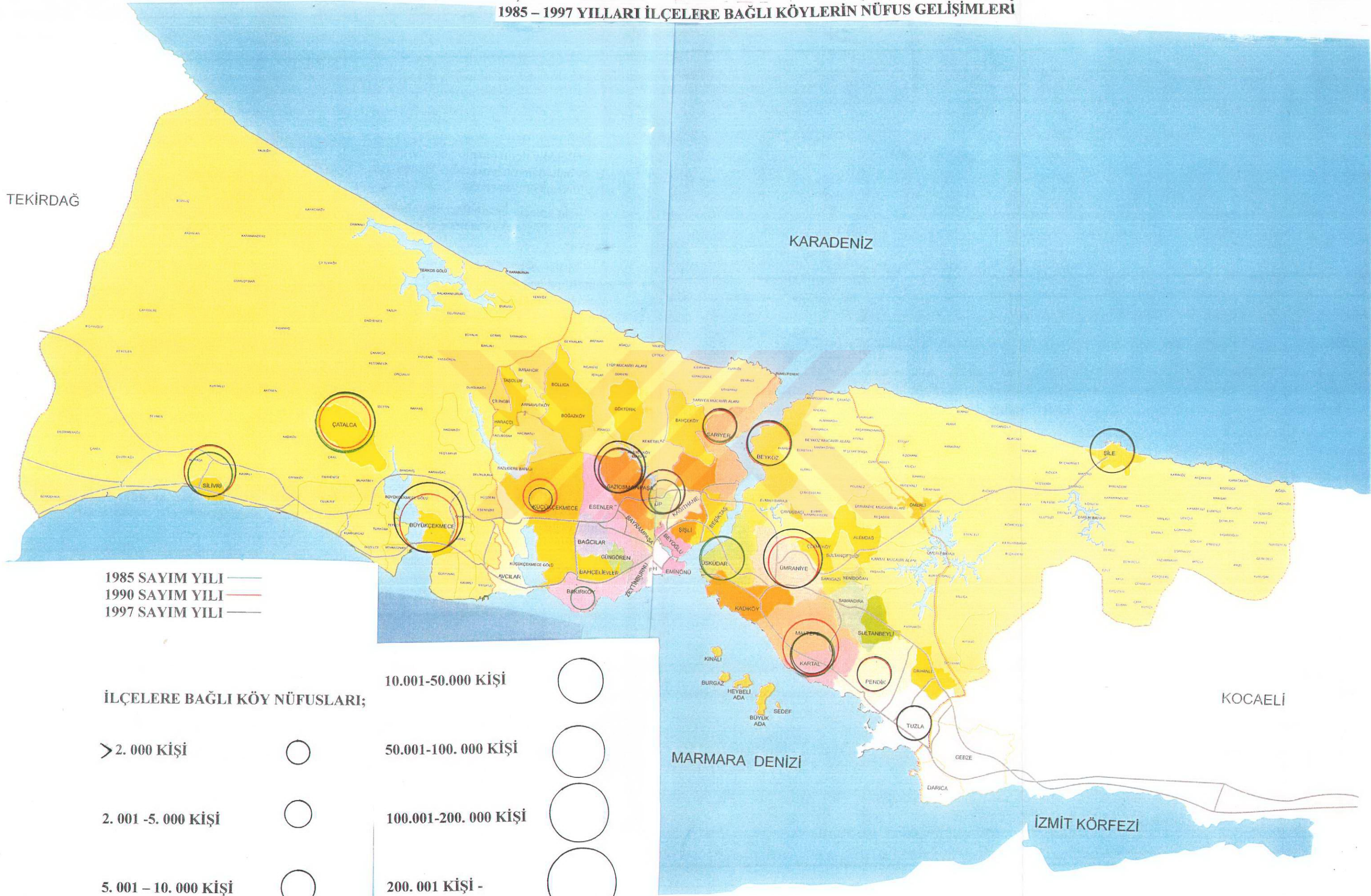
KENT: il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları içindeki nüfus

KIR: il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları dışındaki bucak ve köyler

1985 - 1997 YILLARI İLÇELERE BAĞLI KÖYLERİN NÜFUS GELİŞİMLERİ

TEKİRDAĞ

KARADENİZ

1985 SAYIM YILI —
1990 SAYIM YILI —
1997 SAYIM YILI —

İLÇELERE BAĞLI KÖY NÜFUSLARI;

- > 2.000 Kişi ○
- 2.001 - 5.000 Kişi ○
- 5.001 - 10.000 Kişi ○

- 10.001-50.000 Kişi ○
- 50.001-100.000 Kişi ○
- 100.001-200.000 Kişi ○
- 200.001 Kişi - ○

olup daha önceleri kentin yakınında yer alan kırsal nitelikli sayılabilecek yerleşimlerdir. Bu yıl itibariyle toplam il nüfusu olan 9. 057.747 kişi içerisinde kırsal nüfus 667.546 kişi ile % 8'lik bir oran ve köy sayısı **214 adet** olmaktadır. Kırsal nüfus ağırlıklı olarak mücavir alan sınırı dışında yer alan yine **B.çekmece, Çatalca, Silivri, Şile** ilçelerinde toplanmıştır. Yalova ilçe konumundan çıkartılmıştır. Bu veriler itibariyle il bütünündeki kentleşme paralelinde kent çeperlerinde yer alan yakın kırsal yerleşimlerin yutulması kentsel alan dahil edildiğini görmekteyiz. Kente yönelik göç hareketlerinin özellikle bu kırsal yerleşim yerlerine olması, süreç içerisinde bu alanların kente eklenmesi ihtimalini arttırmaktadır.

NÜFUS ARALIĞI	1985 YILI		1990 YILI		1997 YILI	
	KÖY SAYISI	NÜFUS	KÖY SAYISI	NÜFUS	KÖY SAYISI	NÜFUS
0-2. 000	215	145.911	196	135.299	162	107.360
2. 001-5. 000	20	64.047	32	94.910	28	91.285
5.001-10. 000	8	72.119	10	73.728	9	65.787
10. 001+			8	251.324	15	403.114
TOPLAM	243	282.077	246	555.261	214	667.546

TABLO (35): YILLARA GÖRE İSTANBUL İL BÜTÜNÜNDE KÖY SAYISI VE NÜFUSLARI
KAYNAK: DİE VERİLERİ

İlde 1950 yılı sonrası her dönemde 0-2000 kişilik nüfus azalmasına karşın, 2.000 - 5.000, 5.000-10.000 ve 10.000 kişi üzeri nüfus artmaktadır. Bu durum özellikle 1985 yılı sonrası daha hızlı gelişmiştir. Bkz. Tablo (35). Bu bağlamda ilde kırsal karakterin ağırlıklı olduğu mücavir alan sınırı dışında yer alan ilçelerin köy ve bucak sayılarındaki gelişim ise Tablo(36)' da verilmiştir.

İLÇELER	1985 KIR		1990 KIR		1997 KIR	
	BUCAK SAYISI	KÖY SAYISI	BUCAK SAYISI	KÖY SAYISI	BUCAK SAYISI	KÖY SAYISI
ÇATALCA	5	56	4	42	3	43
SİLİVRİ	2	23	2	23	2	23
ŞİLE	4	46	4	48	4	51
YALOVA	3	31	3	31	-	-
B.ÇEKMECE	-	-	1	12	1	12
TOPLAM	14	156	14	157	12	129

TABLO (36): YILLARA GÖRE İSTANBUL MÜCAVİR ALANLARINDA YER ALAN KÖY VE BUCAK SAYILARI
KAYNAK: DİE VERİLERİ

BEYKOZ ORMAN KÖYLERİNDEN GÖRÜNTÜLER

4.5. İLDE KIRSAL ALANLAR VE FAALİYETLERİ

4.5.1. TARIM

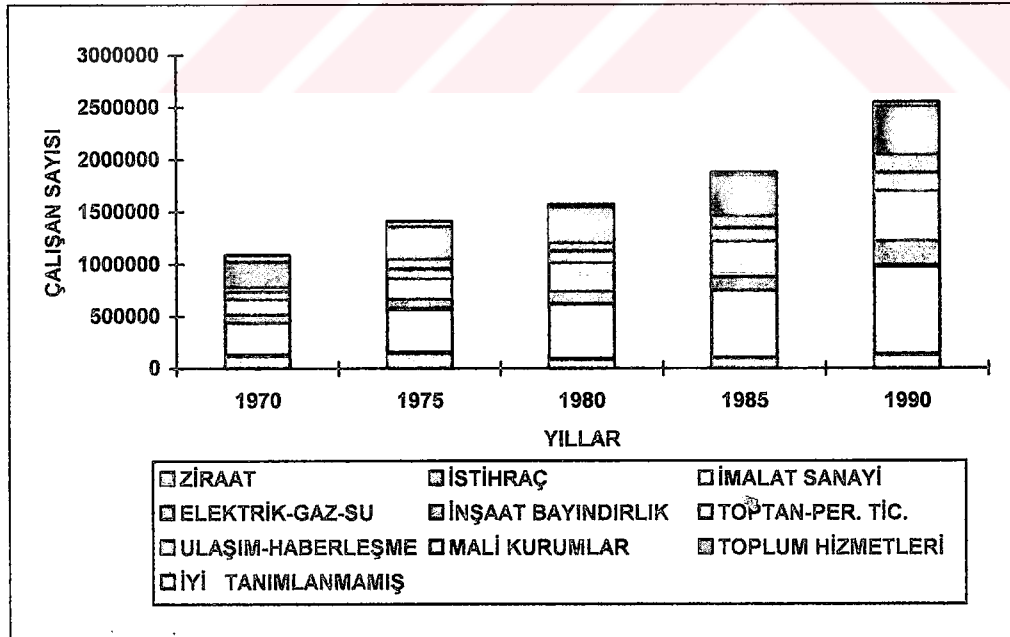
Tarihin eski dönemlerinden beri İstanbul ekonomik, toplumsal ve kültürel bir merkez olma niteliğini günümüzde değin sürdürmektedir. Bu durum itibariyle il bütününde tarih içerisinde tarımsal üretim açısından bir merkez özelliği taşımamaktadır. İlde sanayi, ticaret gibi tarım dışı faaliyetler her zaman için ön planda olmakla beraber Cumhuriyet döneminde de artmış, dolayısıyla tarımın önemi ve payı giderek azalmıştır.

İstanbul, ülkenin genel ekonomik yapısının aksine, sanayi ve hizmetler sektöründe uzmanlaşmıştır. Türkiye’de 1970 yılında aktif nüfusun yaklaşık % 9’u sanayi sektöründe çalışırken, İstanbul % 28’ lik bir oranla ülke oranının 3 katından fazla bir değere çıkmaktadır. 1990 yılında ise Türkiye’de aktif nüfusun % 12’si, Marmara Bölgesinin de % 24’ü sanayi sektöründe çalışırken, % 33 ile ülke oranın yaklaşık 3 katına çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra 1970 yılında Türkiye’de % 21’lik hizmetler sektörü payına karşın, İstanbul’da bu sektörde % 54 oranındaki çalışanı ile İstanbul ülkenin hizmetler merkezi durumundadır. Kentleşme olgusuyla beraber 1990 yılında Türkiye % 33’e ulaşan hizmetler sektörü oranına karşın, İstanbul’da % 60’a ulaşan hizmetler sektörü ülke genelinin ve Marmara Bölgesinin (% 47) yine çok üzerinde bir değere sahiptir.

SEKTÖRLER	1970	ORAN (%)	1975	ORAN (%)	1980	ORAN (%)	1985	ORAN (%)	1990	ORAN (%)
ZİRAAT	120208	11,07	141784	10,10	85730	5,48	97439	5,20	130332	5,13
İSTİHRAÇ	7434	0,68	10958	0,78	5773	0,37	5982	0,32	8009	0,32
İMALAT SANAYİ	308097	28,38	413992	29,50	526490	33,66	642145	34,27	834888	32,87
ELEKTRİK-GAZ-SU	4192	0,39	7711	0,55	6177	0,39	3917	0,21	17128	0,67
İNŞAAT BAYINDIRLIK	72787	6,70	87280	6,22	111690	7,14	122936	6,56	224126	8,82
TOPTAN-PER. TİC.	149680	13,79	197803	14,09	279699	17,88	345999	18,47	486177	19,14
ULAŞIM-HABERLEŞME	70592	6,50	91113	6,49	104929	6,71	122064	6,51	167467	6,59
MALİ KURUMLAR	47692	4,39	96197	6,85	82715	5,29	120662	6,44	179558	7,07
TOPLUM HİZMETLERİ	235985	21,74	303420	21,62	333587	21,33	384393	20,52	456245	17,96
İYİ TANIMLANMAMIŞ	68988	6,35	53213	3,79	27149	1,74	28060	1,50	42443	1,67
TOPLAM	1085655	100,00	1403471	100,00	1563939	100,00	1873597	100,00	2539963	100,00

TABLO (37): İSTANBUL 'DA YILLARA GÖRE SEKTÖREL DAĞILIM

GRAFİK (3): İSTANBUL ' DA YILLARA GÖRE SEKTÖREL DAĞILIM

KAYNAK: D.İ.E. NÜFUSUN SOSYAL VE EKONOMİK NİTELİKLERİ

İstanbul ilinde ekonomik faaliyetlerde istihdam dağılımı ülke ve bölgeye göre oldukça farklı bir görünümde. 1970 yılı verilerine göre Türkiye ekonomik açıdan, çalışanların yaklaşık % 68'inin istihdam edildiği tarımsal bir karaktere sahiptir. Süreç içinde kentleşme hızının artmasıyla birlikte 1990 yılında tarım sektörü bir miktar azalmasına rağmen % 54 gibi bir değerle yine en yüksek istihdama sahip sektördür. Bu oran, Marmara Bölgesinde % 29, İstanbul'da ise % 5'dir.

Esasen ilin doğal ve ekonomik koşulları tarımsal faaliyete çok elverişli olmakla beraber, ülke genelindeki pozisyonu nedeniyle il tarım dışı faaliyetlerde gelişmiştir.

İstanbul'da toprak mülkiyeti, tarımsal işletme büyüklükleri göz önüne alındığında, küçük topraklı ailelerin büyük çoğunluğu oluşturduğu bunu orta büyüklükteki işletmelerin izlediği görülmüştür. Büyük ölçekli işletmeler ise, yok denecek kadar azdır. Böylece İstanbul'un tarım sektörünü, küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır.

1991 Tarım Sayımı Sonuçlarına göre ilde tarımsal işletmelerin % 74'ünü oluşturan 50 dekardan az alana sahip işletmelerin toplam araziler içindeki payı % 29 iken, işledikleri arazi toplam içinde % 25 dir.

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (da)	İŞLETME SAYISI	%	TOPLAM ARAZİ (da)	%	İŞLENEN ALAN (da)	%
0 - 49	26.799	74	459.865	29	321.545	25
50 - 99	4.904	14	308.822	20	272.385	21
100 - 499	4.278	12	724.631	46	642.894	50
500 - 999	71	0,2	35.706	2,3	35.676	2,8
1000 - 5000	8	0,02	16.922	1,08	14.353	1,1
5000 +	2	0,01	14.580	0,9	7.350	0,6
TOPLAM	36.062	100	1.560.526	100	1.294.203	100

TABLO(38): İSTANBUL'DAKİ TARIM İŞLETMELERİNİN BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE SAYI, ARAZİ, İŞLENEN ALAN DAĞILIMI

KAYNAK: D.İ.E. 1991 GENEL TARIM SAYIMI,

Tarımsal işletmelerin % 14'ünü oluşturan 50 - 99 dekarlık işletmelerin arazi payı % 20 iken işlenen arazideki oranları % 21'dir. Bu oranlar Türkiye ortalamaları ile karşılaştırıldığında paralellik gösterdiği görülmektedir. İstanbul'da küçük topraklı işletmelerin bu kadar yaygın olmasının en önemli nedeni ülke genelinde olduğu gibi 1950'lerden sonra tarıma modern girdilerin katılmasıyla hızlanan topraksızlaşma süreci ve miras yolu ile toprakların bölünmesidir.

Büyük işletmelerin gittikçe parçalanmaya devam ettiklerinin de bir göstergesini 500 dekardan büyük işletmelerin toplam içindeki oranı % 1 ve işledikleri arazi oranı % 4,1 gibi çok düşük değerlere inmesinden anlamaktayız.

1995 yılı Nazım İmar Planı Raporu' na göre İstanbul il genelinde mevsimlik işçi çalıştıran işletmeler % 39'luk bir orana sahiptir. Özellikle orta daha sonrada küçük ölçekli işletmeler bu işçilerin çoğunluğunu içermektedir. İşletmelerin % 86,6'sı gibi büyük bir kısmı da kendi arazisini işlemekte, ortakçılık ve kiracılık yaygın olmayan bir kullanım biçimi olarak gözükmektedir.

Tarım yapılan ya da yapılacak nitelikteki topraklar, hızla gelişen kentleşmenin baskısı altındadır. 1950'lerden sonra, büyük bir artış gösteren nüfusla birlikte yayılan kentsel alan, ekim alanlarını kimi yerlerde yok etmiş, kimi yerlerde gerilere doğru itmiştir. Bu arada tarımsal makineleşmenin karşıt yöndeki etkisiyle yeni alanlar açılmış; böylece ekim alanları bir yandan genişleme eğilimi gösterirken, bir yandan da daralma süreci içine girmiştir. Fakat ekim alanlarındaki artış hızı Türkiye genelinde % 93 dolayında olurken İstanbul'da ancak % 35'e yaklaşabilmiştir.

İlde yakın dönemlere kadar B. Çekmece ve Silivri kıyılarına dek uzanan tarla tarımı yapılan alanlar, kıyı boyunca özellikle ikinci konut türü yerleşmelerin oluşması sonucu iç kesimlere itilmiştir. İlde bitkisel üretim yapılan alanlarda, çoğunlukla çok yönlü bir tarım uygulamakta ve çeşitli ürünler üretilmektedir.

Kullanılan arazinin % 70'ini tarla arazisi, % 6'sını meyve ve diğer uzun ömürlü bitkilerin kapladığı alanlar, % 5,4' ünü sebze ve çiçek bahçeleri oluşturmaktadır.

Yalova İlçesinde ise önceleri tarım egemenken, ulaşımda sağlanan kolaylıklar, talebin artması ve kar oranının yüksekliği diğer yandan işlenecek topraklarında kısıtlılığı nedeniyle tarımsal işletmelerin küçük parçalar haline gelmesinin tarla tarımını çekici bir uğraş olmaktan çıkarması, üreticilerin sebze, meyve ve daha sonra da çiçek üretimine yönelmelerine yol açmıştır. İstanbul ili toplam 571 200 ha alana sahiptir. Bu oran Türkiye yüzölçümünün toplam binde 7'sini kapsamaktadır.⁴⁵ Günümüzde ilçenin il kapsamı dışına alınmasıyla beraber az olan bu potansiyel de yitirilmiştir.

Toprak yapısı ve iklim koşulları itibariyle İstanbul'un üretimde çeşitliliğe elverişlidir. İlde çeşitli ürünler üretilmekte ve tarla tarımı yanında bağ-bahçe tarımı gittikçe önem kazanmaktadır. Bitkisel üretimde en az iklim özellikleri kadar toprak özellikleri de verimliliğe etki yapmaktadır. İl toprakları, bu bakımdan da tarıma elverişlidir. İl topraklarının %91'e yakını kullanım amaçları açısından tarıma elverişlidir. Bu değer, %94 olan ülke ortalamasının altında olmakla birlikte bitkisel üretime elverişli, 1.-4. yetenek sınıfına giren toprakların oranı ülke ortalamasından çok yüksek, buna karşın hiçbir tarımsal faaliyete olanak tanımayan 8. sınıf toprakların oranı,ülke ortalamasından çok düşüktür.

Buğday, yulaf, ayçiçeği gibi bitkiler ile sebze ve meyve bahçeleri, bostanlar ve çiçek seraları ilin kuru ve sulu tarımını oluşturmaktadır.

Tahıl ekim alanları azalmakla beraber hala ekili alan içinde en geniş yeri tahıllar kaplamaktadır. Tahıl ekiminin yoğun olduğu yerler, ilin batı kesiminde ve Trakya iklimi özellikleri görülen Çatalca ve Silivri İlçeleridir. Tahıllardan da en çok buğday, yulaf, mısır ve arpa ekilmektedir. Tahıl alanlarındaki artış, asıl olarak buğday alanlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Öteki tahıl türlerinin ekimi önemli ölçüde azalmıştır.

⁴⁵ D.İ.E. 1991 Genel Tarım Sayımı

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI
KIRSAL AMAÇLI ARAZİ
KULLANIŞI

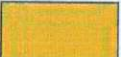
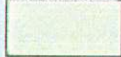
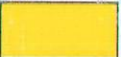

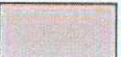

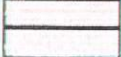

K A R A D E N İ Z

M A R M A R A D E N İ Z İ

İZMİR KÖRFEZİ

HARİTA 5

LEJAND

	ZEYTİN		FUNDA
	CAYIR		NADAS
	ORMAN		SULU TARIM
	BAĞ - BAHCE		SAHİL KUMLUĞU
	MERA		BAĞ (KORU)
	İL SINIRI METROPOLİTEN		ŞEHİRSEL VE KIRSAL YERLEŞME ALANLARI

İstanbul il toprakları ve iklimi, ülkede yetişen meyvelerin birkaçı dışında hemen hemen tümünün yetişmesine elverişlidir. İl genelinde meyve üretimi incelendiğinde 1970’de meyve üreten ağaç sayısı 1.8 milyona yakın iken, 1975’de 2.2 milyona yaklaşmış, 1980’de ise yeniden 1.8 milyon dolayına inmiş, 1992 verilerine göre ise 2.5 milyon dolayındadır. İlde en çok üretilen meyve elmadır (%63,8) onu %13 ile armut %2,1 ile ayva ve %0,1 ile muşmula üretimi izlemektedir.⁴⁶

İstanbul ilinde kentin yakın çevresinde yer alan meyve ve sebze yetiştirme alanları kentsel nüfusun artışına paralel olarak kentin mekansal olarak da yayılması sonucu, arsaya dönüşmektedir Buna karşın kent içinde kalmış sebze bostanları vardır. İstanbul sebze üretimi il tüketiminin ancak bir bölümünü karşılamaktadır.

Günümüze değin nüfusu gittikçe artan il genelinde sanayi, iskan, ulaştırma, turizm, vb.. gibi çeşitli kentsel talepler sonucu tarım dışı amaçlı arazi kullanımını hızla süregelmıştır. Söz konusu alanlar il ve ülke nüfusu açısından önem teşkil ettiğinden ötürü, öncelikle üretim ortamı olan toprak kaynağımızı korumak ve kabiliyetlerine uygun, planlı ve dengeli dağılımının sağlanması zorunludur.

4.5.2. HAYVANCILIK

İstanbul’ da 1981 yılında belirlenen toplam evcil hayvan sayısı 343 005 baştır. Bunun yarıya yakını koyun teşkil etmektedir. Öküz, inek ve manda miktarları da azımsanmayacak orandadır. Kümes hayvanlarından tavuk ve horozun 1981 yılında tespit edilen miktarı 2 290 916’ dır. Bir miktar da hindi bulunmaktadır. Arıcılık ilde iyi durumdadır. Az da olsa ipek böcekçiliği de yapılmaktadır. Üretimi yapılan hayvansal ürünler et, süt, deri, yumurta, bal, balmumu, kıl ve kozadır.⁴⁷

⁴⁶ 1/50 000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Mart 1995, İstanbul, S:118

⁴⁷ İstanbul İli Arazi Varlığı, T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1987, S:14

4.5.3. ORMANCILIK

İklimin elverişliliği ve dik , çok dik ve sarp eğimli dalgalı arazilerin önemli bir oran teşkil etmesi dolayısıyla orman ve fundalıklar İstanbul ilinde % 1.8' lik bir oranla 28 010 ha.' dır. İstanbul' da genel olarak, Akdeniz tipi bitki örtüsü egemendir. İlde, orman ve fundalıklar geniş alanlar kaplar.Mera ve çayır niteliğindeki kesimlerde de buğdaygiller ve baklagillerden çeşitli yem bitkilerine rastlanmaktadır.Çorak ve bozuk drenajlı alanlarda ise, bu koşullara uygun bitki türleri bulunmaktadır. Akdeniz iklimine özgü bitkiler, uzunca ve kurak bir yaz mevsimine uyum sağlamış türlerdir.

31.08.1956 Tarihli 6831 Sayılı Orman Kanunu' na göre; Orman Genel Müdürlüğü yeri ve özelliği de dikkate alarak gerekli göreceği ormanları ve orman rejimine giren sahaları, bu amacın gerçekleşmesi için Milli parklar, Tabiat Parkları, Tabiat Anıtları, Tabiat Koruma Sahaları ve orman dinlenme yerleri olarak ayırır, düzenler ve gerektiğinde işletir veya işlettirir.

İstanbul ilinde **Beykoz / Polonezköy** ve civarı 31.03.1994 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile "**Tabiat Parkı**" olarak ilan edilmiştir.

Polonezköy uzun yıllardır kentin rekreasyon gereksinimine belirli ölçülerle hizmet veren bir mekandır. (binicilik, yürüyüş, piknik) Tarihinden gelen özelliklerden dolayı da uluslararası bir öneme sahiptir. Köyün kurulmasında Polonyalı kişilerin öncülük etmesi bu alana bu adın verilmesini sonucunu doğurmuştur.

Son yıllarda kentsel baskı altında kalmaya başlayan bu alanın doğal yapısının hızla yok olmasını engellemek amacıyla 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu hükümleri doğrultusunda "bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçası" kapsamında değerlendirilerek "Tabiat Parkı" ilan edilen bu alanın planlama yetkisi Orman Bakanlığı'na verilmiştir.

Bu alanın özellik ve nitelikleri göz önünde tutularak, koruma ve kullanma araçlarını gerçekleştirmek üzere, kuruluş, geliştirme ve işletilmelerini kapsayan gelişme planı, ilgili bakanlıkların (Turizm Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Tarım Bakanlığı) olumlu görüşleri ve katkıları ile Orman Bakanlığı'nca hazırlanacak ve yürürlüğe konulacaktır.

Beykoz / Polonezköy' de alınan bu karar, ilde kırsal alanların ve kıt doğal kaynakların niteliklerine göre planlanması, rasyonel kullanılması açısından çok önemli bir adımdır.

Ancak ilde başka bir gelişme ise madencilik çalışmaları ve orman alanlarının tahribi hususunda yaşanmaktadır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde 3213 nolu Madencilik Kanunu'na dayanarak özel madencilik bürolarına maden çıkarma izni vermektedir. Maden çıkarma izni için ruhsat il özel idarelerden alınmaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından verilen maden çıkarma izni ile Karadeniz Kıyıları'nda varolan kumul, (orman ve çalılıktan oluşan) bitki örtüsü sökülmemekte ve yok edilmektedir. Ayrıca maden çıkarımı sırasında oluşan molozların sahil şeridine dökülmesi de kıyı sularına zarar vermektedir. Madencilik Yasasının 46. Maddesi madencilik yapılan arazilerin firmalar tarafından restore edilmesi ve ağaçlandırılarak kullanılabilir hale getirilmesini şart koysa da yasamanın yetkili olmamasından dolayı bu şart gerçekleşmemiştir. Son zamanlarda yapılan ağaçlandırma çalışmaları ise kullanılan alanın çok küçük bir bölümünü kapsamaktadır.

4.5.4. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI

30. 01. 1989 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yönetmeliğinin amacı; yurt içinde bulunan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak

üzere kurulmuş Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile ilgili çalışma kurallarını belirlemeye yöneliktir.

İstanbul tarih boyunca çeşitli medeniyetleri barındırmış İstanbul il bütününde korunmaya alınacak alanlar İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları (1,2,3, nolu kurulları) nın belirlemiş olduğu Tablo (39) ‘ da olduğu gibidir. Bu alanlar içerisinde kırsal alanı ilgilendiren yerleşmeler bulunmaktadır.

Sit Alanları;

➤ Kentsel Sit Alanları

Tarihi, kültürel ve doğal değerler, kent ölçeğinde çevre mekanlarıyla birlikte bir birleşme ve ilişkilene içinde İstanbul’un karakteristik yerleşim biçimini oluştururlar.

➤ Doğal Sit Alanları

Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır.

➤ Arkeolojik Sit Alanları

Eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya ileride meydana çıkarılacak korunması gerekli alanlardır. İstanbul Metropolitene Alandaki arkeolojik değerler kentsel alan ve çevresinde başlangıcından Osmanlı dönemine kadar oluşmuş uygarlıkların yeraltı ve yerüstü izleridir.

➤ Karma Sit Alanları

Kent kimliğini oluşturan tarihi, kültürel, arkeolojik ve doğal değerlerin birden fazlasını içeren alanlardır.

Ancak tüm sit alanlarının kentsel baskılar karşısında korunması çok zorlaşmaktadır.

MEKAN	SİT ALAN TÜRÜ
Boğaziçi	Kentsel-Doğal (Karma Sit)
Beyoğlu	Kentsel
Eyüp	Kentsel
Kadıköy (Rasimpaşa)	Kentsel
Kadıköy (Çarşı)	Kentsel
K.Çekmece (Göl Batısı)	Arkeolojik
K.Çekmece(İç - Dış Kumsal)	Doğal
K.Çekmece(Soğuksu Çiftliği)	Doğal
K.Çekmece (Region)	Arkeolojik
Silivri (Suriçi)	Kentsel
Küçük ve Büyük Çamlıca	Doğal
Beşiktaş (Ortaköy)	Kentsel
Şile (Merkez)	Doğal-Kentsel (Karma Sit)
Pendik (Altkaynarca)	Arkeolojik
Tuzla Limanı	Kent.,Doğ.ve Ark. (Karma Sit)
Tuzla K.A.Gölü	Kent.,Doğ.ve Ark. (Karma Sit)
Maltepe (Balıkçı K.)	Kentsel-Ark. (Karma Sit)
Selimpaşa	Kentsel-Ark. (Karma Sit)
Yedikule	Kentsel
Küçük M.Paşa	Kentsel
Zeyrek	Kentsel
Sultanahmet	Arkeolojik
Süleymaniye	Kentsel
Cankurtaran	Kentsel
Kapalıçarşı	Kentsel
Çatalca (Merkez)	Kentsel
Üsküdar (Merkez)	Kentsel
Üsküdar (Karacaahmet)	Kentsel
Adalar	Kentsel-Doğal (Karma Sit)

TABLO (39): İSTANBUL İL BÜTÜNÜNDE YER ALAN MEVCUT SİT ALANLARI

KAYNAK: İSTANBUL KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULLARI (1,2,3, NOLU KURULLARI)

		DOĞ	%	ALAN (ha)		TOPL.	İL TOPL.	İLİN (3030)	
				BATI	%			FARKI	%
KENTSEL YERLEŞME AL.		62535	35	12029	65	182831	33	9120	
				6					
	KONUT	20070	40	29720	60	49790	9,5	10504	
	SANAYİ	3044	42	4236	58	7280	1,3	1840	
	TİCARET	1110	29	2704	61	3814	0,7	0	
	K.H.+DİĞ ER A.	38311	31	83636	69	121947	23,5		
SU TOPLAMA HAVZASI		90800	37	15500	63	245800	42	198260	
				0					
TARIM ALANLARI		10540	18	77180	82	57296	16	55172	
ORMAN AL. (HAVZA DIŞI)		61518	55	49504	45	111022	21,3	67782	
ORMAN AL. (HAVZA İÇİ)		38880	33	78615	67	117495	23	98375	
YER. AÇILABİLECEK AL.		3812	38	6240	62	10052	2	0	
ASKERİ ALANLAR		37176	81	8552	19	45728	8,7	16186	
ÖZEL MAHSUL AL.		2780	9	27544	91	30324	5,8	26212	
MÜCAVİR ALAN		48908	49	33991	41	82899	15,8	0	

TABLO (40):. İSTANBUL'UN 1994 YILI ARAZİ KULLANIM DEĞERLERİ (İL BÜTÜNÜ)

KAYNAK: 1/50000 ÖLÇEKLİ İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN ALT BÖLGE NAZIM PLAN RAPORU, 1995

4.6. İLDE KIRSAL ALANLARIN TEKNİK ALTPYAPISI

Ülkemizde köylere kamu hizmetlerinin götürülmesiyle ilgili genel görevli kuruluş Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü' dür. Bu hizmetler köy yollarının ve bunlara ilişkin sanat yapılarının yapılması, geliştirilmesi, köy ve yerleşim birimlerine sağlıklı ve yeterli içme suyu temin edilmesi, köylerin elektrifikasyonu için gerekli çalışmaların yürütülmesi gibi pek çok hizmetin götürülmesi 3202 sayılı kanuna göre **Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'** ne verilmiştir.

T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü' ne bağlı olarak İstanbul ili köylerine **18. Bölge Müdürlüğü** hizmet vermektedir. İstanbul ilinin büyüklüğü, karmaşık ve özel yapısından ötürü kurum ve kuruluşlar arasında yetki karmaşasının bir örneği Belediyeler ve Köy Hizmetleri arasında yaşanmaktadır.

Belediye mücavir alan sınırları içerisinde kalan , fakat tüzel kişiliğini kaybetmeyen ve **442 sayılı Köy Kanunu'** na tabi hak ve yükümlülükleri devam eden köylere özellikle yol yapımı ve içme suyu temini gibi kamu hizmetlerinin belediyeler tarafından mı yoksa Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından mı götürüleceği konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. Son birkaç yıldan beri devam eden **uyuşmazlıktan** dolayı belediye mücavir alan sınırları dahilindeki köylere temel kamu hizmetlerinin götürülmesinde önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum en temel ihtiyaçlarını karşılamaktan bu köyleri **mahrum bıraktığı** gibi Anayasa ve yasalarımızdaki eşitlik ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir.

Köy Hizmetleri yayınlamış oldukları genelgeyle belediye mücavir alanlarında kalan köy ve köy altı yerleşim birimlerinin hizmet alanı dışında tutulmasını istemiştir. Belediyeler ise mücavir alana alınan köylere ilişkin olarak **3194 sayılı İmar Kanunu'** nun 5. maddesine göre **sadece imar mevzuatı** bakımından yetki ve yükümlülükleri bulunduğunu, aynı kanunun **45. maddesine** göre mücavir alana alınan köylerin **tüzel kişiliklerini** kaybetmediklerini, mücavir alandan da çıkarmanın mümkün olduğunu ileri sürerek yol ve su temini gibi hizmetleri yapmak zorunda olmadıklarını, isteseler dahi sınırlı kaynakları ile yapamayacaklarını belirtmişlerdir.

3194 sayılı İmar Kanunu' nun 5. maddesinde; mücavir alan, imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş alanlar olarak tanımlanmakta, aynı kanununun 45. maddesinde de mücavir alanın saptanmasında izlenecek yol açıklanmakta, bu alanın köyleri de ihtiva edebileceği vurgulanmaktadır.

25.11.1998 günü alınan ve 06.04.1999 günü yayınlanan Danıştay kararıyla belediye mücavir alanı içinde kalan köylerin sadece **imar mevzuatı** bakımından **belediye** hizmetlerinden yararlanmaları, **3202** sayılı kanun kapsamındaki **hizmetlerin Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'** ne yerine getirilmesine karar verilmiştir. Bkz EK-1

Bu bağlamda 2001 tarih itibariyle Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü' nden alınan bilgilere göre, hizmet alanlarına **173** köy ve **54** ünite girmektedir. Belde belediyeleri de Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü hizmet kapsamı dışındadır.

4.6.1. KÖY YOLLARI:

Köy yerleşimlerine götürülen hizmetleri ve gelişimi görebilme açısından 01.01.2001 tarih itibariyle Köy Hizmetleri' nden alınan bilgilere göre bu yıl itibariyle asfalt kaplama yol ağı 939 km. ' dir. Bunun 627 km.' si I. derece yol, 312 km.' si ise II. derece yollar olup 138 köy ve 39 üniteye hizmet vermektedir. 188 km. stabilize kaplamalı yolda toplam 1 köy ve 6 ünite yararlanmaktadır. Ayrıca 1 üniteye hizmet veren 2 km. tesviyeli olmak üzere ham yol bulunmaktadır.

İstanbul köylerine vermekte olunan hizmetlerde en büyük zorluklar ulaşım kesiminde yaşanmaktadır. Çünkü İstanbul kırsal kesiminde birçok kum, taş, çakıl ve maden ocakları bulunmaktadır. Faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle bu ocaklardan ağır tonajlı yoğun kamyon trafiği karşısında yolların dayanmaması sebebiyle çok kısa süre içinde bozulmaktadır. Başka amaçlarla da kent ile sıkı ilişki içerisinde bulunan

S.No.	İLÇE ADI	KÖY SAYISI	ÜNİTE SAYISI	BELEDİYELİ BELDE SAYISI	T O P L A M	
					KÖY	ÜNİTE
1.	BEYKOZ	19	8	1	20	8
2.	BÜYÜKÇEKMECE	4	1	9	13	1
3.	ÇATALCA	42	3	6	48	3
4.	EYÜP	8	1	1	9	1
5.	GAZİOSMANPAŞA	5	1	5	10	1
6.	KARTAL	1	1	1	2	1
7.	KÜÇÜKÇEKMECE	1	1	0	1	1
8.	PENDİK	5	0	0	5	0
9.	SARIYER	8	0	1	9	0
10.	SİLİVRİ	18	0	8	26	0
11.	ŞİLE	57	38	1	58	38
12.	TUZLA	1	0	2	3	0
13.	ÜMRANIYE	4	0	6	10	0
	T O P L A M	173	54	41	214	54

TABLO (45): İSTANBUL İLÇE SEVİYESİNDE HİZMET GÖTÜRÜLEN KÖYLER
KAYNAK: KÖY HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ, İSTANBUL,2001

köy yolları yoğun kullanım karşısında dayanabilmesi için daha dayanıklı ve vasıflı asfalt yolların yapılması gerekmektedir.

4.6.2. KÖY İÇME SULARI:

Hizmet alanına giren 173 köy ve 54 üniteden 121 köy ve 30 ünite sulu, 52 köy ve 24 ünite yetersizdir. Susuz köy bulunmamaktadır.

İstanbul kırsal alanında hızlı nüfus artışı karşısında mevcut su kaynakları, artan bu nüfusun ihtiyacını karşılayamaz duruma düşmektedir. Ünitelerin normal nüfus artış hızına göre ; 30 yıllık içmesuyu ihtiyacını karşılayabilecek şekilde hesap yapılarak projeler üretilmesine rağmen, nüfusları normalin üzerinde artan ünitelerimizde yeterli durumdaki içmesuyu 5-6 yıl içinde yetersiz kalacaktır. Bu nedenle İl Müdürlüğü tabii su kaynaklarının yetersiz kalması karşısında daha önce tarımsal sulama amacıyla bazı göletlerde arıtma tesisleri inşaa ederek içme ve kullanma suyu olarak istifadeye açılması yoluna başvurmuştur.

4.6.3. İNŞAAT – İSKAN VE KÖYİÇİ ALT YAPILARI:

2001 tarih itibariyle Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü' nden alınan alınan bilgilere göre, sosyal ve ekonomik tesisler ile köy içi alt yapıları olarak 65 proje tamamlanmış, bu projelerin 25' i cami, 28 adeti köy konağı, 12 adeti ise diğer sosyal ve ekonomik tesislerdir. Ayrıca 87 köye kanalizasyon ve 32 köye de parke taşı döşenmiştir.

1993 yılı sonuna kadar dış ülkelerden yurdumuza gelen 14. 221 ailenin, toplam 48. 908 nüfusuna iskanlı göçmen hizmeti götürülmüştür. Yine 29. 685 ailenin 104. 336 nüfusuna serbest göçmen hizmetleri verilmiştir. Özellikle Bulgaristan' dan zorunlu göçe tabi tutulan soydaşlarımız için İstanbul' da 5682 konutun arsa tahsis, devir, temlik ve tapu işlemlerinde Köy Hizmetleri Müdürlüğü' nce yürütülmüştür.

KÖY İÇMESULARI BİLGİ ALMA TABLOSU

01/01/2001 TARİHİ İTİBARIYLA

T.C.

İLÇE KODU	İLÇE ADI	S U L U			Y E T E R S İ Z			S U S U Z			T O P L A M			H I Z M E T		D İ Ş İ					
		KÖY AD. NÜPUS	ÜNİTE AD. NÜPUS	TOPLAM YERLEŞİM AD. NÜPUS	KÖY AD. NÜPUS	ÜNİTE AD. NÜPUS	TOPLAM YERLEŞİM AD. NÜPUS	KÖY AD. NÜPUS	ÜNİTE AD. NÜPUS	TOPLAM YERLEŞİM AD. NÜPUS	KÖY AD. NÜPUS	ÜNİTE AD. NÜPUS	TOPLAM YERLEŞİM AD. NÜPUS	KÖY AD. NÜPUS	ÜNİTE AD. NÜPUS						
8	BEYKOZ	5	384	6	2978	14	12853	7	1688	21	14842	19	16637	8	2083	27	17620	1	8394		
28	BUYUKÇEKMECE	2	3692	2	3892	2	4022	1	821	3	4843	4	7714	1	821	6	8236	9	231009		
29	ÇATALCA	34	31334	2	224	36	31658	8	6818	1	58	9	8976	42	38182	3	282	45	38434		
12	EYUP	4	2668	4	2668	4	7376	1	328	5	7703	8	9943	1	328	9	10271	1	6609		
14	GAZIOSMANPAŞA	5	9069	5	9069	5	9069	1	488	1	488	6	9069	1	488	6	9027	5	66367		
18	KARTAL	1	538	1	538	1	3983	1	498	2	4481	1	3983	1	498	2	4481	1	44911		
19	KUCUKÇEKMECE	4	4555	4	4555	1	646	1	164	1	164	1	538	1	164	2	892				
21	PENDİK	1	1189	1	1189	1	8564	7	8564	7	8564	8	9723	8	9723	8	9723	1	4873		
22	SARIYER	16	16430	16	16430	2	3900	2	3900	2	3900	18	19330	18	19330	18	19330	8	37381		
30	SİLİVRİ	46	10644	27	2140	73	12784	11	2605	11	648	22	3254	57	13249	38	2789	95	16038		
32	ŞİLE	1	1187	1	1187	1	1187					1	1187	1	1187	1	1187	2	6871		
24	TUZLA	2	1284	2	1284	2	2819	2	2819	2	2819	4	3803	4	3803	4	3903	6	89888		
25	UMRANIYE																				
	İL GENEL TOPLAMI	121	84014	30	2758	151	86772	52	53475	24	4385	76	57840	173	137489	54	7123	227	144812	41	522834

TABLO (46) İSTANBUL İLİ KÖY İÇME SULARININ DURUMU

KAYNAK: KÖY HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ, İSTANBUL, 2001

01.01.2001 İTİBARIYLA İSTANBUL İLİ İÇMESUYU ÜNİTELERİNİN DURUMU

İLÇE KODU	İLÇE ADI	SULU ÜNİTE						SUYU YETERLİ						SULU VE YETERSİZ ÜNİTE GENEL TOPLAMI						SUSUZ ÜNİTE			GENEL TOPLAM			
		ŞEBEKELİ ÇEŞMELİ		TOPLAM		ŞEBEKELİ ÇEŞMELİ		TOPLAM		ŞEBEKELİ ÇEŞMELİ		TOPLAM		ŞEBEKELİ ÇEŞMELİ		TOPLAM		ŞEBEKELİ ÇEŞMELİ		TOPLAM		KÖY AD.	UNİ AD.	TOP. AD.		
		KÖY AD.	UNİ AD.	TOP. AD.	KÖY UNİ AD.	TOP. AD.	KÖY UNİ AD.	TOP. AD.	KÖY UNİ AD.	TOP. AD.	KÖY UNİ AD.	TOP. AD.	KÖY UNİ AD.	TOP. AD.	KÖY UNİ AD.	TOP. AD.	KÖY UNİ AD.	TOP. AD.								
8	BEYKOZ	5	1	6	5	1	6	14	6	20	1	1	14	7	21	19	7	26	1	1	19	8	27	19	8	27
28	BY.ÇEKMECE	2			2			2	1	3			2	1	3	4	1	5			4	1	5	4	1	5
29	ÇATALCA	34	1	35	1	1	36	8	8	8	1	1	8	1	9	42	1	43	2	2	42	3	45	42	3	45
12	EYÜP	4		4	4		4	4	1	5			4	1	5	8	1	9			8	1	9	8	1	9
14	G.OSMANPAŞA	5		5	5		5	1	1	1			1	1	1	5	1	6			5	1	6	5	1	6
18	KARTAL							1	1	1			1	1	2	1	1	1			1	1	2	1	1	2
19	KÇ.ÇEKMECE	1		1	1		1		1	1			1	1	1	1	1	2			1	1	2	1	1	2
21	PENDİK	4		4	4		4	1	1	1			1	1	1	5	5	5			5	5	5	5	5	5
22	SARIYER	1		1	1		1	7	7	7			7	7	7	8	8	8			8	8	8	8	8	8
30	SİLİVRİ	16		16	16		16	2	2	2			2	2	2	18	18	18			18	18	18	18	18	18
32	ŞİLE	46	24	70	3	3	73	11	4	15	7	7	11	11	22	57	28	85	10	10	57	38	95	57	38	95
24	TUZLA	1		1	1		1									1	1	1			1	1	1	1	1	1
25	ÜMRANIYE	2		2	2		2	1	1	1			1	2	2	3	3	3			3	1	4	4	4	4
	TOPLAM :	121	26	147	4	4	151	51	14	65	1	10	11	52	24	76	172	40	212	1	14	15	173	54	227	

TABLO (47): İSTANBUL İLİ KÖY İÇME SULARI ÜNİTELERİNİN DURUMU

KAYNAK: KÖY HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ, İSTANBUL, 2001

**HİZMET UYGULAMALARININ
GENEL ENVANTER DURUMU**

(01.01.2001 TARİHİ İTİBARIYLA)

İL : İSTANBUL						
İŞİN CİNSİ		KÖY Adet	BAĞLI Adet	TOPLAM ÜNİTE Adet	NÜFUS	(KM.)
Y O K L Ö L Y A R I	ASFALT	138	39	177	138.027	939
	STABLİZE	1	6	7	880	188
	TESVİYE	0	1	1	58	29
	MUTASAVVER YOL	0	0	0	0	0
	TOPLAM :	139	46	185	138.965	1156
İŞİN CİNSİ		KÖY Adet	BAĞLI Adet	TOPLAM ÜNİTE Adet	NÜFUS	(%)
K Ö S Y U I L C A M R E I	SULU	121	30	151	86772	60
	YETERSİZ	52	24	76	57840	40
	SUSUZ					
	TOPLAM :	173	54	227	144612	100
İŞİN CİNSİ		PROJE GÖLET Adet	SAHA (Ha)	B.BAŞ Adet	K.BAŞ Adet	
S U L A M A	GÖLET (20 Ad)	50	3349			
	YERÜSTÜ SUYU	53	2144			
	YER ALTI SUYU					
	TOPLAM :	103	5493			
	TOPRAK MUHAFAZA	2	99			
	HAYVAN İÇMSU.GÖLETİ	6		4000	8500	
	TARLA İÇİ GEL.HİZMETİ	3	670			
	DRENAJ VE TOP.ISLH. KREDİ	37	9703			
		677	2568			
İŞİN CİNSİ		PROJE Adet	KÖY Adet	KONUT Adet	TAR.İŞ. Adet	
İÇ İSKAN PROJELERİ						
FİZ.YER.DÜZENLEMESİ			1	55		
KÖY KANALİZASYONU			87			
PARKE TAŞI (KİLİT TAŞI)			32			
MİNARE						
CAMİ		25				
KÖY KONAĞI		28				
KÖY GRUP TEK.						
DİĞER SOS.VE EK TESİS		12				
TOPLAM		65	121	55		

: İSTANBUL İLİ KÖY HİZMET UYGULAMALARININ DURUMU

KAYNAK: KÖY HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ, İSTANBUL,2001

4.6.4. HAVZA ISLAHI, GÖLET VE SULAMA – TOPRAK İŞLERİ

İstanbul il sınırları içinde bugüne kadar 20 adet sulama göleti inşaa edilmiş olup, 3349 ha arazide sulu tarım imkanları yaratılmıştır. 6 adet hayvan içme suyu göletinden takriben 4000 büyükbaş, 8500 küçükbaş hayvan istifade etmektedir. Ayrıca iki gölette balıkçılık yapılmaktadır.

Münferit sulama tesisleri ile 25 proje tamamlanarak 23. 070 dekar arazi tarımsal sulamaya açılmıştır. Ayrıca 3 proje ile 670 ha. arazide tarla içi geliştirme hizmetleri çalışmaları yapılmıştır. 120 çiftçi ailenin talepleri doğrultusunda sulama kredisi projeleri yapılarak bu krediler kullanılmış ve 216 dekar arazi sulu tarım yapma imkanına kavuşturulmuştur.

4.7. İL BÜTÜNÜNDE KIRSAL ALANLAR VE PLANLAMA İLİŞKİSİ

İstanbul il bütününde kırsal alanlarda yaşanan gelişmeleri ve planlama ilişkisini kurabilme anlamında öncelikle planlamayla ilişkili yasal çerçeve ve mevzuat incelenecektir. Daha önceki bölümlerde ülke bütününde geçerli olan kanun ve yönetmelikler bu bölümde tekrar edilmemekle beraber, ile özel yasal mevzuat kırsal alanlar açısından ele alınacaktır.

İl imar mevzuatı bakımından 3194 sayılı imar kanuna tabiidir. Bu kanun, yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar bu kanun hükümlerine tabidir.

Ancak istisna durum olarak; 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu kanunun ilgili maddelerine uyulmak

kaydı ile 2960 sayılı İstanbul Boğaziçi Kanunu ve 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile diğer özel kanunlar ile belirlenen veya belirlenecek olan yerlerde, bu kanunun özel kanunlara aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Türk Silahlı Kuvvetlerine ait hareket, eğitim ve savunma amaçlı yapılar için, bu kanun hükümlerinden hangisinin ne şekilde uygulanacağı Milli Savunma Bakanlığı ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından müştereken belirlenir.

İlin ülke içinde konumundan ötürü, yasal dayanağını anayasadan alan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile ilde 1985 yılında Büyükşehir Belediye sınırı oluşturulmuştur. 1982 Anayasa' sının 127. maddesinin 4. fıkrasına göre "Büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim birimleri getirilebilir" ifadesinden güç alarak 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkında Kanun ile bugün Büyükşehir Belediyeleri merkezi yönetim ve üst planlardan bağımsız olarak planlama ve yatırım kararları getirebilmektedir.

Anayasadan güç alan 27. 06. 1984 tarihli Büyükşehir Belediyeleri Yönetimi Hakkında Kanun, Büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine, merkez idare ve diğer mahalli idareler ile münasebetlerine dair esas ve usulleri kapsar.

Bu kanunun 6. maddesine göre; Büyükşehir nazım imar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak, ilçe belediyelerinin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları tatbikat imar planlarını onaylamak ve uygulanmasını denetlemek görevini üstlenmiştir. Bu durum itibariyle Büyükşehir belediyeleri çalışma alanı 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ile sınırlıdır.

Bu yasa ile Büyükşehir Belediyeleri, merkezi yönetim ve üst planlardan bağımsız olarak planlama ve yatırım kararları getirebilmektedir.

Bu bağlamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı' nca İstanbul il sınırları genelinde hazırlanan 1/50.000 ölçekli plan 15.11.1995 tarihinde onaylanmıştır. Bu

plan kararları, sadece İstanbul Büyükşehir Belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde geçerlidir.

Ancak halen il bütününde bu alanları da kapsayan **Valilik, Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü** yetkili olmakla beraber, **29.07.1980** tarihinde onanan **1/50.000** ölçekli Metropolitan Alan Nazım İmar Plan Kararları geçerlidir. Birbirleriyle bütünlük arz etmeyen farklı kurum ve yönetimlerin yetkisinde olan bir düzende, İstanbul' un kentsel ve kırsal alanlarının sağlıklı gelişiminden ve planlanmasından söz etmek mümkün değildir.

İstanbul, giderek artan yoğun kentleşme, nüfus yığılması ve ekonomik büyüme olguları içinde ülkenin özel bir kenti olma özelliğindedir. 1970' li yılların çalışmalarının ürünü olan 29.07.1980 onanlı 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı ile bu planın sınırları içinde kalan 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Nazım İmar Planları 3030 sayılı ve 3194 sayılı kanunların yürürlüğe girmesiyle birlikte değişen imar mevzuatı, il bütününde oluşan yeni kentsel ve kırsal ihtiyaçlar, standartlar karşısında güncelliğini yitirmiştir.

İstanbul il bütününde ayrıca Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde veya dışında kalabilen, ancak farklı konuma sahip bulunan **Belde Belediyeleri** de bulunmaktadır. 1580 Belediye Kanunu' na bağlı , fakat ilçe belediyelerinden kuruluş yönünden farklı, ancak hukuki açıdan bu kanuna bağlı ilçe belediyelerinden bir farkı olmayan Belde Belediyeleri kaymakamlığa ve merkezi yönetime bağlıdırlar.

Özellikle büyük kent yakın çevresinde yer alan kırsal nitelikli alanlarda olan köy yerleşmeleri beldeleşme yoluna gitmekte, bu durum denetimi zorlaştırmakta ve planlama açısından sorun yaratmaktadırlar.

1997 yılı verileri itibariyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alan Belde Belediyeleri aşağıdaki Tablo (45)' da verilmiştir.

BELDE BELEDİYESİ	NÜFUS (kişi)	ALAN (HA)
ALEMDAR	6.961	1956
ARNAVUTKÖY	33.371	768
BAHÇEKÖY	4.673	8647
BOĞAZKÖY	11.602	3296
BOLLUCA	1.905	1905
ÇAVUŞBAŞI	9.394	234
ÇEKMEKÖY	22.143	1719
GÖKTÜRK	5.609	2561
HARAÇCI	6.765	659
ORHANLI	4.215	2055
ÖMERLİ	6.765	800
SAMANDIRA	44.911	2419
SARIGAZİ	35.720	724
SULTANÇİFTLİĞİ	19.389	1143
TAŞOLUK	7.772	1228
YENİDOĞAN	13.298	373
TOPLAM	234.493	264.980

TABLO (45) İSTANBUL İLİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SINIRLARI İÇİNDEKİ BELDE BELEDİYELERİ

KAYNAK: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VERİLERİ,2000

İstanbul Büyükşehir Belediyesi; 32 ilçeden 27' sini denetlemekte; 5 ilçe ve 41 beldenin tamamı İstanbul Büyükşehir Belediyesi ' nin denetimi dışında bulunmaktadır. Bu dağınıklığa ilaveten makul gerekçelere dayanmayan ve sık sık yapılan ilçe ve belde sınır değişiklikleri yanında ilan edilen turizm alanları da yetki karmaşasını gündeme getirmekte, şehrin idaresinde lüzumsuz zorluklar oluşmaktadır.⁴⁸

Tablo (45)' dan da görüldüğü üzere Belde belediyeleri gerek alansal, gerekse nüfus büyüklükleri bakımından İstanbul il bütününde önemli bir paya sahiptirler. Genellikle kontrolsüz olarak büyüyen yerleşmeler giderek Belde belediyesi konumuna geçerek özel konuma geçmektedirler.

⁴⁸ İstanbul Hava Fotoğrafları , İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2000, İstanbul,Önsöz

BELDE BELEDİYELERİ	NÜFUS (Kişi)
BÜYÜKÇEKMECE	
GÜRPINAR	20.702
KAVAKLI	24.475
KUMBURGAZ	8.329
MİMARŞINAN	15.204
YAKUPLU	23.878
BAHÇEŞEHİR	12.915
ESENYURT	100.565
KIRAÇ	10.353
TEPECİK	14.588
ÇATALCA	
BİNKILIÇ	3.004
ÇİFTLİKKÖY	2.158
DURUSU	2.256
HADIMKÖY	4.761
KARACAKÖY	2.415
MURATBEY	1.564
SİLİVRİ	
BÜYÜKÇAVUŞLU	3.183
CELALİYE – KAMILOBA	5.681
ÇANTA	4.430
DEĞİRMENKÖY	4.596
GÜMÜŞYAKA	4.414
KAVAKLI	2.782
ORTAKÖY	2.846
SELİMPAŞA	9.429
ŞİLE	
AĞVA	1.603
TOPLAM	284.528

TABLO (46): İSTANBUL İLİ MÜCAVİR ALAN SINIRI DIŞINDA YER ALAN BELDE BELEDİYELERİ

KAYNAK: <http://www.mahalli-idareler.gov.tr-2000>

İstanbul ili mücavir alan sınırları dışında kalan ve tarihsel süreçte ilde kırsal faaliyetlerin hakim olduğu yerleşmelerde de beldeleşme yolunda bir eğilim bulunmaktadır. Bu durum itibariyle 2000 yılı verilerine göre bu alanlarda kurulmuş olan belde belediyeleri ve nüfusları ise aşağıdaki gibidir.

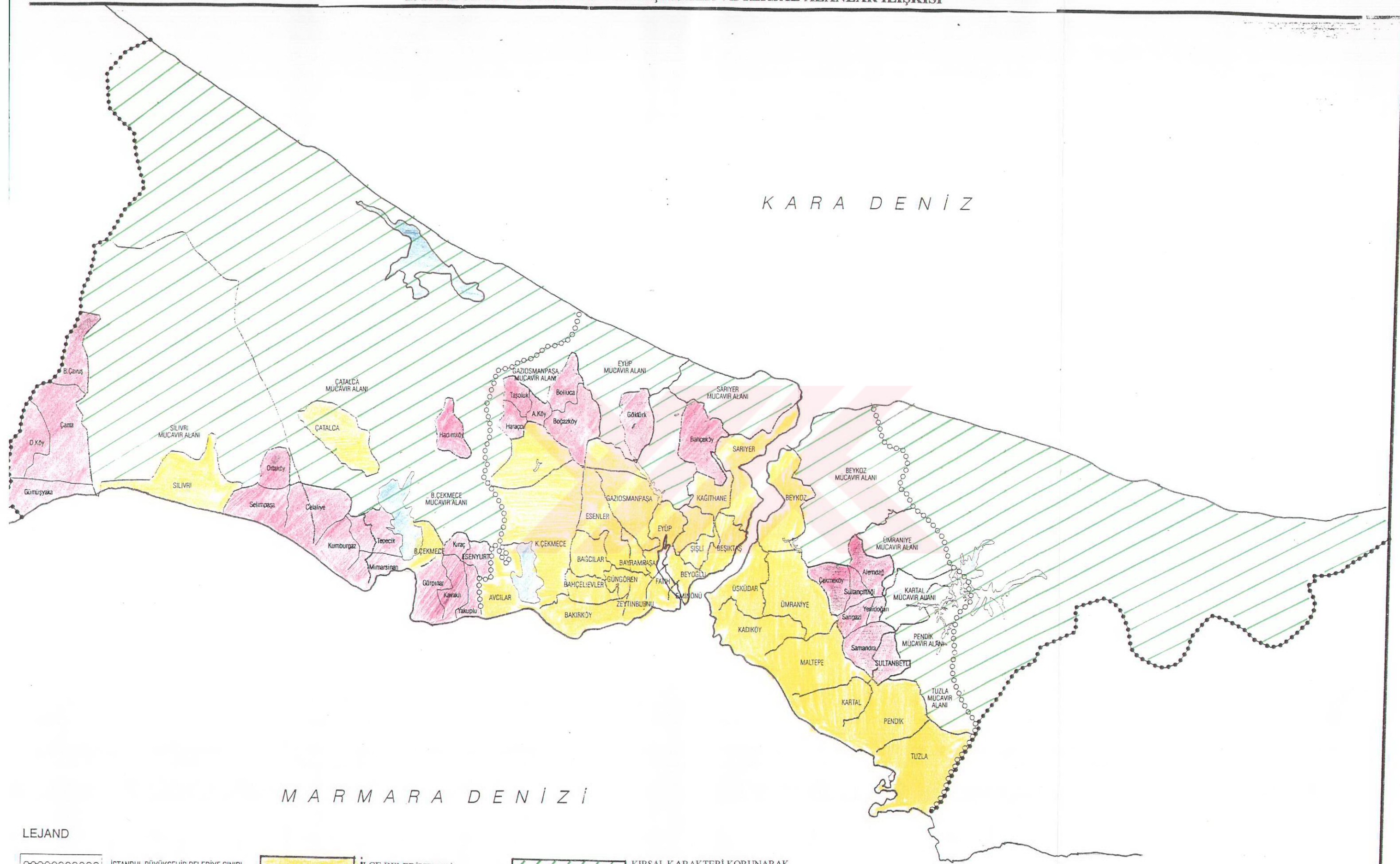
1580 sayılı kanunun 7. maddesi uyarınca kurulan belde belediyeleri köy statüsünden kentsel statüye geçişte yeni yerleşim alanı olarak mutlak korunması gereken bir

yörede (Esenyurt ve Hadımköy örneğinde olduğu gibi) sanayi alanı olarak planlanıp, kentsel yapılaşmaya açılabilir. 3009 sayılı ve 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi ‘ nce öngörülen yapılaşma şartları da bu durumu adeta tetiklemektedir. kentin hızlı ve çarpık gelişimi karşısında su kaynakları çevresindeki alanlar denetimden uzak biçimde yoğun yapılaşmalara maruz kalmıştır.

Bu nedenlerle ildeki tüm gelişmeler başta kırsal alanlar, doğal, kültürel ve tarihi çevrenin korunması olmak üzere, göz önünde tutularak yetkili kurumlar arası işbirliği ile yasal çerçevenin ve planların revize edilmesi gerekmektedir. Zira yasa ve yetki dağılımında yaşanan karmaşa sebebiyle özellikle kırsal alanlar sahipsiz kalarak plansız kentsel gelişmeler karşısında yenik düşmektedirler.

İSTANBUL İL BÜTÜNÜNDE YERLEŞMELER VE KIRSAL ALANLAR İLİŞKİSİ

III. BÖLÜM SONUCU

İstanbul ili 534. 305 hektarlık alanı ile Türkiye toplam alanının % 0.97' sini kaplamakta ve nüfus büyüklüğü açısından ise Türkiye' nin en büyük ili olma özelliğine sahiptir. 1997 Genel Sayım sonuçlarına göre 9. 057. 747 kişi ile toplam ülke nüfusunun yaklaşık % 15' ini oluşturmaktadır.

Tarihin her döneminde önemli bir konuma sahip olan İstanbul, Cumhuriyet Dönemi ' ne geçişle beraber Ankara' nın başkent olması sonucu idari vasfını yitirmiş, 1950' li yıllardan itibaren de ülke ekonomisinde yaşanan dönüşüme paralel olarak yeni bir statüye geçmiştir.

İstanbul' un Türkiye nüfusundan aldığı pay 1950' lerde % 5.6 iken bu oran 1980' lerde %10.6' ya ve günümüzde ise % 15' lere dayanmaktadır. 1950' lerde sanayileşme ve tarımda makineleşme çabaları sonucu, ülke bütününde yaşanan kırdan kente göç olgusuyla beraber ile yönelik nüfus hareketleri her dönemde hızlanarak devam etmiştir. Özellikle 1970'li yıllarda bu olgu ivme kazanarak günümüze değin devam etmektedir.

Hizmetler ve sanayi sektöründe uzmanlaşan ilde 1990 yılı verileriyle ilin % 33' ü sanayi, % 62' i hizmetler sektöründe çalışırken % 5' i tarım sektöründe çalışmaktadır. Esasen ilin doğal ve ekonomik koşulları tarımsal faaliyete çok elverişli olmakla beraber ilin ülke genelindeki pozisyonu nedeniyle il tarım dışı faaliyetlerde gelişmiştir. Bu veriler itibariyle ilin kırsal karakterinin korunmadığını görmekteyiz.

İstanbul' un ülke içerisinde ulaşım ağının kuvvetli oluşu, çeşitli iş imkanları ve sosyal hizmetlerin varlığı, kıra göre daha iyi yaşam koşullarının bulunması.....gibi sebepler ilin yoğun göç almasına sebep olmuştur. 1950' li yıllarda başlayan sanayileşme hareketleri sonucu yoğun göç alan ilde gelen kimseler genellikle sanayi faaliyetlerinin yer aldığı yakın kırsal alanları tercih etmektedirler. 1980 yılına değin kırsal nüfus bu göç hareketleriyle artmıştır. 1985 yılından itibaren başta nüfus kriteri

göz edilerek alınan kararlarla idari bölünmeler yaşanmış ve bu alanlar kentsel alan sınırları içine dahil edilmişlerdir. Daha sonraki yıllardaki kırsal nüfus oranlarının düşük olmasının başlıca nedenlerinden biri budur. Ancak bu dönüşüm sürecinde kırsal nüfus oranı az da olsa giderek artmaktadır.

İlin yakın çevre kırsal alanlara yayılmasında önemli bir olgu da özel oto sahipliğinin artması ve **Boğaziçi Köprüsü'nün** yapımıdır. İstanbul doğuda Bostancı-Maltepe-Kartal-Pendik-Gebze yönünde hızla yayılmış, batıda ise E-5 karayolu boyunca Silivri'ye dayanmıştır. Bunu izleyen süreçte de şehrin iki yakası boyunca Marmara kıyılarında ortaya çıkan **ikinci konut** sahipliği olmuştur. Eskiden yazlığa gidilen alanlar batıda Yeşilköy, kuzeyde Sarıyer ve Büyükdere, doğuda Suadiye, Bostancı ve Adalar'la sınırlıyken, bu yıllarda, batıda Kumburgaz ve Silivri, doğuda Dragos ve Bayramoğlu ile Yalova ve Çınarcık'a kadar uzanan alanlar yazlık konut, site, motel ve çeşitli dinlenme tesisleriyle dolmuştur. İlde yakın dönemlere kadar B. Çekmece ve Silivri kıyılarına dek uzanan tarla tarımı yapılan alanlar, kıyı boyunca özellikle ikinci konut türü yerleşmelerin oluşması sonucu iç kesimlere itilmiştir.

1980 yılından sonra özellikle TEM otoyolunun açılması ilde ulaşım ilişkilerini iyice kuvvetlendirmiş, buna paralel olarak başta sanayi faaliyetlerinin kent dışına çıkarak beraberinde nüfus çekmesini ve ayrıca kentin stresli ortamından uzaklaşmak, doğayla içiçe yaşamak isteyen kimselerin kentin çeperlerinde yer alan yerleşimleri seçmelerini tetiklemiştir.

Çevre yollarının bölgeye sağladığı kolay ulaşımın etkisiyle, havzalarda ve ormanlık alanlara yakın bulunan yerleşim bölgelerine de ilgi artmıştır. Havzaların içerisinde ve havzaların etrafında bulunan büyük iş potansiyeline sahip organize sanayi bölgeleri ve sanayi kuruluşları nüfus artışını ve yerleşimi körüklemiştir. Sonuçta önceki planlamalara ve mevcut yönetmeliklere karşın, bölgedeki hızlı ve denetim dışı yapılaşma sonucu her türlü altyapıdan yoksun yeni yerleşim alanları ortaya çıkmıştır.

İstanbul' un sayılı ve önemli su kaynakları etrafında gelişen hızlı ve çarpık kentleşme sonucu oluşan ve bir süre sonra **Belde belediyeleri** konumuna geçen yerleşmeler

dikkat edilmesi gereken bir sorundur. Bu bağlamda kurulan bu beldelere Ömerli havzasında; Sultanbeyli, Yenidoğan, Sarıgazi, Samandıra, Sultançiftliği Alibeyköy, Sazlıbosna havzasında; Haraççı, Çilingir, Taşoluk, Arnavutköy, Terkos havzasında; Durusu , Çiftlikköy, Binkılıç, Karacaköy,B. Çekmece HavzasındaTepecik, Elmalı Havzasında; Çekmeköy, Alibeyköy Havzasında; Bolluca, İmrahor, Boğazköy örnek olarak verilebilir.

Özellikle yasalar ve yönetmelikler eliyle planlama disiplinini ilgilendiren bir hususta denetim ve karar verme yetkisinin su havzalarında İ.S.K.İ ' ye devredilmiş olması yetki ve görev dağılımındaki çarpıklığın bir göstergesidir. Ayrıca yönetmelikte belirtilen bu alanlara ilişkin emsal değerleri adeta yapılaşma davetiyesi çıkartmaktadır. Özellikle uzun mesafe koruma kuşağında belirtilmiş olan emsal tatil yörelerinde kullanılan emsale yakın olup, bu alanlarda düşük yoğunluklu yerleşmeyi teşvik edici kararlar içermektedir.Ancak bu yoğunluk düşük kalmamakla beraber yasal dayanakları sistimal edilerek kaçak yapılaşmalar doğurmaktadır.

Tüm bu gelişmeler ışığında il bütünü içerisinde yer alan kırsal alanların gelişimi bağlamında nüfus gelişimleri incelendiğinde, 1950 yılında kentsel nüfus % 86 iken kırsal yerleşmeler nüfusu % 14 dür. 1970' li yıllara gelindiğinde toplam nüfus içerisinde kentsel nüfus oranı % 73', kırsal kesimdeki nüfus % 27 oranına ulaşmıştır. 1985 yılında ise % 38' lik oranla kentsel nüfus artışına paralel olarak kırsal olarak nitelendirilen nüfus da il içerisinde en yüksek değerine ulaşmıştır. Ancak idari bölünmeler ve kırsal nüfusun kentsel nüfusa dahil edilmesiyle birlikte günümüzde 1997 yılı verilerine göre ilin kentsel nüfusu % 90' ların üzerine çıkarken, kırsal nüfus azınlıkta kalmıştır.

1997 sayım yılında Büyükşehir belediye sınırları içerisinde ilçe sayısı 27 ve mücavir alan sınırları dışında 5 ilçe olmak üzere toplamda 32 ilçeye ulaşmıştır. Yeni kurulan ilçeler Bağcılar, Bahçelievler, Esenler, Güngören Maltepe, Tuzla, Sultanbeyli olup yine daha önceleri kentin yakınında yer alan kırsal nitelikli sayılabilecek yerleşimlerdir. Bu yıl itibariyle toplam il nüfusu olan 9. 057.747 kişi içerisinde kırsal nüfus 667.546 kişi ile % 8'lik bir oranda olup, köy sayısı 214 ' dür. Kırsal nüfus

belediye sınırları içerisinde Ümraniye ve G. Osmanpaşa başta olmak üzere Kartal, Beykoz ilçelerinde, mücavir alan sınırı dışında ise **B.çekmece, Çatalca, Silivri, Şile** ilçelerinde ağırlığını koruduğunu görmekteyiz. (1997 sayım yılında Yalova ilçe konumundan çıkartılmıştır.)

Tarım yapılan ya da yapılacak nitelikteki topraklar, hızla gelişen kentleşmenin baskısı altındadır. 1950'lerden sonra, büyük bir artış gösteren nüfusla birlikte yayılan kentsel alan, ekim alanlarını kimi yerlerde yok etmiş, kimi yerlerde gerilere doğru itmiştir. Bu arada tarımsal makineleşmenin karşıt yöndeki etkisiyle yeni alanlar açılmış; böylece ekim alanları bir yandan genişleme eğilimi gösterirken, bir yandan da daralma süreci içine girmiştir. Fakat ekim alanlarındaki artış hızı Türkiye genelinde % 93 dolayında olurken İstanbul'da ancak % 35'e yaklaşabilmiştir.

Coğrafi dağılımlarına ilçeler açısından bakılırsa tarımsal niteliklerine göre iyi vasıflı tarım arazileri İstanbul'da 1987 yılı idari bölünmesine göre, sırasıyla en çok Silivri ve Çatalca ilçe alanlarında, daha az olarak da Şile, Kartal ilçelerinin kapsadığı alanlarda yer almaktadırlar. Kentsel gelişmelerin ilin yakın çevresindeki iyi tarımsal alanları içine katarak gelişmesi sürecinde, kalan bu alanların da kentleşmeye maruz kalacağı hissini vermektedir.

Ülke genelinde salt kentsel planlama anlayışının etkisiyle, özellikle büyük kent yakınında yer alan tarım alanlarımızın kamu ve özel yatırımlar ile imar planı uygulamaları sonucu bir daha yerine getirilmesi mümkün olmayan, tarım dışı faaliyetlerce kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Halbuki İstanbul ilinde tarımsal potansiyeli yüksek veya yükseğe yakın araziler zaten çok kısıtlıdır, dolayısıyla iyi korunmaları ve yerinde kullanılmaları gerekmektedir.

T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü' ne bağlı olarak İstanbul ili köylerine 18. Bölge Müdürlüğü hizmet vermektedir. Son birkaç yıldan beri devam eden uyuşmazlıktan dolayı belediye mücavir alan sınırları dahilindeki köylere temel kamu hizmetlerinin götürülmesinde önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ancak alınan bilgilere göre ildeki köylerin çoğunluğuna asfalt yol, su gibi hizmetlerin

gitmiş olması, altyapı yatırımlarının yapılmış olması kente yakın olan bu yerleşmeleri kentsel gelişmeler açısından çekici kılmaktadır.

Metropoliten kentlerimizden biri olan İstanbul' un alansal büyümesi iç merkezinden fonksiyonlarını doğu ve batı kanatlarına doğru kaydırması ve yeni alanların metropole dahil edilmesi ya da metropolün yakın kırsal alanlarının idari sınırları içerisine girmesi biçiminde gerçekleşmektedir. Bu alanlar kentsel saçaklanma alanları olup zamanla tamamen birleşik kenti oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda önlem alınmazsa çok yakın bir zamanda yapılaşma, il sınırlarına dayanma noktasına gelecektir.

Bu bağlamda İstanbul il bütününde kentsel yerleşmeler dışında kalan alanların kırsal karakterinin korunarak planlı gelişimi öngörülmesi, ilde tarım alanları, orman alanları ve su kaynaklarını ihtiva eden bu alanların kentsel gelişmeler karşısında yok olmasını engellemede önemli rol oynayacaktır. Bu alanlarda kontrollü olarak rekreasyon ve turizm alanlarının planlanması ve kırsal alanlarla ilişkilendirilmesi, kentsel gelişmeler karşısında bu alanların tampon vazifesini üstlenmesini ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında etkili olabilecektir.

İl bütünde kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon eksikliği ve yetki karmaşası yaşanmaktadır. Bu boşluktan istifade eden kentsel gelişmeler, çarpık ve hızlı bir şekilde sınırlı kırsal ve doğal alanlar üzerinde baskı yaratmaktadır. Bu nedenle ildeki tüm gelişmeler başta kırsal alanlar, doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması göz önünde tutularak değerlendirilmeli, ülke bütününde yetkili kurumlar arası işbirliğiyle yasal çerçevenin ve planların revize edilmesi gerekmektedir.

BÖLÜM IV: GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Türkiye nüfusu sürekli artmaktadır. 1927 yılında 13.6 milyon olan nüfus, 1950 yılında 21 milyon, 1997 yılına gelindiğinde ise 63 milyona ulaşmıştır.

Tüm dünyada yaşanan teknolojik ilerlemeler paralelinde bilişim, iletişim, ulaşım ve üretimde yaşanan gelişmeler, fiziksel, sosyo – ekonomik, kültürel..... başta olmak üzere tüm yapılarda değişim ve dönüşüm başlatmıştır. Bu değişim ve dönüşüm ise, hiç kuşkusuz özellikle büyük kent ve metropoller çevresinde yer alan yerleşimlerde en hızlı ve çarpıcı biçimde yaşanmaktadır.

Ülkemizde 1950' lerden sonra, ulaşım ve iletişim hizmetlerinde artış, kalkınma planlarında ülkeyi kalkındıracak lokomotif sektörün sanayi olarak belirlenerek gelişiminin desteklenmesi, beraberinde hızlı sanayileşme, kırsal alanlarda üretim biçiminin değişerek tarımda makineleşme, tarımsal kesimin devletten aldığı desteğin giderek azalması sonucu tarımsal üretimin zorlaşması, daha iyi yaşam koşullarına kavuşma ve sosyal haklardan istifade etme.... gibi çeşitli sebeplerden ötürü, kırsal alandaki nüfus, iş imkanlarının yaratıldığı büyük kentlere yönelmiştir.

Bu bağlamda 1950' lerde ülke nüfusunun % 25' i kentlerde yaşarken, 1997 yılına gelindiğinde bu oran % 65'e yükselmiştir.

Büyük kentlere göçle sonuçlanan bu durum, kentlerin çekiciliğinin yanı sıra kırsal alanlarda yaşanan fiziksel, sosyal, ekonomik, kurumsal.....olmak üzere çok boyutlu sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Kırsal alanlarda yaşanan problemlerin başında bu alanlara hizmet götürmede ülke bütününde yaşanan karmaşa gelmektedir. Kırsal alanlara ilişkin sosyo – ekonomik, kültürel ve diğer hizmetleri götürme açısından, başta Tarım Orman Köy İşleri, Sağlık, Ulaşım Bakanlıkları..... gibi çeşitli bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı

kuruluşlar tarafından farklı etkinlikler sürdürülmektedir. Kırsal alanlarımıza hizmet götürme iyi niyetinde olan bu kuruluşlar, çalışma sistemlerinden kaynaklanan eşgüdümsüzlük ve iletişim kopukluklarından ötürü maalesef istenilen düzeyde başarılı olamamaktadırlar. Nitelik, zamanlama ve alan bakımından yapılan hizmetler arası bir bütünlük olmaması, kırsal alanlara götürülen hizmetlerin amacına ulaşamamasını sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda ülke ekonomisi açısından da önemli kayıplara ve kaynak israfına neden olmaktadır.

Bu hizmetlerin götürülmesinde yaşanan koordinasyon eksikliği ve eşgüdümsüzlüğün nedenlerinin başında, bahsedilen birimler arası yaşanan iletişim kopukluğunun yanı sıra, ülkemizde köy sayılarının sayıca çok fazla ve yerleşim bakımından dağınık olmaları gelmektedir.

Kırsal alanlarda yaşanan bir diğer problem de, arazi ve mülkiyet yapısından kaynaklanan küçük işletme sayılarının çoğunlukta olmasıdır. Tarım alanlarımız mülkiyet ve miras hukukumuzda yer alan boşluklardan ötürü giderek parçalanmakta ve giderek sayıları artmaktadır.

Bu durum tarımsal üretimde verimliliği azalttığı gibi, tarım kesiminin devletten aldığı kaynak aktarımının da giderek düşmesine neden olmaktadır. Devletin tarım kesimine yönelik kaynak aktarımında işletme büyüklüklerini göz önüne alması sonucu çoğunlukta olan küçük işletme sahipleri üretim yapmada zorlanmaktadırlar.

1980' li yıllara değin hükümetler tarım kesimine yönelik desteklerini programlarından hiç düşürmemekle beraber, 24 Ocak 1980 kararları sonrası tarım kesimine yönelik destek zayıflamış, bugünkü ekonomik koşullarda ise tamamen azalmıştır.

Ekonomik kalkınmanın en önemli gerçeklerinden bir sahip olduğumuz tüm kaynakların rasyonel kullanılmasıdır. Bu bağlamda ana sektörlerimizden biri olan tarımda toprak varlığı ayrı bir önem taşımaktadır. Bu durum hukuki dayanaklarımızın ve hükümet programlarının bütünlük içerisinde yeniden gözden

geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Tarım alanlarında arazinin yapısından kaynaklanan problemlerin çözümünde arazi toplulaştırmasının gerçekleştirilmesi ve ilgili kanuna bağlanması bu programlar dahilinde olmalıdır.

Ülkemizde Cumhuriyet döneminden itibaren her dönemde köylü ve köylülerin sorunları özellikle seçim zamanları başta olmak üzere ele alınmıştır. Ancak kırsal alanlardaki ekonomik ve toplumsal hayatı iyileştirmeyi amaçlayan çeşitli girişimler, önceleri genellikle kırsal alanda yaşayan nüfusun yol, su, elektrik.....gibi çeşitli alt yapı hizmetlerine kavuşturulması, eğitim, kültür ve sağlık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gibi son derece önemli, ancak dar kapsamlı yaklaşımlar biçimde olduklarını görmekteyiz.

1970' li yıllardan itibaren kırsal alanlara ve köylere yönelik bu eğilim değişmeye başlamış, giderek hükümet programlarında Tarım-kent, Köy-kent, Örnek-köy gibi yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu yaklaşımlar düşünce bazında kalmış olsa dahi, köylerin yaşam standartlarını geliştirmeye yönelik alınacak ileriki kararlarda, olumlu fikirlere ulaşılmasında etkili olmuşlardır. Bu gelişmeler ışığında kırsal yörelerimizde tarımsal üretimin artırılmasına yönelik uygulamalara ve projelere ağırlık verilmeye başlandığını görmekteyiz. Bu projelerin en önemlisi ve başarılılarından biri olan örneği GAP, bu bağlamda gerçek hayata ve uygulamaya konulabilen başarılı örneklerimizdendir.

Ülkemiz coğrafi yapısı ve ekolojik koşulları, kırsal alanlarımızda tarım başta olmak üzere hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine son derece elverişli bir ortam sunmaktadır. Bu bağlamda tarım sektörü uzun yıllar ülke ekonomisi içerisinde ağırlığını korumuştur.

Ülke geleceğinde etkili kararlar alma konusunda etkili olan BYKP' dan I. ve II. Kalkınma Planlarında tarım ve sanayi sektörlerinin dengeli büyümesi esas alınmışken, dünya koşullarına paralel olarak III. Kalkınma Planıyla beraber gelişen ülkenin kalkınmasında öncü sektör sanayi sektörü olması öngörülmüş, bu gelişmeler karşısında tarım sektörü ekonomideki ağırlığını yitirmeye başlamıştır.

1997 Genel Sayım sonuçlarına göre tarımsal nüfus; ülkenin % 35' ini oluşturmakla beraber, tarımsal istihdamının % 39 gibi büyük bir kesimini oluşturarak halen ağırlığını korumaktadır. Ülke nüfusunun% 65' inin kentlerde yaşadığı bir ortamda tarımsal istihdamın halen ağırlığını korumuş olması, kalkınmada tercih edilen sanayi sektörünün de ne derece başarılı gerçekleştirildiği hususunda düşünceleri akla getirmektedir.

Tüm bu gelişmeler ışığında kentlerin yakın çevresi başta olmak üzere kırsal alanlar kentlerin ipoteği altındaymış gibi düşünülmeden kullanılmışlardır. Günümüze değin ülke bütününde bir arazi kullanım planlamasının olmadığı gibi, kırsal alanlarımıza yönelik özel bir çalışma da bulunmamaktadır. Çevre düzeni planlarında kırsal alanları da kapsayan arazi kullanım kararları, gelişen şartlar altında kentsel gelişmeyi öngören, kırsal alanların daha az önemsendiği bir anlayışla ele alınmaktadır.

Artan kentsel ihtiyaçlarla birlikte yerleşik alanların giderek alansal olarak genişlemesi, kırsal karakterini koruyan ve tarım yapılan alanların aleyhine işlemektedir. Tarım dışı faaliyetlerin bu alanlara girmesi aynı zamanda tarımsal arazilerin bütünlüğünün bozulmasına, azalma sonucu oluşan ürün kaybına, üretimde verimliliğin azalması ...gibi sonuçlarla ülke ekonomisi ve sosyal yaşam dengesi açısından değişimlere neden olmaktadır.

Kentsel gelişme bağlamında konut, II. konut, sanayi, turistik tesis.... gibi tarım dışı kullanışların kırsal alanlar üzerinde yer alması, beraberinde bir çok çevre sorununu da getirmektedir. Evsel ve endüstriyel atıkların arıtılmadan çevreye verilmesi hava, su, toprak kirliliği gibi toplumun tüm bireylerini ilgilendiren sorunlara yol açmaktadır.

Kırsal alanlar üzerindeki gelişmelerle ilgili genel bir yerleşim düzeni planlaması bütünlüğünde olmayan, konut, sanayi, II. konut gibi tarım dışı faaliyetlerin uygulamaya konulmasında hukuki dayanak 3194 sayılı İmar Kanunu' dur. Talep gelmesine bağlı olarak hazırlanan, Valilik ve Bayındırlık Bakanlığı' nca onaylanan

mevzii imar planları şeklinde parçacıl çözümlerle kırsal alanlar üzerinde plan kararları alınmaktadır. Bu tip planlar ülke, bölge bütününde düşünülmeyen, sadece o yöreye özel, genellikle kısa sürede oluşturulmuş, dar kapsamlı, bağımsız planlardır. Bu koşullarda hazırlanmış planların kırsal alanlar başta olmak üzere ülke bütününde sağlıklı gelişmesini sağlayamayacaktır.

Kırsal alanlar üzerinde etkili olan bir diğer husus, günümüze değin yerleşmelerin geleceğini belirlemede yatırım kararlarının ve etkin bir sektörün rol oynadığıdır. Kalkınma planlarıyla desteklenen sanayi faaliyetlerinin gelişimi bu durumun tipik bir örneğidir. Genellikle kentin ulaşım aksları üzeri ve yakın çevresini tercih eden bu yatırımlar giderek kentin çekim merkezi haline gelmekte, kısa sürede diğer faaliyetleri ve kentsel gelişmeyi beraberinde sürüklemektedir.

Ülke ekonomisi içerisinde sanayi, tarım ve hizmetler sektörleri bir bütündür. Sektörlerden birinde görülen olumsuz gelişme yalnız o sektörü değil beraberinde diğer sektörleri de etkileyecek, dolayısıyla ulusal ekonomi zarara uğrayacaktır.

21. yüzyılda büyük kentler ve metropoller başta olmak üzere tüm kentleri etkileyen en önemli unsurlardan biri küreselleşmedir. Özellikle 1980 yılı sonrası dünyada bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, sermayenin uluslararası dolanımını hızlandırmış, yerel sınırlar kalkmış, ülkenin tüm yapısı gelişen küresel ekonomik ve politik ortamda yeniden yorumlanmak durumunda bırakmıştır. Kentleri ve kırsal alanları bu gelişmelerin olumsuz etkilerinden korumak üzere yeniden yapılanmak ise kaçınılmaz olmuştur. Kentlerin gelişiminde etkili olarak sektörel yatırım kararlarının önemini bilincinde olarak bu gelişmelerin ülke bütününde arazi kullanım planlamasına dayandırılması artık bir zorunluluktur.

Bu bağlamda İstanbul dünya ülkeleri arasında dikkatleri üzerine çeken bir kentimizdir. Tarihin her döneminde önemli bir konuma sahip olan İstanbul, Cumhuriyet dönemiyle beraber idari vasfını Ankara' ya devrederek sanayi ve giderek hizmetler kenti statüsüne geçmiştir. Ülke ve dünya üzerindeki özel konumundan ötürü ilin önemi büyüktür.

Ülke genelinde kırsal alanlarında bahsedilen gelişmeler ışığında, kırsal kesimin yaşam düzeyi istenilen düzeye getirilememiş, dolayısıyla sosyal adalet sağlanamamıştır. Bu durum daha iyi yaşam koşulları aramak, sosyal haklara kavuşmak, can güvenliği sağlamak... gibi çeşitli nedenlerle kırsal nüfusun büyük kentlere, özellikle de İstanbul' a göç etmesi sonucunu doğurmuştur.

İstanbul' a yönelik göç hareketleriyle birlikte artan nüfusun ihtiyacını karşılamak üzere alansal yayılma başlamıştır. Kent içi arsa fiyatlarını giderek artması, kişilerin arsa fiyatlarının daha ucuz olduğu yakın çevre yerleşimlere yönelmesini başlatmıştır. Aynı zamanda özel oto sahipliğinin artması, sırayla Boğaziçi köprüsü, TEM , Fatih Sultan Mehmet köprüsü ve otoyollarının açılması, sanayi, konut ve II. konut faaliyetleri başta olmak üzere kentsel yerleşmeleri beraberinde sürüklemiştir.

Böylelikle lineer bir gelişme gösteren kent 1980 sonrası giderek kuzeye, orman alanlarının ve su havzalarının içlerine yayılmaya başlamıştır. Havzaların içerisinde ve etrafında bulunan büyük iş potansiyeline sahip sanayi bölgelerinin kuruluşu ve artışı da bu gelişimi körüklemiştir. Kırsal alandan koparak gelen kimselerden oluşan işgücünü barındırma özelliğine sahip bu saçaklanma alanları, iç göçlerin yığılma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

İl bütününde yer alan yakın kırsal alanların nüfus gelişimleri incelendiğinde, ilde 1950 yılında kırsal nüfus % 14 iken 1970 yılında bu oran % 27' ye çıkmış ve 1985 yılında en yüksek değeri olan % 38 oranına ulaşmıştır. Bu durum 1950 yılından itibaren ilde başta sanayi faaliyetlerinin gelişmesine paralel olarak yaşanan göçlerin özellikle yakın kırsal alanlara yönelik olmasının tipik bir göstergesidir.

1985 yılında kırsal nüfus oranı giderek azalmakta, 1997 yılında ise % 8' lere düşmektedir. Bu durum kentin çeperlerinde oluşan yerleşmelerin, idari yapılanmayla beraber özellikle nüfus kriteri gözetilerek belediye statüsüne geçmesinin bir sonucudur. Gerekli teknik altyapı ve hizmetlerden yoksun bulunan, köy-kent ikili yapısının halen yaşandığı ilin çeperlerinde bu anlamda oluşan belde belediyelerinin

sayısı giderek artmaktadır. İçme suyu kaynaklarımız etrafında hızla artan belde sayısı ise özellikle dikkat çekici bir durumdur.

Bu süreç içerisinde ilde köy sayılarında ve 0-2.000 kişilik nüfus grubunda azalma yaşanırken, 2.000-5.000 ve 5.000-10.000 kişilik nüfus grubunda giderek artış yaşanmaktadır.

İlde tarım yapılacak nitelikli topraklar her dönemde kentleşmenin ipoteği altında kalmıştır. Artan nüfusla birlikte yayılan kentsel alanlar, ekim alanlarını kimi yerde yok etmiş, kimi yerlerde gerilere doğru itmiştir. İstanbul ilinde tarımsal potansiyeli yüksek ve yükseğe yakın araziler zaten çok kısıtlıdır. Dolayısıyla henüz yapılaşmamış bu alanların iyi korunmaları ve yerinde kullanılmaları gerekmektedir.

Özellikle batı bölgelerinde Çatalca, B.Çekmece, Silivri ' de yoğunlukta olan ve doğuda Şile ilçelerine bağlı bulunan köylerde ve tarım alanlarında bu gün halen tarımsal faaliyetler devam etmekle beraber, bu alanlar özellikle II. konut, toplu konut, turizm tesisi...başta olmak üzere çeşitli faaliyetler açısından baskısı altında bulunmaktadır. Anı zamanda il bütününde hemen hemen tüm köylerin alt yapı hizmetlerine kavuşmuş ve erişilebilirliğinin çok kolay olmaları, bu yerleşimleri kentsel gelişmeler açısından son derece çekici kılmaktadır.

İlin kuzeyinde yer alan orman alanları ise, açılan otoyolların orman içlerine değin sokulmasıyla beraber, başta üst gelir gruplarının dinlenmek amacıyla tercih ettiği olmak üzere, farklı kimselerin kaçak dahi olsa yerleşmeye başladıkları alanlar haline dönüşmeye başlamıştır.

İstanbul ilinde kentsel gelişmeler incelendiğinde yerleşmenin kimi zaman plan kararları dahilinde , kimi zamanda plan kararları haricinde başta içme suyu kaynakları, orman alanları olmak üzere yakın kırsal alanları içine katarak ve saçaklanarak büyüdüğü görülmektedir.

1580, 3194 ve 3030 sayılı yasalar başta olmak üzere Bayındırlık Bakanlığı, Valilik ve Büyükşehir Belediyesi ve bir çok belediye arasında koordinasyon eksikliği ve yetki karmaşası sonucu planlama, örgütlenme ve uygulama konularında sorunlar yaşanmaktadır.

Ayrıca ilde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Metropolitan Alan sınırlarının birbiriyle çakışmamasından kaynaklanan tanımsız alanlar kontrol ve denetimden tamamen uzak bir biçimde gelişmektedirler. Bu alanlar üzerinde kentsel gelişmeler tüm hızıyla plansız ve denetimsiz bir biçimde, kırsal alanlar üzerinde hakimiyet kurmaktadır.

İstanbul ilinin uçsuz bucaksız büyümesi, yakın çevre kırsal alanlar üzerinde oluşan, ikili yapının yaşandığı, genellikle kaçak yapılaşmalarla başlayan, süreç içerisinde çıkarılan İmar Affi Yasalarından yararlanarak formel yapıya kavuşan saçaklanma alanları, kentsel ve kırsal yaşam standartı üzerinde olumsuz bir biçimde gelişimini sürdürmektedir. Kontrolsüz büyüme, yanlış arazi kullanımı ve çarpık kentleşme nedeniyle 17 Ağustos 1999 ' da yaşanan deprem felaketinin sonuçlarının ne derece ağır ödendiği bir örnekten ders olarak ilgili mevzuatın yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Ülke fiziksel planlamasının bir alt kademesini oluşturan ve bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarıyla bölge planları ve alt ölçekli planlar birbirleriyle bağdaştırılmalıdır. Ülke ve bölge planlarının olmayışı beraberinde dengesiz nüfus ve yatırım dağılımını getirmiştir. Metropolitan kentlerimizden özellikle İstanbul ve çevresinde yaşanan nüfus yığılmalarının, kentin hızlı ve kontrolsüz biçimde gelişmesinin, verimli tarım alanlarının kentsel fonksiyonların baskısı altında kalmasının, toplumsal ve çevre sorunlarının yaşanmasının.... başlıca sebebi budur.

Artık 1990 yılından bu yana yerli ve yabancı finans sermayesinin yatırım yapmaya başladığı ve küreselleşme hareketlerinden ülke genelinde en önce etkilenen İstanbul' da, yerleşmeler üzerinde iç dinamiklerin yanı sıra dış dinamiklerin de etkisi

olmaktadır. Küreselleşme ve Türkiye' nin Avrupa Birliği' ne aday olduğu bir dönemde, bugün çok daha yeni bir anlayışla ülke ve bölge bütününde kararlar ve planlar üretilmelidir.

Ülke bütününde dengeli bir dağılımın ve kırsal alanlarımızda yeterli kalkınmanın gerçekleştirilememiş olmasının bedelini, İstanbul ili doğal ve kültürel çevresini feda ederek ödemektedir. İlin kontrolsüz ve hızlı gelişiminin önlenmesinde, ülke bütününde bölgelerarası dengesizliği giderecek kırsal kalkınma planlarının gerçekleştirilmesi önemli rol oynayacaktır.

Bu bağlamda İstanbul il bütününde kentsel yerleşmeler dışında kalan alanların kırsal karakterinin korunarak planlı gelişiminin sağlanması, ilde doğal ve kültürel değerlerin kentsel gelişmeler karşısında yok olmasını engelleyecektir. Rekreatif ve turizm amaçlı alanların planlanması ve kırsal alanlarla ilişkilendirilmesi, kentsel gelişmeler karşısında bu alanların tampon vazifesini üstlenmesini ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında etkili olabilecektir.

Ülke bütününde de kırdaki nüfus yerinde tutularak, özellikle doğu bölgelerimizde yeni çekim merkezlerinin oluşturulması büyük kentlerimizde yığılmaların önüne geçilmesinde ve sosyal adaletin sağlanmasında etkili bir adım olacaktır. Bu bağlamda GAP önemli ve güzel örneklerimizden birisi olmakla beraber, ülke ekonomi ve politik kararlarıyla beraber gerekli mevzuatların yeniden ele alınması, bu projelerin gerçekleştirilmesini ve sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

Kırsal alanı kalkındırmaya yönelik yaklaşımlar, sadece o yöreyi değil, toplumun her kesimini ilgilendirmekle beraber, ülke ölçeğinde alınan önemli kararlardır. Bu bağlamda ülke bütününde dengeli kalkınmak ve bölgelerarası eşitsizliği gidermek amaçlı kırsal kalkınma yaklaşımlarının, ülkesel ekonomi ve politikalarla tutarlı bir bütünlük içerisinde oluşturularak, mekana yansıtılması gerekmektedir.

Bu bağlamda;

- kırsal alanlar ülke sistemi içerisinde bütüncül yaklaşımla ele alınmalıdır.
- gerekli tüm yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
- tarımsal politikalarla, sanayi ve hizmet politikaları tutarlı kılınmalıdır.
- makro ekonomik ve politik kararlar bütünlüğü içerisinde, mikro mekansal çözümlere inilebilinmelidir.
- ülke bütününde birimler arası koordinasyon eksikliğinden kaynaklanan sorunların önüne geçebilecek bir örgütlenme dahilinde, yerinden yönetim güçlendirilmelidir.
- ilgili sivil toplum örgütleri, halk, meslek kuruluşları, vakıflar ve kooperatiflerin demokratik ortamda aktif katılımı sağlanmalıdır.
- toplumsal, ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel bakımdan kırsal alanlar birlikte düşünülmelidir.
- kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından, toprak ve doğal kaynakların etüdü yapılmalıdır.
- envanter çalışmaları sağlıklı bir şekilde tamamlanmalıdır.
- çağdaş teknoloji takip edilmeli ve özellikle Coğrafi Bilgi Sistemleri' ne geçilmelidir.
- yöresel ve bölgesel potansiyeller ön plana çıkartılarak, olanaklar ve avantajları geliştirecek bir model geliştirilmelidir.

Kentsel ve kırsal mekanlarda sürdürülebilir yaşam çerçevesine kavuşma toplumsal, ekonomik ve ekolojik alanlarda bütünsel gelişmeyle sağlanabilir. Böyle bir planlama anlayışı içerisinde Ilbery Brian' a göre kırsal alanlarda toplum ve iktidar arasında denge unsurunu **planlama** yaratmaktadır. Bkz. Şekil (6).

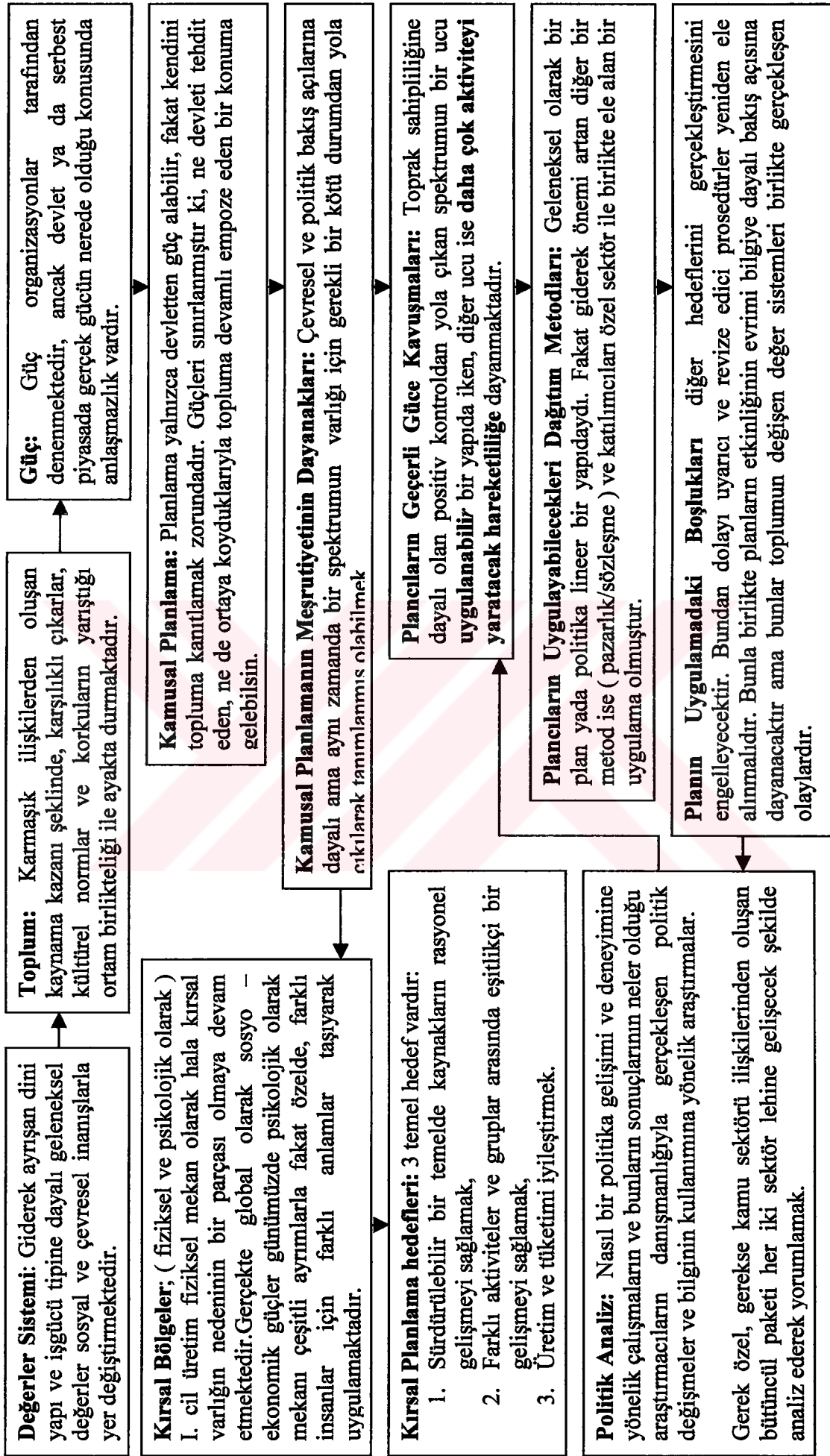
Kırsal planlamanın başlıca üç temel hedefi olan;

1. sürdürülebilir bir temelde kaynakların rasyonel kullanılmasını sağlamak,
2. toplumdaki farklı aktiviteler ve gruplar arasında eşitlikçi gelişmeyi sağlamak,

3. üretim ve tüketimi iyileştirmeyi gerçekleştirmede plancıya önemli roller düşmektedir.

Planlama, gelişen şartlar dahilinde kamu, özel sektör ve halk arasında uzlaşmayı sağlayarak, yasal çerçevede kamu yararına sağlıklı kararların üretilmesinde aktif rol oynamaktadır. Planlama, toplum yararına kararlar üretirken yasal dayanağını devletten almakla beraber, uygulamada hiç şüphesiz planlamadaki boşluklardan veya ülke sisteminden kaynaklanan...çeşitli kısıtlamalarla karşılaşacaktır. Kırsal alanlara ilişkin kararlar üretirken de bu koşullar altında plancı, yılmadan her kademedeki gerektiğinde ilgili uzmanlardan danışmanlık yardımı alarak, mevcut durumu iyi analiz etmeli ve kamu yararına çözümler üretilmesinde aracı olabilmelidir.

ŞEKİL (6): TOPLUM, İKTİDAR VE PLANLAMA ARASINDAKİ İLİŞKİLER MODELİ

KAYNAKLAR:

Akşit, Bahattin; *İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler-Köy Tarafından Bir Bakış*, 75. Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye İş Bankası Yayınları,1999, İstanbul

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İstanbul İl Müdürlüğü Raporları

Bryant, C.R. - Russwurm, L.H. - Mc Lellan, A.G.; *The City and The Countryside*, Longmann' s Group; 1985, London.

Büyük ve Güçlü Türkiye için Milliyetçi Hareket Partisi; *1973 Seçim Bildirgesi*, 1973, Ankara

BYKP Raporları; DPT Yayınları, Ankara

VII. BYKP Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu; 1994, Ankara

VIII. B.Y.K.P. Hayvancılık Özel İhtisas Raporu; 2000, Ankara

VIII. B.Y.K.P. Ormancılık Özel İhtisas Raporu; 2000, Ankara,

VIII. BYKP, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu; 2000, Ankara

VIII. B.Y.K.P. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Raporu; 2000, Ankara

Cumhuriyet Halk Partisi 1973 Seçim Bildirgesi; Ak Günlere, 1973, Ankara,

Çubuk, Mehmet; *Kent Planlamaya Giriş*, Ders Notları, M.S.Ü. Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1996, İstanbul

Çubuk, Mehmet; *3.Bin Yılda Beşerileştirilmiş Şehircilik Ütopyası*, Bildiri, 23.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, 8-10 Kasım 1999, İstanbul

Çubuk, Mehmet; *Kırsal Düzenleme ve Kır – Kent Dayanışmasının Yaratılması Gerekliği*, Bildiri, Türkiye’ de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Kollokyumu, 1985, İstanbul

Çubuk, Mehmet; *Beşeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonu ve Ülkesel Kalkınmayı Bir Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak*, İDGSA Mimarlık Fak., Şehircilik Kürsüsü Yayını,1980, İstanbul

Çubuk, Mehmet; *İmar Mevzuatından Şehircilik Mevzuatına Türk Şehirciliğine Sistemik Bir Yaklaşım Denemesi*, 1999, İstanbul

Çubuk, Mehmet- Ünsal, Fatma; *Kentsel Politikalar Ders Notları*, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 2000-2001 Bahar Yarıyılı, İstanbul

Darkot, B.; *Türkiye’ de Nüfus Artışı ve Şehirleşme*, Mimarlık Dergisi, No: 11, 1966

DİE Verileri

DİE Genel Tarım Sayımı Sonuçları, 1994

Eke, Feral – Erol, Demet – Armatlı, Bilge; *Metropolitan Planlama ve Yönetimi Deneyimleri*, Ortak Bildiri, Metropolitan Alanlar ve Planlama Sorunları I.Sempozyum Bildirileri, Yıldız Teknik Üni. Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 15-16 Ekim 1998, İstanbul

Göçer, Orhan; *Metropolitan Planlama*, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1990, İstanbul

İç İşleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü; 1999 Yılı Verileri

Ilbery, Brian; *Rural Change, Changing Rural Economy and Society*, Longman, 1999, England

İstanbul Hava Fotoğrafları ; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2000, İstanbul

Kazgan, Gülten; *1980' lerde Türk Tarımında Yapısal Değişme*, 75. Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1999, İstanbul

Keleş, Ruşen, *Kentleşme ve Konut Politikası*; A.Ü. Siyasal Bilimler Fak. Yayını: 540, 1984

Keleş, Ruşen – Hudson, R. – Lewis J., Methhuens; *The Effects of External Migration on Regional Development in Turkey, Uneven Development in Southern Europe*, Co. New York

Keleş, Ruşen; *Kentbilim İlkeleri*, İstanbul

Kıray, Mübeccel; *Az Gelişmiş Ülkelerde Metropolitenleşme Süreçleri*, 75. Yılda Köylerden Şehirlere, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1999, İstanbul

Kırsal Çevre Yıllığı 2000; Kırsal Çevre ve Ormanlık Sorunları Araştırma Derneği, 2000, Ankara

Köymen, Oya; *Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Yapı ve Tarım Politikaları*, 75. Yılda Köylerden Şehirlere, İş Bankası Yayınları, 1999, İstanbul

Örnek, Müge; *Kentleşme-Tarımsal Alan Kaybı İlişkisi Eskişehir Örneği*, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Sazak, Şaduman; *Belediye ve Mücavir Alanlar Dışında Kırsal Alanlarda Planlama Süreci Üzerine Bir Araştırma ve Planlama için Ussal Bir Yönetim Önerisi*; M.S.Ü. Fen Bilimleri Enst. Doktora Tezi; Mayıs 1990, İstanbul

Tayşi, İsmet; *Türkiye' de Alan Düzenlemesi ve Bunu İçeren Yasal Çalışmalar*, Tarım Topraklarının Tarım Dışı Amaçlı Kullanımı Semineri, T.C. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı, Ankara

T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı; Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları; İstanbul İli Arazi Varlığı,1987, Ankara

T.C. Anayasası

TMMOB Mimarlar Odası; *Çevre – Kentleşme, Konut ve Planlama Uygulama Konularında Yapılacak Düzenlemeler*, Kentsel - Çevresel Planlama Komitesi Raporu, 1997, Ankara

Tümertekin, Erol; *Türkiye' de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları Kollokyumu*, “, M.S.Ü. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,1985, İstanbul

Tümertekin, Erol; *Ekonomik Coğrafya - Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitabevi, 1999, İstanbul

Tütengil, C. Orhan; *Kırsal Türkiye' nin Yapısı ve Sorunları*, Gerçek Yayınevi, 1993, İstanbul

Ünal, Yücel; *Türk Hukukunda Plan Türleri, Planlar Sıra Düzeni, Planlamada Yetki ve Büyükşehir Belediyelerinde Planlamalar*, Bildiri, Galatasaray Üniversitesi, Uluslararası Kongre, 1999, İstanbul,

1/50 000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu;
İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Mart 1995, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

GENEL BİLGİLER:

Soyad: MAMUNLU
 Ad: HALE
 Doğum tarihi: 04.06.75
 Doğum yeri: İSTANBUL
 Medeni durumu: BEKAR
 Adres (iş): MİMAR SINAN ÜNİVERSİTESİ
 MİMARLIK FAKÜLTESİ
 ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ
 MECLİS – İ MEBUSAN CAD.
 80040 FINDIKLI- ISTANBUL

EĞİTİM DURUMU:

2000-Temmuz Mimar Sinan Üniversitesi
 Mimarlık Fakültesi
 Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı
 Fen Bilimleri Enstitüsü - İstanbul
 Kentsel Planlama / Yüksek Lisans Programı (yatay geçiş)

2000
 (Şubat-Temmuz) Yıldız Teknik Üniversitesi
 Mimarlık Fakültesi
 Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı
 Fen Bilimleri Enstitüsü - İstanbul
 Şehir Planlama / Yüksek Lisans Programı

1994-1999 Mimar Sinan Üniversitesi
 Mimarlık Fakültesi
 Şehir ve Bölge Planlama Bölümü - İstanbul / Lisans

1986-1994 Üsküdar Anadolu Lisesi - İstanbul

1981-1986 Ortaköy 50. Yıl İlkokulu- İstanbul

YABANCI DİL: Almanca
 İngilizce (az)

PC BİLGİSİ: İstanbul Teknik Üniversitesi - Sertifika Programı

MESLEKİ DENEYİMLER:

WORKSHOPLAR:

2001 Workshop – İSTANBUL
Mimar Sinan Üniversitesi – Utrecht Yüksek Teknik Okulu
Konu: “ Haliç, Şişhane – Kasımpaşa Bölgesi Kentsel Yenileme ve Tasarım Projesi “

2001 Workshop – İSTANBUL
Mimar Sinan Üniversitesi – Yıldız Teknik Üniversitesi
Konu: “ Osmanlı’ dan Günümüze Voyvoda Caddesi “

1998 Workshop – İSTANBUL
Mimar Sinan Üniversitesi – Stuttgart Teknik Üniversitesi
Konu: “ Kentsel Gelişim Sürecinde İstanbul Metropolü’ nde Harem ve Haydarpaşa Bölgesi ve Kentsel Yenileme Projesi “

1998 Workshop – STUTTGART
Stuttgart Teknik Üniversitesi - Mimar Sinan Üniversitesi
Konu: “Güney Almanya Yapılaşmaları Çerçevesinde Kentsel Tasarım ve Kentsel Mikro Ortam Tasarımı “

STAJLAR:

1997 ER – ET Mimarlık ve Şehircilik Bürosu
Y. Mimar Mehmet Şenay

Konular:

- Net – Milas Güllük Turizm Geliştirme Projesi
- Ispartakule

1995 BEŞİKTAŞ Belediyesi
Planlama Bölümü

İŞ TECRÜBESİ:

1999 – 2000 PİRAMİT Mimarlık ve Şehircilik Bürosu
Y. Mimar Turgut Toydemir

Konular:

- Denizli Serbest Bölge
- İpekyolu Vadisi Serbest Bölge
- S.S. İstanbul Gıda Toptancıları İmalat Sanayi – Bayrampaşa Mevzii İmar Planı
- Toplu Konut Projeleri
 - Çınarcık Evleri
 - S.S. Otosanatkarlar Sarıyer Evleri
 - Uyumkent II

2000 (Aralık) Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Araştırma Görevlisi

DİĞER FAALİYETLER:

SPOR:

- İstanbul Yüzme İhtisas Klubü: (Lisanslı) Yüzme, Sutopu, Su balesi

- 1987- İlk Türkiye Bayanlar Sutopu Şampiyon Takım Oyuncusu
- 1988- İlk Türkiye Bayanlar Senkronize Takım Oyuncusu

- İstanbul Yüzme İhtisas Klubü Yüzme Okulu Öğretmenliği:

- 1989 – 1997 Yüzme Okulu Öğretmeni (yaz – kış)

- Üsküdar Anadolu Lisesi: Lise Voleybol Takım Oyuncusu

EKLER

BAŞBAKANLIK
KÖY HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

EK-1

SAYI : B021KHZ0650006. 361.2030
KONU : Mücavir Alanlar

06 NISAN 1999
KÖY HİZMETLERİ 18 BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE
İSTANBUL

- İLGİ: a) 1998/038 sayılı genelgemiz.
b) Danıştay I. Daire Başkanlığının Esas No: 1998/334, Karar No: 1998/356

Bilindiği üzere; Genel Müdürlüğümüzün hizmet alanına giren tüm sektörlerde yılı içinde yapılan hizmet uygulamaları sonucu hazırlanan envanter, bilgi alma tablolarının tanzimine ait, daha önceki yıllarda yayımlanan Genelgelerimizde " Belediye mücavir alan sahaları içinde kalan köy ve köyaltı yerleşim birimleri hizmet alanımız dışında gösterilmesi ilgi (a) daki genelgemiz ile belirtilmiştir.

Ancak; ilgi (b) de belirtilen Danıştay I. Dairesi'nin E. 1998/334 ve K. 1998/356 sayılı kararının sonuç bölümünde; " Belediye mücavir alanı içinde kalan ve tüzel kişilikleri devam eden köylere, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamındaki hizmetlerin bu Genel Müdürlük tarafından götürülmesi gerektiği hususunda istişari görüşü " Genel Müdürlüğümüze iletilmiştir.

Danıştay I. Dairesi'nin ilgi (b) görüşü Hukuk Müşavirliğine intikal ettirilmiş ve Hukuk Müşavirliğimiz; Danıştay I. Dairesinin ilgi (b) deki kararının görüş nitelikli bir karar olduğunu hukuk açısından idaremizi bağlamamakla birlikte Danıştay'ın devletin en yüksek danışma ve inceleme organı olduğu dikkate alındığında, işlerin söz konusu karar doğrultusunda yapılmasının uygun olacağı ifade edilmiştir.

★ Danıştay'ın ilgideki görüşü doğrultusunda Belediye mücavir alanları içinde kalan köy ve köyaltı yerleşim birimlerine götürülecek köy yolları, köy içmesuları, toprak ve su kaynakları ile iskan hizmetleri Genel Müdürlüğümüz hizmet alanına alınacaktır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda 1999 yılı içerisindeki tüm uygulamalar 1999 yılı sonu itibariyle yapılacak envanter ve bilgi alma tablolarında gösterilecektir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

M. Güner SAYGILI
Genel Müdür

- EKLER:
EK- 1, Genelge fot.(2 sayfa)
EK-2, Danıştay Kararı for. (5 sayfa)
EK- 3, Hukuk Müşavirliğimizin görüşü fot.(1 sayfa)

DAĞTIM:
Etüt ve Proje Dai.Bşk.na
Köy yolları Dai.Bşk.na
Köy içmesuları Dai.Bşk.na
Köy Hiz.1-19 Bölge Müd.lerine
NOT: İl Müdürlüklerine dağıtım Bölge Müdürlüklerince yapılacaktır.

T.C.

DANIŞTAY

Birinci Daire

Esas No: 1998/334

Karar No: 1998/356

-2-

maddelerinde belirtilmiştir. Yine aynı Kanunun 7 nci maddesi uyarınca mevcut belediyelere katılma veya ayrılma durumlarında oluşacak yeni sınırların tayin ve tespiti de söz konusu maddelere göre yapılacaktır. Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında 3030 sayılı Kanunun 5 inci maddesi de sınır tespitiyle ilgili olarak yukarıdaki hükümlere paralel bir düzenleme getirmiştir.

Yukarıda sözü edilen maddelere göre tespit edilen belediye sınırları içinde kalan köy ve diğer yerleşim birimlerinin tüzel kişilikleri sona ermekte, hak ve yükümlülükleri ilgili belediyeyi geçmektedir. Yine, belediye sınırları içerisinde kalan alanlarda 1580 sayılı Belediye Kanunu ve diğer kanunların bu kapsamda verdiği yetki ve görevler belediyeler tarafından kullanılmakta ve yerine getirilmektedir.

Mücvir alan sınırları ise belediye sınırlarından farklı olup, 3194 sayılı İmar Kanununun 45 inci maddesindeki usule göre tespit edilmekte ve aynı Kanunun 5 inci maddesine göre de sadece imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve sorumlulukları altına verilmiş olan alanları kapsamaktadır. Söz konusu 45 inci maddede mücvir alanın belediye sınırına bitişik olması gerekmediği ve köyleri de ihtiva edebileceği belirtilmektedir. Yine aynı maddeye göre mücvir alandan çıkarılma da mümkün olabilecektir. Bu durumda mücvir alan sınırları içine alınan köylerin tüzel kişilikleri kalkmamakta, 442 sayılı Köy Kanununa tabi hak ve yükümlülükleri devam etmektedir.

Belediyeler genel ilke olarak 1580 sayılı Belediye Kanunu ve diğer kanunlarla verilen görev ve hizmetleri ancak belediye sınırı ile tespit edilen alanlara götürmek zorundadırlar. Bunun dışındaki yerlere hizmetin götürülmesi, mahalli idare tüzel kişiliğinin gereği olarak kanunların açıkça belirtmesi halinde mümkündür. Bunlardan 3194 sayılı İmar Kanunu, belediyelerce mücvir alana götürülmesi gereken hizmetlerle, hak ve yetkileri sadece imar mevzuatı ile sınırlı tutmuştur. 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ise mücvir alandaki vergi ve harçların toplanmasını bu hizmetlerden yararlanma veya 104 üncü madde gereğince bu hizmetlerin götürülmesi şartına bağlamıştır. Yine 104 üncü maddeye göre hangi hizmetlerin götürülmesi gerektiği hakkında İçişleri Bakanlığınca çıkarılan ve 16.09.1981 gün ve 17460 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliğinde mücvir alanlara yol, içme ve kullanma suyu, imar mevzuatının uygulanması, elektrik ve havagazı tesislerinin abonelere dağıtım yapabilecek duruma getirilmesi, temizleme ve aydınlanma hizmetlerinin götürülmesi şartı ile bunlara ilişkin vergi ve harçların toplanabileceği belirtilmektedir. Gerek Belediye Gelirleri Kanununda gerekse buna ilişkin tebliğde hizmetlerin götürülmesinin zorunlu olduğuna dair bir hüküm bulunmamaktadır.

T.C.

DANIŞTAY

Birinci Daire

Esas No: 1998/334

Karar No: 1998/356

-3-

Ülkemizde köylere kamu hizmetlerinin götürülmesiyle ilgili genel görevli kuruluş Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüdür. Bu hizmetlerden köy yollarının ve bunlara ilişkin sanat yapılarının yapılması, geliştirilmesi, köy ve yerleşim birimlerine sağlıklı ve yeterli içme suyu temin edilmesi, köylerin elektrifikasyonu için gerekli çalışmaların yürütülmesi gibi pek çok hizmetin yerine getirilmesi görevi 3202 sayılı Kanunun 2,8,9,10,11,12,13,14 ve 15 inci maddeleriyle Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne verilmiş bulunmaktadır. Bu nedenle, mücavir alan sınırları içine alınan, ancak tüzel kişiliklerini kaybetmeyen ve 442 sayılı Kanuna tabi hak ve yükümlülükleri devam eden köylere ilişkin hizmetlerin de anılan Genel Müdürlükçe yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak, imar planlarını ilgilendiren konulara ilişkin olan hizmetlerin bu planlara uygun olarak yapılması zorunlu bulunmaktadır.

Sonuç olarak belediye mücavir alan dahilinde kalan köy ve bağlılarından tüzel kişiliklerini kaybetmeyen ve 442 sayılı Köy Kanununa göre hak ve yükümlülükleri devam edenlere, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamındaki hizmetlerin bu kuruluş tarafından götürülmesi gerektiği düşünülmekte ise de ortaya çıkan görüş ayrılığını gidermek ve uygulamada birliği sağlamak amacıyla konunun bir defa da Danıştay Kanununun 42 nci maddesinin (f) bendi gereğince Danıştaya istişari mahiyette incelenerek görüş belirlenmesine müsadelerinizi arz ederim." denilmekte olduğundan;

Gereği Görüşülüp Düşünüldü:

İstem: belediye mücavir alan sınırları içinde kalan köylerden tüzel kişiliklerini kaybetmeyen ve 442 sayılı Köy Kanununa göre hak ve yükümlülükleri devam edenlere, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamındaki hizmetlerin Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünce götürülmesi gerekip gerekmeyeceği konusunda düşülen duraksamanın giderilmesine ilişkindir.

3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla, köy yollarının ve bunlara ilişkin sanat yapılarının yapılması, geliştirilmesi, köy ve yerleşim birimlerine sağlıklı ve yeterli içme suyu temini, köylerin elektrifikasyonu gibi pek çok kamu hizmetinin yerine getirilmesi görevi, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne verilmiş bulunmaktadır.

I Ş T A Y

İnci Daire

Esas No: 1998/334

Karar No: 1998/356

-4-

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 5. inci maddesinde; mücavir alan, imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş alanlar olarak tanımlanmakta, aynı Kanununun 45. inci maddesinde de, mücavir alanın saptanmasında izlenecek yol açıklanmakta, mücavir alanın belediye sınırına bitişik olmasının gerekmediği, bu alanın köyleri de ihtiva edebileceği vurgulanmaktadır.

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun değişik 104. üncü maddesi ile bu maddeye dayanılarak İçişleri Bakanlığınca çıkartılan ve 16.9.1981 günlü ve 17460 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliğinde ise, belediyelerce mücavir alanlardaki yerleşim birimlerine yol, su elektrik gibi belediye hizmetlerinin götürülmüş olması koşuluyla anılan maddede sayılan vergi ve harçların mücavir alanlara uygulanması öngörülmüştür.

Bu durumda, belediye mücavir alan sınırları içinde kalan köylerin sadece imar mevzuatı bakımından belediye hizmetlerinden yararlanmaları, 3202 sayılı Kanun kapsamındaki hizmetlerin, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yerine getirilmesine engel oluşturmaz.

Öte yandan 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun değişik 104. maddesi uyarınca çıkarılan Belediye Gelirleri Kanunu Genel tebliği de, anılan hizmetlerin yerine getirilmesi ile ilgili bir zorunluluk içermemekte, kimi hizmetlerin götürülmüş olması koşuluyla belediyelere sadece belli vergi ve harçların tahsili için yetki vermektedir.

Sonuç olarak; belediye mücavir alanı içinde kalan ve tüzelkişilikleri devam eden köylere, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamındaki hizmetlerin, bu Genel Müdürlük tarafından götürülmesi gerektiği sonucuna varılmakla dosyanın Danıştay Başkanlığına sunulmasına 25.11.1998 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan

Harun Tetintemel

Üye

Yurdakul Günçer

Üye

Abdülkadir Genelioğlu

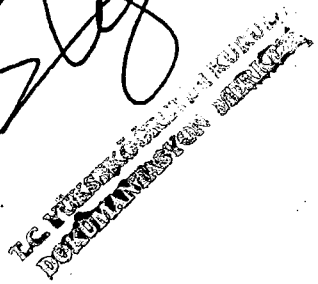
Üye

N.Doğan Topaloğlu

Üye

A.Şahver Kobal

BK

DANIŞTAY

Birinci Daire

Esas No: 1998/334

Karar No: 1998/356

Belediye mücavir alanı içerisinde kalan köylerden tüzelkişiliklerini kaybetmeyen ve 442 sayılı Köy Kanununa göre hak ve yükümlülükleri devam edenlere, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamındaki hizmetlerin, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından götürülüp götürülemeyeceği hususunda düşünülen duraksamayla ilgili olarak Başbakanlığın 6.11.1998 günlü ve Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü B.02.0.KKG/174-216/6254 sayılı yazısı ekindeki İçişleri Bakanlığının 2.11.1998 günlü ve B.0.50.MAH.0.65.00.02-(20-21)-98/80873 sayılı yazısında aynen:

"Belediye mücavir alan sınırları içerisinde kalan, fakat tüzel kişiliğini kaybetmeyen ve 442 sayılı Köy Kanununa tabi hak ve yükümlülükleri devam eden köylere özellikle yol yapımı ve içme suyu temini gibi kamu hizmetlerinin belediyeler tarafından mı yoksa Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından mı götürüleceği konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Son birkaç yıldan beri devam eden bu uyuşmazlıktan dolayı belediye mücavir alan sınırları dahilindeki köylere temel kamu hizmetlerinin götürülmesinde önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum, en temel ihtiyaçlarını karşılamaktan bu köyleri mahrum bıraktığı gibi, Anayasa ve yasalarımızdaki eşitlik ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Bölge Müdürlüklerine yayınlamış olduğu 20.12.1996 gün ve 1996/35 nolu genelgesi ile belediye mücavir sahalarında kalan köy ve köy altı yerleşim birimlerinin hizmet alanı dışında tutulmasını istemiş ve bu nedenle de Köy Hizmetleri Taşra Teşkilatınca hizmete ilişkin plan ve programlarda bu köyler dikkate alınmamıştır.

Belediyeler ise mücavir alana alınan köylere ilişkin olarak 3194 sayılı İmar Kanununun 5 inci maddesine göre sadece İmar mevzuatı bakımından yetki ve yükümlülükleri bulunduğunu, aynı Kanunun 45 inci maddesine göre mücavir alana alınan köylerin tüzel kişiliklerini kaybetmediklerini, mücavir alanda çıkarılmanın da mümkün olduğunu ileri sürerek yol ve su temini gibi hizmetler yapmak zorunda olmadıklarını ve esasen isteseler de sınırlı kaynakları il yapamayacaklarını iddia etmektedirler.

Bakanlığımız ise Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünce yayınlanan söz konu 1996/35 nolu genelgenin mevcut mevzuata, özellikle 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun hükümlerine uygun olmadığı ve mücavir saha dahilindeki köylere hizmetlerin anılan Genel Müdürlük tarafından götürülmesi gerektiği görüşündedir.

Belediye sınırlarının tayin ve tespiti ile bu sınırlara yapı itirazların nasıl çözüleceği 1580 sayılı Belediye Kanununun 4.5 ve 6 ncı

